

Ridderboek

Henricus Pomerius?

Editie Geert Warnar

bron

Henricus Pomerius?, *Ridderboek* (ed. Geert Warnar). Querido, Amsterdam 1991

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_rid003ridd02_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Proloog

De eeuwige waarheid van het evangelie zegt dat niemand twee heren kan dienen; wie dat probeert, zal de één liefhebben en de ander haten. Beminde in onze Heer, ik vrees dat deze woorden u aangaan. U bent een ridder die de wereld dient, zoals uw stand en uw aanzienlijke familie bewijzen, maar de wereld en haar dienaars staan onder andere heerschappij dan van Christus, wiens naam u draagt als christen. U hebt beloofd Hem te dienen toen men bij uw doop in uw naam sprak: 'Credo.' Dat betekent: ik geloof. Later hebt u dit, naar ik hoop, zelf vrijwillig beleden in het vormsel, dat in het Latijn confirmatio genoemd wordt. Dat wil zeggen: een bevestiging. Christus getuigt zelf: 'Mijn rijk is niet van deze wereld.' En elders zegt Hij: 'De prins van deze wereld heeft niets bij mij gevonden.' Mijn goede vriend, daarom moet u niet langer deze twee vijandige prinsen proberen te dienen, maar de een trouw blijven en de ander ontrouw worden. Mij dunkt echter dat u nu trouw bent aan de prins die u uiteindelijk slecht zal belonen. Dat u hem dient, maak ik op uit het feit dat u zijn raad opvolgt en het meest met zijn dienaars omgaat. En uit iemands gedrag blijkt wie hij liefheeft, zoals de heilige Gregorius zegt.

U moet partij kiezen; u kunt zich er niet aan onttrekken. De strijd tussen deze vorsten duurt eeuwig en de profeet Job zegt dat het leven van de mens een ridderschap is. Door Gods genade ben ik Zijn ridder; daarom heb ik uit naastenliefde op mij genomen u te onderwijzen over de hoedanigheid van deze twee heren, hun macht, hun land, hun helpers, hun hofhouding, wie zij zijn, welke beloning zij hun dienaars geven, waarom zij dagelijks strijden en welk belang het heeft dat ook wij

ons in de strijd mengen - ofschoon vrede beter is dan dagelijks onnodige tweedracht -, opdat u zult beseffen welk van de twee u trouw moet blijven want u moet een van beiden de rug toekeren.

De koning van Jeruzalem en de prins van Babylon

Ten eerste moet u weten dat de ene heer de koning van Jeruzalem is - dat wil zeggen: van de vrede -, onze Heer Jezus Christus, de eeuwige zoon van God, god en mens. De andere heer noem ik zo zonder dat ik hem voor een heer houd, maar de dwaze ridders van deze wereld dienen hem als een heer. Hij is de prins van Babylon - dat wil zeggen: van verwarring en onvrede. Hij is Lucifer, de duivel, en staat aan het hoofd van de ridders van deze onzalige wereld, die verblind worden door zijn gif van zonden en die levend in de afgrond van de hel vallen, zoals David zegt. Och mijn goede vriend, zoals de namen van deze prinsen verschillen, zo verschilt hun hoedanigheid en alles wat hun toebehoort.

Nu zal ik u de hoedanigheid van beide heren beschrijven. De koning van Jeruzalem is een god, eeuwig, almachtig, heer der heren, koning der koningen, schepper van alle levende wezens, onsterfelijk, onvatbaar, goed, wijs, schoon, barmhartig en rechtvaardig, begin en einde, oorsprong van alle goeds zowel in de hemel als op aarde. Zijn wezen en natuur staan boven dat wat alle geesten of schepselen kunnen bevatten. Hij geeft een ieder loon naar verdienste. De aartsvaders, de patriarchen en profeten getuigen in het Oude Testament van Zijn onbegrijpelijke majesteit. Hetzelfde doen Zijn apostelen in het Nieuwe Testament samen met alle meesters van de Heilige Schrift, alle geesten en schepselen die Hem liefhebben en vrezen als hun schepper, van wie zij hun natuur en wezen hebben ontvangen.

Zelfs de prins en al zijn dienaars loven God, want zonder Hem vermogen zij niets.

De dienaars van de Heer zijn blinkende engelen en geesten die eeuwig de lof zingen van de koning in vurige liefde en zonder verdriet. Zij zijn gesierd met deugden en bereidwillig stellen zij zich in dienst van de eer en waardigheid van de koning. Zij zijn doorschijnender dan het licht van de zon, schoon, wijs, goed, en getrouw, onsterfelijk, vol van vreugde en alles wat het hart verblijden kan.

De burgers van deze stad zijn rechtvaardige, menselijke schepselen die altijd vrolijk in een eeuwig blozende jeugd eendrachtig genieten en elkaar liefhebben, ontbrand in liefde voor de koning. Hun lichamen zijn zeven maal zo helder als de zon en doorschijnend omdat zij een levende ziel hebben die door het lichaam schijnt zoals de zon door het glas. Volgens de woorden van Paulus kunnen deze mensen voortdurend hun Heer zien van aangezicht tot aangezicht. Daar is de hemelse koningin Maria, de moeder van Jezus Christus, vol glorieuze zaligheid boven alle engelenkoren. Daar is haar liefdevolle zoon Jezus Christus, god en mens, die haar met onnoemelijke liefde en eer verheven heeft tot de rechterhand van Zijn Vader, waar Hij haar volgens Johannes de evangelist met twaalf sterren kroont op een troon van sterren. Daar zijn de glorieuze apostelen en evangelisten, de scharen van onoverwinnelijke martelaars, de heilige meesters, patriarchen, profeten en de liefdevolle schone dochters van Sion die hun bruidegom liefhebben, eren en loven in eeuwige ingetogenheid.

O ridder, laat de hoedanigheid van de Heer tot u doordringen, en als u met al uw vermogens uw gedachten wijdt aan Zijn grote majesteit, dan ziet u meer goedheid dan een oog ooit kon aanschouwen of een hart kon bevatten. O, hoe verlangde Paulus naar dit land toen hij vol vurige liefde sprak: 'Ik wil verlost

worden en bij Christus zijn.’ Deze vreugde zag de heilige vader Augustinus toen hij sprak: ‘O schone stad van Jeruzalem, wat heb je een schone bouwer. In jou leeft men zonder armoede. In jou is altijd leven zonder sterven. In jou is geen ziekte, geen ouderdom, geen arbeid maar eeuwige gezondheid, geen hitte, geen kou, geen droefenis maar eeuwig leven in Degene die al in al is.’ Vol verlangen naar dit land waren de trouwe ridders, de lieve martelaars die onder het banier van de koning getrouw hebben gestreden tot de dood. Bereidvaardig vanwege de liefde voor de koning en Zijn eeuwig rijk hebben zij dapper gestreden en al het vergankelijke versmaad. Door de kracht van de grote liefde en de hoop op het eeuwig leven vreesden zij geen pijn of dood.

De prins van Babylon is Lucifer, de duivel, koning van de hoogmoed en oorsprong van al het kwaad. Hij is lelijker en afschuwelijker dan alle voorstellingen: een vals verrader, prins der eeuwige duisternis, voedsel van zonden en de natuurlijke vijand van de mens. De woning van deze prins is de afgrond van de hel, een plaats van onvrede en eeuwige pijn. Hier zijn padden en adders, vurige draken, allerlei wormen en giftige slangen. Er heerst eeuwige duisternis, hitte en kou, honger en dorst, haat en nijd. Er klinkt jammerlijk gekrijs en tandengeknars. Men lijdt daar onder eeuwig sterven zonder sterven, onder ellendige rampzaligheid, vreselijke martelingen, snijdende zwaarden. Alles wat pijn en verdriet kan brengen, is daar in grote hoeveelheden zonder maat.

De dienaars van de prins zijn onzure, lelijke, zwarte duivels, vreeswekkend en vervaarlijk brullend als briesende leeuwen, onmenselijk, vol van kwaad en wreedheid. Uit hun ogen slaan vurige vlammen, uit hun neuzen komen stinkende dampen, uit hun kelen stijgen gloeiende pek, brandende zwavel en een smerige stank.

De burgers van deze stad zijn vervloekte menselijke creatu-

ren die voor altijd zwaarmoedig en nimmer meer blij zullen zijn, vol droefheid en mateloze pijn, ongelukkig, ellendig en elkaar beschimpend. Hun gezichten zijn verbrand; zij zijn onrein, schurftig en vol berouw. Zij huilen, slaan met hun handen en trekken aan hun haar. Zij zuchten en wenen bloedige tranen en zijn vol gruwelijkheid. Ik kan zo veel niet opschrijven of bedenken, zonder dat daar onvoorstelbaar veel meer is dat het hart bedroeven kan.

Deze twee heren, hun hoedanigheid en wat hun toebehoort, zijn volledig tegengesteld. Zij hebben niets gemeenschappelijk behalve eeuwigheid en onbegrensde - de een in vreugde en de ander in droefenis.

Lucifers val

Dan is het dus duidelijk, beminde, dat men de koning moet verkiezen, zoals u in het vervolg nog zult horen. Nu wil ik u eerst uitleggen hoe de onenigheid tussen deze heren ontstaan is. Daarvoor moet u weten dat de vader van deze koning, God almachtig, met de wijsheid van Zijn eeuwige zoon - zoals Mozes en de Schrift bevestigen - in het begin de voornoemde prins schiep vanuit het niets, opdat hij God zou liefhebben en dienen in gehoorzaamheid, net als de andere engelen, die gelijk met hem werden geschapen. Deze prins heette Lucifer - dat wil zeggen: lichtdrager, vanwege de zeer grote schoonheid waarmee de koning hem begunstigd had. Toen Lucifer zijn eigen edelheid en schoonheid zag, verhief hij zich met andere engelen die met hem instemden, en hij dacht bij zichzelf: 'Ik zal mijn troon in de wolken zetten; dan zal ik gelijk zijn aan de Hoogste.' En direct nadat de rechtvaardige koning de bedoelingen van de prins bemerkte had - want niets blijft voor God verborgen - stootte Hij de prins uit Zijn rijk in de eeuwige duisternis van de afgrond der hel waar ik hiervoor over heb

geschreven. En de schone gestalte van de prins, die eerst een blinkende engel was, werd toen veranderd in een ongere duivel. En alle engelen die hem in zijn opzet gesteund hadden, gingen met hem mee en zij zijn allen vijanden van de koning geworden. Zij hebben de kant van de prins gekozen. Zo is de strijd ontstaan.

Ik moet u uitleggen waarom Lucifer zo hoogmoedig kon worden, want dat zal ons van dienst zijn bij wat hierna geschreven staat. Toen de eeuwige wijsheid deze engel Lucifer schiep, gaf Hij hem een kracht, namelijk de wil. Over deze deugd of kracht beschikten alle engelen. Zij konden de wil met liefde tot God keren of van God afwenden in ongeregelde begeerte. Afhankelijk van hun wil zouden de engelen worden beloond of ten onder gaan.

Ook hadden deze engelen verstand, waarmee zij kennis konden krijgen van hun schepper en van zichzelf. Als zij de goedheid van de schepper leerden kennen en begrijpen, zou hun liefde ontbranden voor God, van wie zij hun wezen en natuur hadden gekregen.

Toen Lucifer, de voornoemde prins, met de ogen van zijn verstand de schoonheid en edelheid van zijn natuur bemerkte, groeide zijn zelfbehagen. Dat waarvoor hij zijn schepper had moeten loven en liefhebben, matigde hij zichzelf aan. En de kracht van zijn vrije wil, die hij tot zijn schepper had kunnen wenden, keerde hij terstond tot hemzelf. Zo ontstond eigen wil, die direct haar dochter hoogmoed baarde. Och mijn beminde, onthoud waar dit vervloekte gif haar oorsprong vindt en waaruit dit verderfelijke monster, de slang van de hoogmoed, is voortgekomen! Dit kwam uitsluitend door de eigen slechtheid van de prins, die de kracht van de vrije wil - waarover hij de beschikking had als de andere engelen - met het gif van de zelfzucht besmette. Gabriël en de andere engelen werden in liefde tot hun schepper verheven, omdat zij hun wil tot God

keerden. Als bijen zuigen zij honing uit de bloemen van hun vrije wil, terwijl de prins daaruit gif zuigt vanwege zijn zelfzucht, zoals de spin gif zuigt uit de bloemen. Zo is zelfzucht de oorsprong van alle kwaad.

Het giftig monster van hoogmoed is zo kwaadaardig dat geen mens of geest het bedwingen kan, uitgezonderd God zelf. Zij is degene, die als eerste de put naar de afgrond van de hel heeft geopend. Met haar gif trok zij de prins uit de hemel, zoals David bevestigt in zijn Psalmen waar hij over haar spreekt. 'Ziet,' zegt hij, 'zij brengt onrechtvaardigheid voort. Zij heeft weeën gekregen en boosaardigheid gebaard. Zij heeft de put geopend en uitgegraven en zij is gevallen in het graf dat zij zelf gemaakt heeft.' Och, Lucifer moet nog altijd ondervinden dat zij hem met haar gif in de put van de hel getrokken heeft! Maar helaas moeten vele ridders van deze blinde wereld dit ook ondervinden, zoals u hierna nog zult horen.

Uit deze dochter hoogmoed ontstond een ander monster, namelijk afgunst. Want zodra de valse prins zich vanwege zijn hoogmoed wilde verheffen, benijdde hij zijn schepper om diens grootheid en hij had zelf wel over de macht en majesteit van zijn schepper willen beschikken. Deze afgunst groeide nog veel meer, toen hij de zaligheid van de mens zag, zoals u hierna zult vernemen. Toen Lucifer zag dat hij zijn wil niet kon volbrengen, bracht de slang van afgunst een volgende voort die gramschap heet. Zo zijn deze drie doodzonden voortgekomen uit zelfzucht, waar ook alle andere ondeugden uit voortkomen.

De schepping van de mens

Toen de prins Lucifer en de engelen die zijn kant hadden gekozen, door de rechtvaardige koning uit het hemelse Jeruzalem waren verbannen, was hun stad leeg en verlaten. Daarom verkoos de koning met de wijsheid van zijn eniggeboren zoon

en de liefde van de Heilige Geest een ander schepsel om deze stad te bewonen. Daarbij spraken zij onderling: 'Laten wij de mens naar onze gelijkenis een redelijk schepsel maken, zodat hij de stad van de prins kan bewonen.' En direct was de mens gevormd want Gods woord is Zijn scheppen - zoals de Schrift bevestigt: met het woord heeft Hij alle dingen geschapen.

De eeuwige wijsheid schiep deze ridder niet slechts met een geestelijke natuur zoals de prins en engelen, opdat hij niet ook zijn vrije wil in zelfbehagen zou doen verkeren en tot ongehoorzaamheid zou vervallen door het venijn van de hoogmoed. Maar God gaf deze ridder een tweevoudige natuur: enerzijds edel en geestelijk en anderzijds lichamenlijk en onedel. Het onedele lichaam moest de edele ziel dienen als een dienstmaagd haar dame.

Ook voorzag de wijze koning dat de prins afgunstig zou worden als de ridder zijn stad ging bewonen, en vervolgens zou hij de ridder met valse listen trachten te bedriegen. Opdat de ridder niet hoogmoedig zou worden, schiep God daarom de lichamenlijke natuur van de mens uit aardse klei.

Bovendien was het mogelijk dat de ridder door de listigheid van de prins bedrogen zou worden en daarmee de toorn van de koning over zich zou afroepen. In dat geval zou de ridder niet geheel vervloekt worden zoals de prins, maar hij zou enige tijd de toorn van de koning kunnen ontvluchten totdat diens gemoed bedaard was. In de tussentijd kon hij verblijven op de plaats die de dienstmaagd - dat wil zeggen: het lichaam - toebehoorde.

De koning was vol zorg voor de ridder, omdat diens geestelijke natuur naar zijn gelijkenis was geschapen. Daarom had de koning haar terstond gekozen als bruid voor zijn zoon, die haar beminde tot aan de dood, zoals u hierna zult horen. En de koning liet de ridder niet direct in de stad van de prins wonen en de bruid niet in zijn eigen rijk hoewel hij haar daartoe verkozen had. Eerst moesten zij wonen in een ander lieflijk oord vol

vreugden, dat beide naturen van de ridder welgevallig was. Zo kon God zien of de ridder Hem trouw zou blijven als een waardig bewoner van de stad van de prins, die haar door zijn ontrouw had verbeurd. Tenslotte gaf de koning de ridder nog een gebod om zijn gehoorzaamheid op de proef te stellen: alles stond tot zijn beschikking behalve de boom van het onderscheid tussen goed en kwaad. Hij verbood de ridder de vruchten van deze boom te eten; niet omdat Hij het hem misgunde, maar om hem op de proef te stellen. Want de eeuwige wijsheid wist wel dat de ridder aan hoogmoed ten prooi zou vallen en dezelfde weg zou gaan als de prins indien hij van deze vrucht at.

Het lieflijk oord waar de ridder met de bruid en haar dienstmaagd eerst verbleef, was het aards paradijs. De ridder moest de bruid beschermen tegen alle ongeval en erop toezien dat de dienstmaagd aan haar onderworpen bleef. De koning gaf de ridder een machtige koningin te hulp die de bruid altijd moest aanzetten tot liefde voor zijn zoon, haar bruidegom. En de koning beval de bruid en de dienstmaagd deze koningin altijd te gehoorzamen.

De koning gaf de ridder bovendien een wijze meester, die hem met raad moest bijstaan als hij twijfelde. Deze meester beschikte over een opengeslagen boek, waarin aan de ene zijde gouden letters geschreven stonden en aan de andere zijde letters van zwarte inkt. Ook gaf de koning de ridder nog een trouwe secretaris, die hem wakker moest houden en die getrouw de handelwijze van de ridder en de koningin te boek moest stellen met deze bedoeling: als de ridder ontrouw werd, of als hij toestond dat de koningin de bruid verleidde tot een andere liefde dan voor de koningszoon, dan moest de secretaris dit bij de koning aanhangig maken en tegen de ridder getuigen.

De koning schonk de bruid een helder gezichtsvermogen. Daarmee zag zij alles wat haar tot liefde voor haar minnaar kon

bewegen. Hij schonk de dienstmaagd vijf krachten, waarmee zij ter ere van de bruid de behoeften van haar natuur kon bevredigen. Aldus was deze ridder voorzien van alles waarmee hij de prins kon weerstaan. En opdat hij nog meer op zijn hoede zou zijn, dreigde de koning de ridder met de dood, als deze hem niet getrouw zou dienen.

Om deze vergelijking te begrijpen moet u weten, beminde vriend, dat met deze ridder onze eerste vader Adam of onze moeder Eva bedoeld is. Van hen stammen alle mensen die God tot het eeuwig leven verkozen heeft. De bruid die onder bescherming van de ridder moet staan, is de edele menselijke ziel. De dienstmaagd, ondergeschikt aan de bruid, is het zwakke lichaam dat niet alleen uit aarde is gemaakt maar ook uit het slijk der aarde, de meest verachte materie die men kan vinden. Dit had God niet bepaald omdat Hij ons een lichaam van edele, hemelse substantie misgunde. Hij deed dit - zoals reeds gezegd is en u hierna beter zult begrijpen - om ons te verootmoedigen en ons te behoeden voor de ramspoed die de prins getroffen heeft vanwege zijn hoogmoed. Maar helaas, het heeft niet mogen baten.

De koningin die bij deze bruid werd gezet, was vrije wil. Besef goed dat ik zeg 'vrije wil' en niet 'eigen wil', want eigen wil is slecht in alle redelijke schepsels en betaamt niemand behalve God. Vrije wil is niet slecht of goed in zichzelf maar staat tussen het goede en slechte, en een ieder die over vrije wil beschikt, maakt haar goed of slecht als hij haar richt naar Gods wil of naar zijn eigen geneigdheid waardoor eigen wil ontstaat. En daarom zei ik eerder dat de ridder macht had over de koningin.

De meester in dienst van de ridder is een andere kracht van de ziel, die men de rede noemt. Deze meester werd aan de ridder gegeven om de koningin het hoofd te bieden als zij met de bruid of de dienstmaagd zou willen toegeven aan verlokkin-

gen die tegen de wil van de bruidegom waren en waardoor de bruid een ongeregelde liefde voor iemand anders zou kunnen opvatten. Hij moest ook de koningin aansporen vast te houden aan alles wat de bruid tot eer en heil strekte, zelfs als het de bruid en de dienstmaagd onaangenaam toescheen. Het overkomt ons immers dagelijks dat onze lichamelijke natuur zich aangetrokken voelt tot iets dat niet bijdraagt tot ons zieleheil; andere dingen, die wel ons zieleheil dienen, boezemen ons daarentegen soms schrik in, zoals u hierna nog zult merken.

Om onderscheid te kunnen maken tussen wat wel en niet tot heil van de ziel strekte, werd deze meester aan de ridder gegeven, want de rede laat zich niet misleiden door de begeerte van onze natuur. Maar helaas, mijn goede vriend, zie toch hoe weinig aandacht men tegenwoordig aan deze meester schenkt! Bijna niemand wil naar rede luisteren. En daarom is het niet verwonderlijk dat de ridders dolen en in de strijd gewond raken, want eigen wil gaat haar gang.

Het boek van de meester staat voor een volgende kracht van de ziel, die men memorie noemt - dat is: het geheugen. Deze kracht werd de ziel gegeven, zodat de ridder zowel de beloning als de straf, het zoet en het zuur, kon aanschouwen: wat hem zou overkomen als hij trouw bleef of als hij ontrouw zou worden. In gouden letters, die opwekken tot liefde, wordt de beloning geschreven; in zwarte letters het onheil dat opwekt tot vrees.

De secretaris is de worm van het geweten. Hij slaapt nooit maar poogt altijd de mens wakker te houden om de koningin te verbieden als zij wil toegeven aan haar ongeregelde geneigdheid die voor de bruid oneervol en onzalig is. Deze secretaris noteert al het goede en kwade dat deze ridder en de anderen overkomt. Hij is degene die alle ontrouw bij de koning aanhangig maakt wanneer men uiteindelijk verantwoording moet afleggen. Maar hij getuigt ook van alle goede werken en trouwe dienst. Het boek waarin hij schrijft, is het menselijk geweten.

Och, hoe zalig zijn de mensen van wie in dit boek veel deugden geschreven staan. Zij hebben waarachtige vrede want al hun werk komt voort uit goede wil, en de secretaris heeft niets om tegen hen in te brengen. Dit zijn degenen aan wie de engelen vrede boodschappen, toen God tot de eenvoudige herdertjes sprak: 'Vrede zij de mensen van goede wil op aarde.' En in tegenstelling tot hen zullen degenen van wie veel zonden in dit boek staan, nimmer gerust kunnen zijn. Want vrijwel niemand is zo verstaend, of hij betreurt niet in zijn hart dat hij kwaad doet of heeft gedaan.

Onder het gezichtsvermogen van de bruid moeten we verstaan de inwendige ogen van het verstand. Dat is een andere kracht van de ziel, waarmee zij in zich opneemt kennis, wijsheid en alles wat de geestelijke natuur behoort te kennen of te weten. Met deze ogen aanschouwt de ziel van binnen alles wat geestelijk is, zoals het lichaam van buiten met uitwendige ogen alles ziet wat stoffelijk is.

De vijf krachten die God aan de dienstmaagd schonk, betekenen de vijf zintuigen: zien, horen, ruiken, smaken en voelen. Deze krachten werden de dienstmaagd niet gegeven voor haar eigen gerief of genoegen, maar tot eer en heil van de bruid: opdat de bruid - dat is de ziel - nog meer in vervoering zou raken, als zij zag dat haar bruidegom omwille van haar een dienstmaagd had bevoorrecht door zon en maan te scheppen, en ook zee, vuur, lucht, water en aarde en alles wat daarin is: dieren, vogels, vissen. De ziel is een geest; zij is niet op het stoffelijke aangewezen. Haar spijs en voedsel is alleen God. Haar gedachten zijn aan Hem gewijd, zoals Augustinus zegt: 'Heer, mijn hart - dat is mijn ziel - is ongeduldig tot het in U rust.'

Dit alles heeft de koning met zijn eeuwige wijsheid zo bepaald omwille van de ridder - dat is de mens - opdat hij, zoals Paulus zegt, door de grootheid der dingen die hij met zijn uitwendige ogen ziet, de onuitsprekelijke en onzichtbare din-

gen zou kunnen begrijpen met de inwendige ogen van zijn verstand.

De zondeval

Toen de ridder met de bruid en zijn gevolg in het paradijs was gekomen, begreep de prins terstond dat deze zijn plaats zou innemen. Direct werd de prins bezeten door het gif van de afgunst. Volgens de Schrift nam hij de gedaante van een slang aan en ging hij naar de boom met de vruchten die de ridder verboden waren. De prins plukte ze af om de ridder ermee te bedriegen. De slang ging naar de eerste ridder, toonde hem de vrucht en vroeg waarom hij daarvan niet wilde genieten als van de andere vruchten. Luister, goede vriend, van welke listigheid de kwade prins zich bediende toen de ridder hem antwoordde dat de koning dit verboden had. Omdat de prins wel wist dat de ridder zijn metgezel liefhad, besloot hij deze eerst te bedriegen. Als het hem lukte deze met zijn gif te besmetten, zou hij met diens hulp kunnen volbrengen wat hij alleen niet kon bewerkstelligen. De prins ging meteen naar de jongste ridder, die de vrucht met begerige ogen aanschouwde. Maar toch maakte deze ridder enig bezwaar, en toen de slang dat bemerkte, strooide hij zijn gif en zei: 'Zodra je van deze vrucht geproefd hebt, zul je zijn als God en het verschil tussen goed en kwaad weten. En daarom heeft God het je verboden, want hij wil niet dat je gelijk zult worden aan Hem.'

Zodra de jongste ridder dit hoorde, werd hij overmand door zelfzucht, die de listige slang hem ingaf. In de hoop dat hem zou gebeuren wat de slang hem voorgehouden had, stemde de ridder toe zonder acht te slaan op het gebod van de koning. Hij had slechts oog voor zichzelf en direct sloeg zijn vrije wil om in eigen wil.

De dienstmaagd met haar uitwendige ogen voelde zich aan-

getrokken tot de vrucht en de koningin stemde met haar in. De ridder weerstond haar niet zoals hij had moeten doen. Hij volgde de geneigdheid van de dienstmaagd - dat wil zeggen: van zijn lichaam - en beet in de appel die de slang hem aangeboden had; en hij werd ongehoorzaam.

Deze ongehoorzaamheid kwam voort uit hoogmoed, waardoor de ridder na de gemene influisteringen van de slang werd overmand. Vol van zelfbehagen meende hij aan God gelijk te kunnen zijn, zoals de slang hem gezegd had. En direct ging deze ridder naar zijn metgezel en benaderde hem met een ongeregelde liefde. Hierop deed deze ridder zijn vrije wil eveneens omslaan in eigen wil. Hij gaf toe aan zijn metgezel in plaats van te luisteren naar Gods gebod.

De ridder die als eerste bedrogen werd, was onze moeder Eva want deze geestelijke ridderschap betreft net zo goed vrouwen als mannen. Haar metgezel was onze vader Adam, zodat van hen beiden sprake is in dit boek.

Toen deze onzalige ridder aldus vrije wil had doen omslaan in eigen wil werden direct drie giftige zusters geboren; namelijk hoogmoed, afgunst en gramschap, zoals hiervoor werd uitgelegd bij de ramspoed van de prins. Maar helaas werden nu nog vier andere monsters geboren, namelijk gulzigheid, wellust, hebzucht en luiheid. Want zodra de dienstmaagd bemerkte dat zij de koningin aan haar zijde had, gaf zij zich over aan haar geneigdheid en wilde alles wat haar natuur behaagde: lekker eten, strelingen van de zintuigen en zulke dingen meer. Zij had niet langer oog voor de eer van de bruid. Dit zou niet gebeurd zijn als een geregelde wil haar geregeerd zou hebben, zoals de koning voor ogen had gestaan. Maar de dienstmaagd had alleen aandacht voor wat haar zinnen prikkelde. Uit dit gif van genotzucht ontstaan twee van de voornoemde monsterlijke dochters, namelijk gulzigheid en wellust.

Vervolgens zag de dienstmaagd dat haar veel ontbrak om al haar zinnen te bevredigen. Zij voelde zich aangetrokken tot

stoffelijke zaken. Daarom stortte zij zich begerig op de dingen van deze wereld en aanstonds werd hebzucht geboren.

Zie toch mijn goede vriend, hoe eigen liefde en zelfzucht de oorsprong zijn van deze zusters. Omdat de koningin de kant koos van de dienstmaagd - dat wil zeggen: het lichaam - trok zij de bruid met het gif van haar zelfzucht tot de lusten van het vlees. Direct werd luiheid geboren, het zevende monster. Want luiheid is niets anders dan lauwheid of lusteloosheid in goede en geregelde liefde.

Nu kunt u begrijpen hoe de eerste drie zusters voortkomen uit de geest, de volgende twee - gulzigheid en wellust - uit het vlees, de zesde uit de wereld en de zevende uit het vlees en de geest samen. En dit bevestigt Johannes de evangelist: 'Alles in de wereld is hoogmoed van het leven.' Daarmee wil hij zeggen: de geest en begeerte van het vlees of de begeerte van de ogen. Dat bedoelt hij met deze wereld.

Na de zondeval

Mijn goede vriend, uit de list en afgunst die de ridder, onze eerste vader, overvallen hebben, is grote rampspoed voortgekomen. Hiervoor is reeds gezegd hoe toen de helpers van de prins zijn opgestaan. De vier belangrijkste vijanden, die wij allen moeten bestrijden, zijn de prins, de koningin eigen wil, het vlees en de wereld, en voorts de zeven monsters van de zonde. Helaas, al wat de ridder gegeven was om de bruid te beschermen, heeft zich tegen hem gekeerd. Maar men hoeft hem niet te beklagen, want het is duidelijk zijn eigen schuld.

Maar opdat u het nog beter zult begrijpen en nog meer op uw hoede zult zijn, zal ik u nu tonen welke ellendige gevolgen de ridder en zijn nageslacht van de zondeval hebben ondervonden. In het boek van Mozes staat geschreven: zodra Adam van de appel gegeten had en zijn ongehoorzaamheid had laten blij-

ken, werd hij vervloekt en uit het paradijs verstoten door God onze Heer. God strafte Adam: hij moest voortaan leven in armoede en onzaligheid en in het zweet zijns aanschijns moest hij zijn dagelijks brood verdienen. Zijn metgezel zou in droefheid haar vrucht baren en de aarde zou distels en doornen voortbrengen. De ridder moest wegvlugten van de plaats van overvloed naar een dal van onzaligheid om te boeten voor zijn misdaad. Maar helaas, nog meer ramspoed is deze ongelukkige ridder ten deel gevallen vanwege zijn ongehoorzaamheid, want alles wat met hem behoorde te zijn, heeft zich tegen hem gekeerd.

Och goede vriend, laat in volle ernst tot u doordringen wat ik schrijf, want dit betreft alle mensen die van de ridder afstammen. De vloek waar ik zojuist over sprak, is overal merkbaar. Onze moeders moeten het helaas dagelijks ondervinden. En als onze vaders trachten te ontsnappen aan de vloek dat zij hun brood moeten verdienen in het zweet van hun aanschijn, worden zij er anderszins van doordrongen door middel van ziekte of andere tegenslagen. Hiervan hebben zij dikwijls meer verdriet, pijn en moeite dan de goede werkman van zijn arbeid ondervindt, hoewel deze elke dag weer moet ploeteren voor zijn brood.

Maar nog grotere ramspoed is het verlies waarmee de rechtvaardige koning de ridder en zijn gevolg gestraft heeft. Als u het onthouden hebt, zult u zich herinneren met hoeveel zorg omringd de ridder in het paradijs kwam en waarom de wijze en rechtvaardige koning dit verordend had. Maar door onachtzaamheid van de ridder werd de bruid aan de koningszoon onttrokken. De rangorde in het gevolg van de ridder is in het ongereede geraakt en allen hebben zich tegen hem gekeerd.

De koningin is weerspanning geworden: nu moet de ridder haar volgen in plaats van dat zij hem gehoorzaamt. Och goede vriend, bezie uzelf: is het niet waar dat uw wil slechts geneigd is

tot allerlei schone zaken, ofschoon u dat verdriet doet of ten minste verdriet zou moeten doen als u een dienaar van de koning bent? Helaas, zij die trachten de koning te dienen, worden het dagelijks gewaar: de dienstmaagd is dame geworden en de bruid is haar onderdanig door toedoen van de koningin, die meer geneigd is tot de dienstmaagd dan tot de bruid. Dit klaagt de heilige Bernardus: ‘Wat is onredelijker dan dat de dienstmaagd regeert en de dame moet dienen!’ Helaas, zelfs voor een onaanzienlijk man is het een schande als men zijn bruid verstoot en veracht. Denkt u niet, mijn goede vriend, dat het een veel grotere schande is als men de verkoren bruid van de almachtige koningszoon zo laag acht? Ik zeg u: voorwaar, wie deze bruid verstoot, zal dit gewaar worden in grote, eeuwige ellende.

De meester is ook verstoten want de ridder heeft de dienstmaagd lief, en de raad van de meester is tegen de geneigdheid van de dienstmaagd. Rede kiest de zijde van de bruid - dat wil zeggen: van de ziel. Het boek is gesloten. Vanwege zijn ongeregelde liefde voor de dienstmaagd veronachtzaamde de ridder Gods goedheid; hij had slechts oog voor de lusten en geneigdheid van de dienstmaagd. Het gezichtsvermogen van de bruid is door het gif van de slang verduisterd. De ridder vond de zinnelijkheid van de dienstmaagd en het lichamenlijk genot veel belangrijker dan het inwendig licht van het verstand. De secretaris keerde zich ook direct tegen de ridder en maakte diens grote wandaad aanhangig bij de koning.

O goede vriend, dit is met onze vader Adam gebeurd maar het gebeurt nu dagelijks, telkens als zijn kinderen een doodzonde begaan. God moge zich ontfermen! Dat de mensen van deze wereld nu zo onmenselijk, redeloos en zondig leven, komt door hun liefde voor hun lichamelijke natuur. Zij vergeten de arme ziel, leven volgens hun lusten en hebben slechts oog voor deze onzalige wereld die ons, arme zondaars, als een plaats voor boetedoening gegeven is en niet om weelde te zoeken.

Ach helaas, dat ik, armzalige, dit moet zeggen! Maar ik heb er alle reden toe: al is de ziel edel van nature, zij kent weinig vreugde zolang zij hier in ballingschap verkeert. Niet op aarde maar in de zalige hemel is haar bestemming; daar heb ik eerder over geschreven. Zij verlangt naar de hemel maar het ellendige en verachtelijke vlees wil het aardse genot niet achterlaten. Paulus zegt: ‘Het vlees keert zich tegen de geest en de geest tegen het vlees.’ Maar wat deze mensen helaas niet inzien, is dat het vlees de geest niet belonen kan maar omgekeerd wel. Want omwille van de geest werd het vlees geschapen.

De lichamelijke natuur

Nu wil ik u verder laten zien hoe het de ridder en zijn familie na dit onheil is vergaan. In het dal van ellende - dat wil zeggen: deze wereld - moest hij zware arbeid verrichten. De koning liet de ridder hard werken, omdat hij de dienstmaagd die de bruid verdruchte, wilde verootmoedigen. Maar het mocht niet baten, want de kinderen van de ridder gingen dezelfde weg als hun vader, zodat de vertoornde koning uiteindelijk het hele nageslacht van de ridder vernietigde op één tak na. Uit deze tak liet hij een nieuw geslacht van ridders ontspruiten. Met deze ridder belastte hij de dienstmaagd, de lichamelijke natuur, nog zwaarder. Want voorheen leefden de mensen wel achthonderd of negenhonderd jaar lang, toen echter niet meer dan tweehonderd jaar. En dit was ten tijde van Abraham.

Bovendien verordende de koning de besnijdenis van het vlees, maar ook dat baatte niet. Omdat de dienstmaagd met hulp en instemming van de koningin de bruid onderdrukte, strafte hij haar daarom met nog meer droefenis. De koning maakte de dienstmaagd uitgeteerd, ziek en melaats en zond haar vele gebreken. Hij bekortte de jaren van haar leven, zoals David zegt in de Psalmen: ‘De dagen van de mens bedragen

tachtig jaar en verder is het arbeid en droefenis.’

Goede vriend, nog altijd verslechtert de lichamelijke natuur van de mens van dag tot dag. In Davids dagen bereikten de mensen nog een leeftijd van tachtig jaar maar tegenwoordig mag men er wel twintig aftrekken. En dan sterven nog velen voor hun zestigste. Besef dit goed, want het gaat u in het bijzonder aan. Ik weet wel: sommigen zijn zo verknocht aan de wereld dat zij niet graag over ouderdom en gebreken horen spreken maar ik hoop dat u niet zo bent. En al was dat wel het geval, dan verlies ik liever uw vriendschap omdat ik u de waarheid zeg dan dat ik in uw gunst sta met onwaarheden, want ik zoek niet anders dan uw zieleheil.

Uit het voorgaande blijkt wel dat het volstrekt tegen de wil van de wijze koning ingaat als mensen hun lichaam mooi maken en versieren, zich verlustigen in smakelijke spijzen en alleen maar genot zoeken. Dit gaat allemaal ten koste van hun zieleheil, want telkens als zij zich overgeven aan lichamelijk genot roepen zij meer onheil af over hun ziel. Zij voeren de ziel verder van de liefde van haar bruidegom, maar de smaad en schande die zijn bruid hier in deze tijd moet ondergaan, zal hij hun wel vergelden. Want al duurt het lang voordat men zijn schuld moet inlossen, zij wordt niet kwijtgescholden.

De dienstmaagd is een van onze schadelijkste vijanden omdat zij deel uitmaakt van onze eigen natuur. Om u nog meer afkerig te maken van de dienstmaagd zal ik u beschrijven hoe weerzinwekkend de koning haar in onze dagen heeft gemaakt. Als u haar aard van het begin tot het einde goed beschouwt, zult u niets anders aantreffen dan wat u doet walgen. Want Bernardus schrijft: het lichaam van de mens, dat ontstaan is uit het slijk der aarde, is niets dan vuile stinkende materie, die begint als een walgelijk zaad, zo smerig dat de mens er van nature van walgt, zelfs als hij er alleen maar over spreekt. Vervolgens wordt het zaad gevoed in het stinkend vat van het lichaam en zodra het kind gebaard is, heeft het verdriet en

tranen. Daarna wordt het lichaam van binnen en van buiten gekweld door de wormen. Alles wat met het lichaam in aanraking komt, gaat stinken. Uit alle openingen van het lichaam stroomt enorme inwendige viezigheid naar buiten. Zie maar eens wat er uit oren, mond, neus en de andere lichaamsdelen te voorschijn komt. Deze droefenis en grote ellende groeien een leven lang van dag tot dag, tot het vuile stinkende lijk definitief overgeleverd wordt aan de wormen in de aarde.

Och goede vriend, al is het onprettig over de lichamelijke natuur te horen, het is verachtelijk er desondanks behagen in te scheppen. Het lichaam waar de dwaze ridders van deze wereld zich zo druk om maken, is niet meer dan een reliekschrijn. Maar helaas, men heeft nauwelijks belangstelling voor het heiligdom zelf - dat wil zeggen: voor de ziel waaraan deze schrijn nochtans zijn bestaan en schoonheid te danken heeft. Dat blijkt wel als het heiligdom uit de schrijn weg is, want dan weet men niet hoe snel men het lijk moet kwijtraken, ja nog sneller dan de resten van een dood beest.

En naarmate men het lichaam overvloediger van voedsel voorziet, gaat het vlees meer stinken. Een meester schrijft: enige tijd geleden leefde in Lombardije een landsvrouw die zo zeer gesteld was op haar lichaam - deze onreine dienstmaagd - dat zij weigerde enig voedsel aan te raken met haar handen, want zij wilde haar vingers niet besmetten. Deze dame gebruikte gouden vorkjes bij de maaltijd. Wat men haar opdiende, tilde zij hiermee naar de mond. Zij versierde alles aan haar lichaam met goud, maar toen zij het leven liet, begon haar lichaam zo verschrikkelijk te stinken dat men in het klooster waar zij begraven werd drie dagen lang de smerige lucht nauwelijks kon verdragen.

Waarom zou ik u hier veel over schrijven? Een ieder kan deze vuiligheid bij zichzelf vinden. Maar om u niet geheel en al somber te stemmen, wil ik hiertegenover stellen de edelheid van de bruid, onze andere natuur. De zoon van de eeuwige God

heeft haar uitzonderlijke waardigheid bewezen, meer dan de engelen. Boven alle engelen heeft Christus de bruid samen met de dienstmaagd verheven, verenigd in de persoon van de gezegende en zalige moeder en maagd Maria. Over haar schoonheid verwonderden zich de engelen, toen haar gezegende zoon haar van de aarde ophief naar de hemel en haar tot de rechterhand van zijn vader voerde in het eeuwige rijk waarover ik eerder al geschreven heb. Daarbij zeiden de engelen: ‘Wie is deze die opklimt boven ons vol vreugde als een opkomende dageraad?’ Och lieve engelen, dit is Gods bruid, de menselijke natuur, ziel en lichaam samen, welk lichaam van hetzelfde slijk was als het onze. Och ridder die de koning trouw is en de eer van de bruid beschermt, laat de wereld dolen, maar richt hierop uw inwendige ogen, uw troost en hoop. Houd de dienstmaagd tijdig in bedwang. Dan handelt u wijs.

De wereld

Nu heb ik u, mijn goede vriend, zo goed en kort als ik kon, uitgelegd wie de vijanden van de geestelijke ridders zijn, wat hun hoedanigheid is en waaruit hun vijandigheid voortgekomen is. Maar ik ben u nog een uitleg schuldig van de vierde vijand: de wereld en haar hoedanigheid. Hierover zou veel te schrijven zijn, want zij is het voedsel van onze zonden. Maar, opdat ik u niet verveel, zal ik zo kort mogelijk zijn.

Wereld heeft drie verschillende betekenissen. Ten eerste verstaat men onder de wereld alles wat met de zintuigen kan worden waargenomen. En in die zin is de wereld het firmament met de zon en de maan, sterren en elementen en alles wat daarbinnen valt, want dit kan men met de ogen zien of met de andere zintuigen waarnemen. En dit heeft God uit liefde voor de bruid ten behoeve van de dienstmaagd geschapen.

In de tweede plaats kan men onder de wereld verstaan de

elementen en alles wat bestaat uit de elementen: vogels, vissen, vlees, goud en zilver en andere dingen waar de mens dagelijks profijt van heeft.

Ten slotte kan men onder de wereld verstaan de mensen die er wonen. In die zin spreekt men over de wereld als onbetrouwbaar, slecht en vals. Over de wereld in deze betekenis zal ik later schrijven - dat wil zeggen: over de mensen en hun slechtheid, wie zij zijn en hoe zij tegen de ridders van God strijden. Daar is het nog niet de tijd voor, omdat ik nog niet gevorderd ben tot de strijd van de koning. Maar omdat ik hiervoor gezegd heb dat de wereld een van de vier vijanden is, wil ik u er iets van zeggen. En daarvoor neem ik de eerste betekenis van wereld, want die sluit de andere twee in zich.

Alles wat de koning in deze wereld geschapen heeft - ook het minste en laagste - maakte hij met grote voorzienigheid ten behoeve van het menselijk zieleheil. En om dit beter te begrijpen, moet u inzien dat alles onder de loop van de zon de menselijke aard behaagt of tegenstaat. Deze tweedeling heeft God zo gemaakt, omdat de mens op die manier altijd zijn schepper voor ogen zou hebben in liefde of in vrees. In liefde als hij iets moois zou zien dat zijn natuur behaagde, zoals de schoonheid van de zonneschijn, rozen of lelies en dergelijke dingen, die men dagelijks in de wereld kan vinden. In vrees daarentegen als hij hitte of kou zou ervaren, of donder en hagel, bitterheid of ziekte en dergelijke meer. Dan zou hij beducht zijn voor de eeuwige pijn en in vrees voor de koning leven en zich hoeden voor Gods verbolgenheid, opdat hem, wie deze geringe pijn zo zwaar toeschijnt, de onuitsprekelijke eeuwige pijn bespaard zal blijven. En daarom moet een mens zowel vrezen als liefhebben.

Dit moet de ridder opschrijven in zijn boek - dat wil zeggen: in zijn geheugen en gedachten. Het goede met gouden letters, in de hoop dat wie zulke lieflijke dingen geschapen heeft voor het lichaam, voor de ziel wonderbaarlijke zaken gemaakt moet hebben. De ziel is immers zo veel edeler dan het lichaam.

Daarentegen moet hij het angstaanjagende met zwarte inkt schrijven. Och, hoe zalig is degene die dit altijd voor ogen houdt!

Ik zal u nog een onderscheid leren van de dingen in deze wereld. De mens heeft macht over sommige zaken, maar niet over alles. De zon en haar stralen, de maan, de sterren, hagel en sneeuw, wind en regen, mooi en lelijk weer en dergelijke dienen de behoeften van de mens, maar de menselijke wil heeft er geen zeggenschap over. Slechts als de loop der natuur het toestaat, kan de mens ervan profiteren.

Och goede vriend, dit heeft God wijs besloten, want als de mens macht had over deze dingen, zou het de armen slecht vergaan. Zij zouden niets van de zonneschijn krijgen, want de hoogmoedige, de hebzuchtige en de rijke zouden alles voor zichzelf houden. Dat is hun gewoonte. Zij strekken hun hand uit zo ver als zij kunnen, en het spijt hun dat zij niet verder kunnen reiken dan hun macht hun toestaat. Want waar is nu het stuk land dat geen eigenaar heeft? Waar is het water dat geen heer heeft? Waar is de lucht waar een ieder vliegen kan? Want ik vrees: als zij konden, zouden zij hun zelfzucht niet alleen tot de zon maar ook tot de hemel opheffen. Och goede vriend, dit is niet de weg van de liefde. Zoals God de zon geschapen heeft voor de rijken en armen gemeenschappelijk, zo zijn ook water, lucht en aarde voor iedereen.

De dingen van de wereld zijn in zichzelf niet slecht, maar goed en volmaakt want geschapen door God. Het is de mens die er misbruik van maakt tegen de wil van God en ten koste van zijn zieleheil. Bernardus zegt: 'Goud is niet goed of slecht; degene die het bezit, maakt het goed of slecht.' Maar door de erfzonde heeft de mens een zwakke natuur en stelt hij alles in dienst van de dienstmaagd - dat wil zeggen: het lichaam - en heeft geen oog voor de ziel en de eer van God. Daarom zegt men dat de wereld een vijand van de mens is. Luister naar de woorden van Ambrosius: 'Rijkdom belemmert de onzaligen en

zondaars in hun zieleheil, maar is de zaligen juist van dienst.’ Maar helaas, wie kan er tegenwoordig met dit pek omgaan zonder vuile handen te krijgen? Rijkdom is als goede wijn: die heeft immers ook geen schuld aan de dronkenschap van de gulzigaard.

De dingen van deze wereld zijn in het bijzonder een vijand van de ridder en zijn zieleheil omdat zij wel het lichaam voeden maar niets gemeen hebben met de ziel. Het is zoals Gregorius schrijft: het aardse bezit is in vergelijking met de eeuwige zaligheid een last die slechts afleidt; de vergankelijkheid van het vlees is in vergelijking tot de eeuwigheid eerder dood dan leven. En hiervan zegt Augustinus: ‘Het kost de rijkaard grote moeite niet hoogmoedig te worden.’

U kunt de mens vergelijken met een goed paard. U laat uw paard niet tot de haverkist gaan hoewel de haver goed is. Maar u weet wel dat het paard de neiging heeft meer te eten dan gezond is. Met de mens is het precies eender, want de natuur van de mens is zo verdorven dat zij met haar ongeregelde geneigdheid en begeerte altijd meer wil en nooit verzadigd raakt. Dan wordt een mens van binnen verblind, zoals een paard blind wordt van te veel haver. Rede en verstand laat hij varen en hij volgt alleen zijn zinnen zonder zich te bekommeren om zijn zieleheil. En daarom vergelijkt David in de Psalmen deze mensen met de beesten en zegt: ‘Zij zijn gelijk geworden aan het vee dat hooi eet zonder verstand.’

In die zin is de wereld een vijand van de mens. Zij is in strijd met de zaligheid van de ziel want zij verblindt haar dienaars die hun vreugde in de wereld zoeken alsof er geen hiernamaals bestaat. Maar wanneer zij menen vaste grond onder de voeten te hebben, moeten zij de wereld achterlaten en alles wat hun toebehoort en waar zij hun hoop op hadden gevestigd. Ook voedt de wereld de voornoemde giftige monsters zoals u nog wel zult begrijpen.

En hierom schrijven de geleerden dat op de jongste dag alle

onzuiverheid en stank, hitte en kou verzameld zal worden in de helleput en al diegenen die de dingen van deze wereld hebben misbruikt tegen Gods wil, zullen daar voor eeuwig gekweld worden. En er zal een nieuwe wereld komen als aarde en water en de andere elementen gezuiverd zijn van voornoemde onvolkomenheden. Alles zal transparant zijn en helder als kristal, en de zalige lichamen zullen overal kunnen komen, zoals wij nu in onze gedachten kunnen zijn waar wij willen.

De geestelijke wapenrusting

Nu ik u de vijanden van de ridder beschreven heb, is het tijd dat ik ten strijde trek, want Paulus schrijft: Christus is in de wereld gekomen om de zondaars gezond te maken.

De prins van Babylon had de ridder bedrogen en aan zich onderworpen. Dit was wel duidelijk want zelfs de heilige Johannes de Doper sloot hij in zijn kerkers. De zoon van de koning zag met lede ogen aan dat de prins zo veel macht had over zijn bruid en de ridder. Hij werd door medelijden bewogen en vroeg toestemming aan zijn vader om zelf tegen de prins te gaan vechten, een einde te maken aan diens wandaden en de ridder te verlossen. Och mijn goede vriend, opdat u bereidvaardiger en getrouwer aan de zijde van de edele koning zult strijden, moet u altijd zijn grote trouw voor ogen blijven houden en beseffen hoe hij heeft moeten lijden voordat hij de ridder kon verlossen. Want u bent degene om wie deze dingen allemaal zijn gebeurd.

De jonge koning die zijn vijand wilde verslaan, doorzag met grote scherpzinnigheid wie de helpers van de prins waren en wat hun macht was. Zo kon hij zich tegen zijn vijand wapenen en een voorbeeld geven aan andere ridders die met hem wilden strijden.

De koning zag dat de prins de ridder bedrogen had in de

gedaante van een slang. Daarom kwam hij als mens en liet zich Christus noemen - dat wil zeggen: gezalfde. Met de goddelijke zalf waarmee wij gedoopt worden en waarom wij christenen heten, wilde Hij het gif van de slang zalven - dat wil zeggen: ons van zonden verlossen.

Ten tweede zag Christus dat de oorsprong van dit gif zelfbehagen was geweest, toen de prins tegen Eva had gezegd dat zij aan God gelijk zou kunnen zijn. Daartegen offerde Hij zichzelf, zoals Paulus zegt, als iemand die geen enkel zelfbehagen maar slechts zelfhaat kent.

Vervolgens zag Hij dat afgunst de prins eerst had opgezet tegen de ridder, zoals Paulus zegt: 'Door afgunst is de dood in de wereld gekomen.' En daartegen roerden zich liefde en bekommernis om de naaste en die eigenschappen zijn het tegendeel van afgunst. Daarover zegt Christus zelf: 'Niemand kan meer om zijn naaste geven dan dat hij zijn ziel voor zijn vrienden geeft.' En elders beklagt Hij zich over de joden: 'O mijn verkoren wijngaard, wat moet ik nog meer voor u doen. Ik heb u uit Egypte geleid, verlost uit de gevangenis en slavernij van de farao (die een afspiegeling is van de prins). Ik heb u geleid naar een land van beloften. Ik heb alleen de wijnpers getreden. Antwoord mij,' sprak Hij, 'wat moet ik nog meer voor u doen?' Alsof Hij zeggen wilde: 'Ik heb uit liefde en zorg alles gedaan wat ik voor uw zieleheil kon doen en toch kruisigt u mij.' Helaas mijn goede vriend, het zijn niet alleen de joden die de zoon van God kruisigen, maar alle ontrouwe christenridders telkens als zij een doodzonde begaan. O zoete Jezus, zoete koning, zoete bruidegom, hoe vaak zou U sterven, als U nog sterfelijk was! Maar helaas, telkens als wij toegeven aan zonden, is onze misdaad even groot, ook al sterft U niet.

Vervolgens zag Hij dat de slang zich bediende van de vruchten van een boom. Daarom verkoos Hij hetzelfde tot schande en verderf van de prins en werd zelf een vrucht aan de boom van het kruis. Hij zag dat de ridder Hem was ontnomen door

middel van een vrouw; daarom heeft Hij tot schande van de prins de ridder weer veroverd door middel van de reine maagd Maria.

Mijn goede vriend, zo heeft Hij de eerste en belangrijkste vijand - dat is de prins zelf - verslagen. Met grote scherpzinnigheid heeft Hij weerstand geboden aan alles waarmee de prins de ridder had overwonnen. En het eerste dat wij uit de wijsheid van de koning kunnen leren, is dit: wie tegen de prins en met de koning partij wil kiezen, zal zich tegen de snode ingevingen van de prins moeten verweren, zoals Petrus zegt: 'Als u de duivel weerstand biedt, zal hij van u vluchten.'

Waarmee, zult u vragen, moeten wij tegen hem strijden als wij zo zwak zijn en hij zo listig en boosaardig is? Mijn goede vriend, dit is waar, want zoals dezelfde apostel zegt: 'Onze tegenstander, de duivel, gaat rond als een briesende leeuw zoekend naar wie hij kan verslinden.' Maar luister naar wat op deze woorden volgt: wees standvastig in het geloof. Ons christelijk geloof is het harnas waarmee wij de prins kunnen overwinnen. Maar het geloof moet op daden berusten, want zoals de apostel zegt: 'Ons geloof zonder de werken van het geloof is dood.' En daarom voegde Petrus hieraan toe: 'Broeders, weest sober en waakt.'

Hij waakt die goede werken doet, en hij is sober die zich hoedt voor het kwaad. Zo wordt het harnas - dat is ons geloof - met stevige maliën versterkt als wij de geboden van God, die met de maliën bedoeld worden, volbrengen. Maar als wij tegen Gods gebod ingaan, scheuren wij de maliën en direct worden wij door de prins verwond en als wij niet oppassen, zullen wij sterven. De koning heeft ons in de doop het geloof gegeven met het water dat de rijken en armen gemeenschappelijk hebben zodat niemand zich tegenover de zoon van de koning zou kunnen verontschuldigen met: 'Heer, ik zou gaarne met U gestreden hebben, als ik over wapens had beschikt.' Deze wapens stelt onze moeder, de heilige kerk, altijd vrij ter beschikking

van iedereen die tegen de prins wil strijden, want zonder deze wapens kan niemand zich verweren tegen de prins. Ik dank de koning dat wij over deze wapens mogen beschikken.

Maar wij moeten de belofte volbrengen die wij afgelegd hebben toen wij deze wapens ontvingen, want anders zijn wij ontrouw. Deze belofte hield in dat wij geloven zullen in alles wat onze moeder, de heilige kerk, gelooft. Daarom zeggen onze peetvaders en peetmoeders: 'Credo'. Omdat wij God en Zijn geboden gehoorzaam moeten zijn, en niet de prins, zeggen zij: 'Abrenuntio'. Dat betekent in het Nederlands: ik verloochen de prins die Satan is - dat wil zeggen: de duivel.

Om tegen de prins te strijden nam de koning een zwaard in de hand en zette een helm op het hoofd; en op zijn helm droeg Hij een pluim. Hij droeg ook zelf Zijn standaard en aan Zijn linkerzijde een schild. Zo vocht Hij tegen de prins.

Deze helm is de hoop op zaligheid, waarover Paulus schrijft. Deze helm moeten alle ridders hebben want zonder hoop heeft niemand moed in de strijd. Want Hiëronymus zegt: 'Alle arbeid wordt licht als men de beloning overdenkt.' Ook pleegt men te zeggen: hoop op beloning verlicht de arbeid. Bernardus zegt dat wij, die met Christus strijden, onze hoop moeten richten op drie dingen. Het eerste is dat Christus ons met grote liefde heeft verkozen. Het tweede is de waarheid van de belofte die Hij ons gedaan heeft. Het derde is Zijn macht ons alles te geven.

Op deze helm staat de pluim van de liefde. De pluim staat boven alles omdat men iemand eraan kan herkennen. Daarom is de liefde het hoogste van de wapens van Christus, zoals Paulus schrijft: 'Als ik alle deugden had en ik had niet de liefde, zo was het allemaal niets.' Liefde zal eeuwig blijven als geloof en hoop niet meer zullen bestaan. Want in de eeuwigheid behoeft men geen wapens; daar heerst vrede en alle vijanden zijn buitengesloten, zoals hiervoor gezegd is.

Deze pluim staat voor de doornenkroon die de bruidegom

heeft gedragen uit liefde voor zijn bruid. Deze kroon was gevlochten uit scherpe takken want de liefde is scherp, verwondt het hart en laat de minnaar lijden. Maar dit leed is voor het hart een genot, zoals Augustinus zegt: ‘De zuster van de liefde is genot.’ Och, met grote begeerte en pijn droeg Christus deze doornenkroon, opdat ook onze liefde zou ontbranden. Maar helaas, uit onze daden blijkt dat onze liefde lauw is. Wij moeten ons wel diep schamen, dat deze grote liefde niet in staat is onze slechtheid te verbranden, hoewel Augustinus zegt: ‘Niets is zo hard of halsstarrig dat het niet met het vuur van de liefde kan worden overwonnen.’ Maar ik vrees dat wij zo zeer zijn bedrogen door de liefde voor de prins, dat wij de liefde voor Christus geheel vergeten, zoals dezelfde Augustinus elders zegt: ‘Twee soorten liefde vormen twee steden. De liefde voor God maakt Jeruzalem en de liefde voor de wereld maakt Babylon. Nu dan, laat een ieder zich afvragen in welke stad hij woont.’

Het zwaard dat aan twee zijden sneed, was het woord van God. Dat is de Heilige Schrift die aan twee zijden snijdt met het Oude en Nieuwe Testament. Met dit zwaard versloeg Christus de prins toen Hij zijn goddelijke natuur verborg en vastte en honger leed. Daarom meende de duivel dat Christus alleen een menselijke natuur bezat en benaderde Hem zoals hij gewoonlijk andere ridders bedroog. Want de duivel onderzoekt de aard van de mens en poogt hem ten val te brengen met de dingen waartoe de menselijke natuur het meest geneigd is. De duivel zag dat de zoon van de koning honger leed omdat hij veertig dagen gevestigd had. Daarom gaf hij de koning stenen en zei: ‘Als je de zoon van God bent, maak dan brood van deze stenen om je honger te stillen.’ En direct trok de koning zijn zwaard - dat was de Heilige Schrift - en zei: ‘De mens leeft niet bij brood alleen maar ook bij Gods woord.’

O lieve Heer, dit is waar en de prins moest het erkennen. Maar tegenwoordig willen de dwaze ridders van deze wereld dit niet toegeven, ofschoon zij zouden moeten smachten naar

het brood waar U van sprak: het woord van God. Zij moeten meer aandacht schenken aan de bruid, die met het brood van Gods woord gevoed wordt. Tegenwoordig wil men zich slechts inspannen voor brood, vlees en allerhande lekkernijen maar daarmee wordt de bruid, de edele ziel, niet gevoed! Alles is voor de smerige en verachtelijke dienstmaagd. Alles is voor het lichaam!

Het schild van de koning was lijdzaamheid en geduld. Dit schild droeg hij aan zijn linkerzijde om zich te beschermen tegen alle tegenslagen die hem konden treffen. Over dit schild zegt de Schrift: in lijdzaamheid zult gij uw ziel bezitten. Want met dit schild biedt men weerstand aan alle onvrede. Paulus zegt: 'Geduld maakt hoop.' Want zoals ik hiervoor uiteengezet heb, betekent de helm hoop en ridders beschermen hun helm altijd met hun schild. De linkerzijde betekent tegenslag, omdat men weinig achting heeft voor de linkerzijde. Hetzelfde geldt voor tegenslag.

Christus' standaard was het heilig kruis dat Hij zelf droeg naar de plaats waar Hij zou sterven. En de wimpel aan de standaard was Zijn heilig lichaam dat aan het kruis genageld werd met stompe spijkers. Nu nog vertrouwen de ridders van de koning op deze standaard als zij door de prins aangevallen worden. Want als zij zich deze standaard voor de geest halen, moet de prins vluchten. Dit kunnen wij dagelijks zien als wij maar uit volle overtuiging willen geloven. Dan heeft de prins over ons geen macht. Zoals Augustinus zegt, verdrijft het kruis van Christus de moordenaar - dat is de dodelijke duivel.

Goede vriend, dit zijn de wapens die onze koning gegeven heeft aan allen die met Hem willen strijden tegen de prins. Dit zijn de wapens van de rechtvaardigheid waar Paulus over spreekt: 'Laten wij ons overgeven aan de wapens van Gods rechtvaardige macht.'

Christus' voorbeeld tegen de eigen wil, het lichaam en de wereld

Nu moeten wij vervolgens bezien hoe de koning de tweede vijand bestreden heeft - dat wil zeggen: de eigen wil. Tegen deze vijand vocht Hij op de Olijfberg, waar Hij met Zijn discipelen heen getrokken was om Zijn vader te aanbidden. Daar leed Zijn menselijke natuur zo zwaar dat Hij water en bloed zweette. Zijn dienstmaagd begon zich te bekreunen samen met de koningin eigen wil, zoals bleek uit Zijn woorden: 'Vader, als het mogelijk is, laat deze beker aan mij voorbijgaan.' Maar direct weerstond Hij de geneigdheid van Zijn wil en zei: 'Vader, niet mijn wil, maar Uw wil geschiede.'

O hoogmoedige koningin, tot die tijd had je geregeerd, maar je werd bedwongen toen Christus jou en je zelfzucht afwees en aan Zijn vader overgaf met de woorden: 'Vader niet mijn wil, maar Uw wil geschiede.'

o zelfzucht,
hoeveel leed
heb jij berokkend.
want de wil en de liefde
worden een giftige spin
door jouw daden.
wil is goed en liefde is goed
indien zelfzucht daar geen deel aan heeft,
want anders kan men de duivel niet ontgaan.

Hij leerde Zijn discipelen ook hoe zij zich van deze koningin moesten afwenden: 'Ik ben niet gekomen om mijn wil te doen maar de wil van mijn vader, die mij heeft gezonden.' En dit hebben de discipelen vervolgens bekend gemaakt aan alle ridders die de koning willen dienen. En opdat zij zo veel mogelijk de koning kunnen navolgen en deze aanhoudende vijand zullen overwinnen, hebben de getrouwe dienaars van God - dat zijn

de geestelijken - hun eigen wil geheel en al in de handen van hun overste gelegd, zoals Christus zich aan Zijn vaders wil overgaf.

Maar voorwaar, al doen de geestelijken dit om voornoemde redenen, iedere christen behoort zijn eigen wil te laten varen als die hem aanzet tot ongehoorzaamheid aan Gods wil en gebod! Want eigen wil is Gods vijand en een obstakel voor het menselijk zieleheil. Nu dan, als wij God liefhebben, moeten wij liefhebben wat Hem toebehoort en mijden wat zich tegen Hem keert, want anders is onze liefde vals. Als wij onze eigen wil niet doorbreken en onze geneigdheid niet kunnen weerstaan, zijn wij geen ridders van de koning maar behoren wij tot de gelederen van de prins, zoals Christus zelf zegt: 'Wie niet met mij is, is tegen mij.'

Maar nu zegt u misschien: 'Dacht je dat ik monnik wilde worden, dat ik een pij wil aantrekken?' Daarop zeg ik dat helaas niet iedereen monnik wordt voor wie het heilzaam zou zijn. Maar omdat het een staande uitdrukking is onder de dienaars van de wereld, heb ik nog een antwoord: niemand kan zeggen dat alleen wie een pij draagt of monnik wordt, behouden blijft. Dat zou veel verdriet geven, denk ik. Maar wie horen wil, die hore! De eeuwige waarheid en alle meesters van de Heilige Schrift zeggen het volgende: niemand die uit eigen wil doodzonden begaat of tegen de geboden van God handelt, kan behouden blijven. Let wel, ik spreek niet alleen over degenen die doodzonde bedrijven, maar ook over degenen die de wil tot zonde hebben, ook al zijn zij niet in staat die daadwerkelijk uit te voeren.

Voorwaar, wie met een zondige wil sterft, zal naar de eeuwige verdoemenis gaan. En daarom zegt Hiëronymus: 'God, die alle dingen weet voordat ze gebeurd zijn, stelt de wil boven de daad.' Zie dan, mijn goede vriend, wie is er zo heilig dat hij niet vaak geneigd is tot zonde of wil handelen tegen de geboden van God? Zou hij toegeven aan zijn wil, dan viel hij terstond in

handen van de prins. Hieruit blijkt voldoende, dat elke christen zich moet afkeren van zijn eigen wil.

Om u enigszins de dwaasheid te laten zien van degenen die zeggen dat men God alleen maar in het klooster kan dienen, zal ik u tonen dat zij wartaal uitslaan. Het loopt vaak slecht met hen af; wee degenen die dit nu ondervinden. Om twee redenen zijn zij dwaas.

Ten eerste treden zij vrijwillig in dienst van de koning en ontvangen van hem het leengoed van het heilig geloof. Maar als de koning hen wil bevorderen of tot zijn naaste vrienden wil rekenen, dan weigeren zij zijn goede gunsten en zeggen: 'Nee Heer, het is voldoende dat ik een marktridder of schotelwasser in Uw hof mag zijn.' Oordeel zelf of dit geen grote dwaasheid en onedelheid is. Zeiden zij dit uit nederigheid, dan moest men het hun niet aanrekenen. Maar zij weigeren eerder uit hoogmoed, omdat zij vrezen te veel voor God te doen als zij zich geheel in Zijn dienst zouden stellen - ook al belijden zij met de mond aan Zijn kant te staan. Voorwaar, deze mensen kunnen God niet bedriegen. Maar zij bedriegen wel zichzelf. Tegen hen spreekt Hij door Zijn profeet: 'Dit volk aanbidt mij met de mond, maar hun hart is ver van mij.'

Helaas mijn goede vriend, daarom worden tegenwoordig de goede en gezonde kinderen aan God onttrokken, want men zegt: 'Het zou een verlies zijn als wij hen monnik maakten.' Maar de nietsnutten en minderwaardige kinderen staat men af om God te dienen, alsof Hij de minste is. Deze mensen laten duidelijk zien dat zij de zijde van de prins hebben gekozen want men schenkt het beste aan wie men liefheeft.

Velen zijn niet alleen tegen God, de koning, maar trachten daarenboven de mensen die wel van goede wil zijn aan hun kant te krijgen. Zij zeggen: 'Het verwondert mij dat u uw zoon priester of monnik wilt maken. Het is een aantrekkelijk kind; u kunt hem nog een aardige erfenis nalaten en een echte heer van hem maken.'

O valse raad vol venijn! Zij zijn degenen waar de dichter van zegt: 'Waar de duivel niet kan komen, zendt hij zijn knechten.' Want de duivel kan dit niet bewerkstelligen, maar zijn boosaardige knechten wel. Hoe onzalig zijn de mensen die geloof hechten aan de woorden van dit gespuis! Hiervoor waarschuwt de eeuwige waarheid zelf: 'Hoed u voor deze valse profeten.' Hoe kunnen zij valser zijn dan zich christen noemen en Gods naam dragen terwijl zij alles verdraaien en het tegendeel verkondigen van wat God en Zijn heiligen onderwijzen? Dit zijn de ware predikers en meesters van de duivel. Zij hebben niet voldoende aan hun eigen slechtheid maar zij moeten die met anderen delen, zoals Gods wijzen hun deugden met anderen delen.

Hieruit ontstaat nog een zorgwekkend gif dat tegenwoordig schering en inslag is. Als ouders hun kind aan God willen toevertrouwen, vragen zij eerst of men in het klooster de dienstmaagd wel dient, of er goed gegeten en gedronken wordt en of men veel geld bezit. Pas daarna vragen de ouders of God wel gediend wordt in het betreffende klooster en of men aandacht schenkt aan de bruid - dat wil zeggen: aan de ziel. Dit komt zoveel voor dat het zinloos is erover te schrijven want daarmee kan men het niet ten goede keren. Van deze mensen zegt David: 'Zij hebben hun kinderen aan de duivel geofferd.'

De tweede reden om deze mensen met recht dwaas te noemen is deze. Zij zeggen dat zij met de koning willen strijden maar zij weten niet hoe snel zij de koning en zijn dienaars moeten ontvluchten om zich naar de knechten van de prins te spoeden. Dat wil zeggen: zij keren zich tot hun lichamelijke natuur en tot de wereld en haar loze geneugten. Ik kan niet inzien waarom zij de koning voor gek verslijten, alsof hij hun praktijken niet doorziet. Ooit zal de koning een ieder belonen naar zijn verdienste. Dan zullen ook zij hun beloning ontvangen maar ik benijd hen niet.

Nu zal ik u uiteenzetten hoe Christus de derde vijand, de dienstmaagd, verslagen heeft. Tegen haar heeft Hij vanaf Zijn geboorte gevochten, want toen men Hem in een kribbe voor de beesten legde, werden Zijn heilige tere armpjes en beentjes van de kou doordrongen. Na acht dagen werd Hij besneden volgens de gebruiken van de oude wet; ter wille van ons want voor Christus diende dit geen enkel doel, zoals Paulus zegt. Zo werd voor het eerst Zijn bloed vergoten.

Daarna leed Hij bittere honger en dorst. Hij verrichtte veel werk met prediken. Hij werd verjaagd. Hij ging blootsvoets. Hij waakte. Hij vastte. Hij putte zich uit. Hij zweette water en bloed. Hij werd gevangen, met touwen gebonden als een dief. Hij werd met vuisten geslagen. Als een zot werd Hij op laaghartige wijze van de ene naar de andere prins en weer naar een volgende gestuurd. Hij werd geselsd en met stokken geslagen. Hij werd gekroond met een doornenkroon. Hij werd bespuwd met onrein speeksel, bespot en gekweld. Hij werd als een vervloekte moordenaar vol schande tussen twee misdadigers buiten Jeruzalem geleid. Daar werd Hij gedwongen Zijn eigen kruis te dragen en Hij droeg het met bloedige voetstappen. Hij werd ontkleed op de Calvarieberg, waar men de dieven terechtstelde. Zijn kleren werden verloot. Zijn gezegende rug werd tegen het dorre wrede hout van het kruis geplet. Zoals Hij zelf zegt, zagen Zijn vijanden Hem aan met angstwekkende ogen. Zijn heilige armen en benen werden met touwen uitgerekt aan het kruis. Zijn gezegende ledematen werden ontwricht door de grote druk. Zijn zenuwen scheurden. Zijn aderen barstten open. Zijn handen en voeten werden met stompe spijkers vastgenageld. Zo werd Zijn heilige lichaam met groot geweld opgeheven. Zijn heilige lichaam hing voorover; de handen en voeten moesten het gehele gewicht dragen. Zijn gezegend hoofd hing op Zijn schouder en kon geen steun vinden. Zijn oren hoorden hoe Hij werd bespot. Zijn haar werd met rood bloed besprenkeld. Zijn gezicht was bleek. Zijn ogen waren

gevuld met tranen en bloed, Zijn lippen bekleed met de dood, Zijn keel gekweld met gal. Zijn zijde en Zijn gezegend hart werden doorstoken en er stroomde water en bloed uit. Hangend aan het kruis met verschrompelende huid en botten offerde Hij Zijn dienstmaagd met al haar vijf zintuigen aan Zijn vader.

Och mijn goede vriend, overdenk dit. Hoe had Hij de dienstmaagd meer smaad kunnen toebrengen, zoals Hij zelf klaagde: ‘Ziet, is er enige droefheid als de mijne?’ Dit heeft Hij gedaan om ons te leren hoe wij de derde vijand moeten overmeesteren als wij aan Zijn zijde willen strijden. Hij zegt zelf: ‘Wie mij wil dienen, moet mij volgen.’ Hierom zegt Bernardus: ‘Christus die de keuze had, koos met grote wijsheid wat zwaar was voor het lichaam.’ En daarom zegt hij: ‘Wie u andere raad geeft, is een bedrieger die u moet mijden.’

Helaas lieve God, de wereld kent heel andere gewoontes. Uw knechten zoeken hun gemak; zij gaan een andere weg dan U ging. Voorwaar, zij bedriegen zichzelf! Zij willen U niet volgen, ook al bent U de weg waarop niemand kan verdwalen, de waarheid die niet kan liegen, en het leven dat niet kan sterven.

Goede vriend, zie of uw dienstmaagd gelijkenis heeft met de dienstmaagd van de koning, en als dat niet het geval is, moet u op verstandige wijze gelijkenis proberen te bewerkstelligen. Dit is noodzakelijk als u mee ten strijde wilt trekken, en zover zou ik u graag willen brengen.

De goede apostel Paulus begeerde hetzelfde toen hij zei: ‘Het zij verre van mij vreugde te scheppen in iets anders dan in het lijden van onze Heer.’ En Hiëronymus waarschuwt de dwaze ridders die Christus niet willen volgen: ‘De zoon van God heeft de smaad van het kruis geleden; niettemin beweert u dat de mensen die zich de weelde van de wereld laten welgevallen, zalig kunnen worden.’

Om ons dit te leren liet God gebeuren dat Zijn trouwe vol-

gelingen gekweld werden; de een met martelingen, de ander met ziekten, de derde met vervolgingen of met andere tegenslag. Hierom heeft onze moeder, de heilige kerk, die bezorgd is voor onze zaligheid en eer, verordend dat wij moeten waken en vasten en andere boete doen om te zorgen dat de dienstmaagd, ons zwakke vlees, ondergeschikt blijft.

Mijn goede vriend, God, die ons liefheeft, weet dat deze kwellingen noodzakelijk zijn voor ons zieleheil. Laten wij daarom Hem geloven in plaats van toe te geven aan onze slechte begeerte. Al lijkt ons dit een zware opgave, laten wij denken aan wat Paulus schrijft: al het lijden en de ellende van deze wereld is niets in vergelijking met de toekomstige glorie die in ons zal worden geopenbaard. En Augustinus zegt: ‘Indien u opziet tegen de arbeid, denk dan aan de beloning.’

Zoals men dagelijks kan zien, zijn de dienaars van de prins voor een kleine vreugde in deze droeve, vergankelijke wereld bereid tot grote inspanning. Daarbij wagen zij lichaam en ziel. Wat zal een ridder van God dan bemoedigd worden door de onbeschrijflijke eeuwige vreugde! Goede vriend, wees niet bevreesd, maar blijf trouw aan Hem die u met Zijn heilig bloed uit de hel verlost heeft; en heb Hem lief, want de liefde overwint alles.

Zoals gezegd is de vierde vijand deze ellendige wereld. Ook tegen deze vijand begon Christus te vechten zodra Hij geboren was, en Hij volhardde daarin tot het einde. Toen Zijn moeder Hem baarde had zij geen doeken om de zoon van God, vorst van de wereld, in te wikkelen, alleen een vod dat volgens sommige meesters een van Jozefs beenwikkels was. Ik heb ook gelezen dat Jozef slechts een steen had om onder het hoofd van het kindje in de kribbe te leggen. Die steen wordt nu nog bewaard in Bethlehem.

Niemand in deze wereld wordt nu nog in zulke armoede geboren. Wat een verschil is er tussen de geboorte van de Heer

die gediend wordt door alle engelen, en de overdaad van de mensen die in hun hoogmoed niet weten hoe zij moeten laten zien dat zij de prins dienen! Men houdt het kind ten doop, maakt het ridder van God en hult het vervolgens in het koninklijk pantser van het heilig geloof alsof men aan de kant van de koning staat. Maar de daden bewijzen helaas het tegendeel. Zij onttrekken het kind aan de ridders van God - dat wil zeggen: de armen, van wie Christus zelf zegt dat zij heilig zijn, want hunner is het rijk van God - en men offert het kind ter ere van de prins. Voorwaar mijn goede vriend, al zou iemand zeggen: 'Het is een algemene gewoonte en het betaamt onze staat', dat is allemaal onzin. Kwaad doen uit gewoonte is geen onschuld! Als pracht en praal passen bij adellijke of eerzame staat, waarom werd Christus dan niet zo ten doop gehouden? Niemand is zo edel als Christus; zou Hij niet weten wat eerzaamheid betaamt, of zou het Hem aan macht ontbreken terwijl Hij de eeuwige wijsheid en almachtige God zelf is?

Gedurende Zijn leven had Christus niets om Zijn gezegende hoofd op te laten rusten, zoals Hij tot een farizeeër sprak: 'De vossen hebben hun holen, de vogels van de hemel hebben hun nesten, maar de zoon des mensen heeft niets om Zijn hoofd op te laten rusten.' Toch is het waar wat de apostel zegt: 'Al het werk van Christus leert ons de weg naar ons zieleheil.'

Hoe slecht luistert men in de wereld tegenwoordig naar deze les; al eerder heb ik dat laten zien. Lees van begin tot eind de Heilige Schrift en u zult in Christus' leven niets dan armoede en smart vinden. Dit is de weg naar het eeuwige leven. Wie een andere weg wil gaan, doolt! En hoe verder hij gaat, zo veel verder moet hij terugkeren om weer op de weg naar het zieleheil te komen.

Hoe kan iemand meer armoede lijden dan Christus alleen al aan het eind van Zijn leven kende, toen Hij naakt tussen twee dieven werd gehangen? Noch Zijn lichaam noch Zijn hoofd raakte de aarde maar met grote kwellingen hing Hij in de lucht

alsof Hij niets met deze wereld gemeenschappelijk had. Hij liet geen bezittingen achter op de wereld - dus Zijn familie en vrienden hoefden geen ruzie te maken om de erfenis zoals men tegenwoordig doet. Hij leerde Zijn discipelen dat zij zich van de wereld moesten afwenden en geen tassen of andere dingen meenemen, zoals Petrus zei: 'Heer, wij hebben alles achtergelaten en zijn Uw volgelingen geworden. Wat zal onze beloning zijn?' En Christus antwoordde: 'Wie mij gevolgd heeft, zal zitten op een troon en oordelen over de twaalf geslachten van Israël.' Dit was een grote belofte maar volgens Hiëronymus sprak Hij niet alleen over degenen die toen Zijn apostelen waren, doch over alle rechtvaardigen die hier op aarde om Gods wil de wereld versmaden.

Laten wij overdenken wat een grote eer het zal zijn naast deze grote koning te staan en over de ongelukkige ridders van de prins te oordelen en hen te verdoemen, want het zal toch een van beiden moeten zijn. Laten wij overdenken, zoals de heilige Job zegt, dat wij naakt uit het lichaam van onze moeder gekomen zijn en naakt weer terugkeren in de aarde op het moment dat God het wil. Niemand is hiervan uitgezonderd! Wij zien het dagelijks bij familie en vrienden: zij gaan van ons en wij weten niet waarheen. En als zij van hier gescheiden zijn, wie zal hen dan voeden? Voorwaar, als hun daden in dit leven goed geweest zijn, worden deze mensen in de hemel voor Gods aangezicht gevoed. Als hun daden slecht geweest zijn, worden zij gevoed in de afgrond van de hel. Dit zijn ongelijke lotsbestemmingen maar hier op aarde wordt de keuze bepaald.

Na afloop van het aardse leven
wordt aan een ieder zijn loon gegeven.
Maar dit moment breekt altijd te vroeg aan,
voor wie zijn tijd voorbij laat gaan.

U hebt het zelf in de hand: neem een ogenblik voorspoed hier op aarde en ga vervolgens voor eeuwig naar de hel, of neem een ogenblik tegenslag ter wille van de koning om daarna voor altijd in de eeuwige vreugde te wonen. Luister naar Paulus die de hemelse zaligheid aanschouwd heeft: 'Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Het zwaard, vrees, een kracht of een geest?' Alsof hij zeggen wilde: geen enkel schepsel kan dat bewerkstelligen.

Net als vele dwaze mensen antwoordt u misschien: 'Paulus had gemakkelijk praten want hij had gezien wat voor hem in het verschiet lag.' Goede vriend, laat die gedachten niet toe in uw hart. Als u standvastig bent in het geloof, zal uw verdienste groter zijn. Overweeg wat de koning Christus zei tot de heilige Thomas: 'Omdat je mij gezien hebt, geloof je. Zalig zijn zij die niet gezien hebben en toch geloven.'

Nu heb ik u uitgelegd hoe onze koning gestreden heeft tegen de vier vijanden van de mens. Hij heeft hen verslagen en ons laten zien hoe wij hen ook kunnen overwinnen. Van de vier vijanden zijn er twee die deel uitmaken van de menselijke natuur: de eigen wil en het vlees. Voor hen moeten wij in het bijzonder oppassen. De wereld en de prins moeten wij overwinnen door hen te mijden en van hen weg te vluchten, maar de eigen wil en het vlees moeten wij verslaan met zelfkastijding en door onszelf te dwingen. Want Bernardus zegt over deze twee vijanden en vooral over het vlees: 'Wij moeten onze vijand voeden en mogen hem niet doden.'

Hieruit blijkt met welke grote wijsheid de heilige vaders de kloostergeloften gemaakt hebben ten behoeve van Gods ridders. Zij leggen drie geloften af tegen de drie laatste vijanden, want de duivel hebben zij, net als alle christenen, met de doop reeds van zich afgeschud. Deze drie geloften zijn gehoorzaamheid tegen de eigen wil, zuiverheid tegen het vlees en vrijwillige armoede tegen de wereld. Och, wie ooit de vrede zou proeven

die de ridders van God hier op aarde kennen - als zij deze geloften niet alleen met de mond afleggen maar ook met het hart menen en met daden volbrengen - die zou moeiteloos weerstand kunnen bieden aan de vijanden en alle vergankelijke weelde kunnen versmaden. Dit zijn mensen die niet alleen na dit leven vreugde zullen hebben maar ook reeds hier op aarde, zoals Christus zelf zegt: 'U zult voor uw dienst hier op aarde reeds honderdvoudig loon ontvangen en u zult in het hiernamaals het eeuwige leven hebben.'

Maar hoe onaanlokkelijk schijnt dit de gewone ridders van deze wereld toe! Zij zeggen: 'Hoe kan een monnik plezier in het leven hebben als hij de hele dag in zijn cel zit?' Ach, zij weten niet beter! 'Wie van de wereld is,' zegt de Heer, 'spreekt van de wereld.' Zo is het met deze dwazen: zij oordelen naar hun eigen ervaringen, net als de ezel die de distels eet en de haver laat staan. Daarom is de haver toch niet minder? Zonder het te weten zijn deze mensen erg ziek. Immers, een zieke heeft geen lust in goede, zuivere wijn, maar niemand is zo gek om te beweren dat de wijn niet goed is. Mijn goede vriend, ik geloof: sommige mensen leven op een wijze waardoor zij hier op aarde reeds deel hebben aan gerechten uit het hof van de koning die zij niet zouden willen ruilen voor alle vergankelijke vreugde van deze wereld.

Uit hetgeen hiervoor gezegd is, kan men opmaken hoe de koning de zeven monsters van de zonde heeft verdreven, want zij komen voort uit de vier genoemde vijanden. En wie de wortels van een boom uitgraaft, voorkomt immers dat de boom vrucht zal dragen. Maar om dit niettemin in het kort te bewijzen zal ik u schrijven wat een leraar die Anselmus heet hierover zegt: 'Christus is smadelijk gestorven tegen hoogmoed. Hij werd tussen twee moordenaars gehangen tegen afgunst. Hij zweeg tegen gramschap toen Zijn vijanden Hem bespotten en belachelijk maakten. Hij liet al Zijn heilige ledematen uitrekken tegen luiheid. Hij hing arm en naakt aan het

kruis tegen hebzucht en gierigheid. Hij werd gelaafd met gal tegen gulzigheid. Hij liet Zijn hart en ledematen doorsteken tegen wellust.'

Och, wat een edel voorbeeld is dit om onze zonden achterwege te laten en verlost te worden van het gif van de slangen, als wij Christus zien, hangend aan het kruis.

In het Oude Testament zien wij hiervan reeds een voorafspiegeling. Toen de kinderen van Israël met Mozes door de woestijn trokken op weg naar het beloofde land, werden zij plotseling aangevallen door slangen. Velen vonden de dood, zoals men in de bijbel kan lezen. Toen Mozes deze grote plaag zag, bad hij tot God dat Hij de kinderen van Israël moest beschermen. God gaf Mozes opdracht een metalen slang te maken en die voor iedereen zichtbaar hoog op te heffen. En degenen die gebeten waren, zouden genezen als zij hun blik richtten op deze metalen slang.

Zie goede vriend, dit verhaal uit het Oude Testament is gelijk aan de waarheid van het Nieuwe Testament dat begon met Christus. Wat betekenden de kinderen van Israël anders dan de christelijke ridders? Wat betekende de woestijn, waar zij doorheen trokken, anders dan de woeste wereld? Wat betekenden de slangen anders dan de zonden waardoor de ridders dagelijks aangevallen en gedood worden? Wat betekende de opgeheven metalen slang anders dan de gezegende Christus, hangend aan het kruis, die al het gif der zonden verdrijft als wij onze blik op Hem richten? Wat betekende het beloofde land anders dan het eeuwige leven? Wat betekende de voortdurende tocht door de woestijn op weg naar het beloofde land anders dan dat wij, die Gods ridders zijn en erfgenamen van Zijn eeuwig rijk, ons hier niet moeten vestigen maar voortdurend, van dag tot dag, verder moeten trekken en niet rusten voordat wij het erfgoed van onze vader bereikt hebben?

O, goede vriend, wij trekken dagelijks verder en wij komen steeds dichterbij, maar hoe veel zijn er niet, die het liever an-

ders zagen. Ik vrees dat er vele dwaze ridders zijn die geen bezwaar zouden hebben eeuwig in de woestijn van deze wereld te blijven en de erfenis van hun vader daarvoor op te geven. Wat een dwaasheid! Voorwaar, zij mogen wel vrees hebben want ook al zullen zij - zoals zij zelf willen - nooit in de hemel komen, toch moeten zij ooit de woestijn verlaten. Maar dan worden zij overgeleverd aan de duivels en hun eeuwige kwellingen.

Anderen begeren wel de erfenis van hun vader maar zij willen er geen moeite voor doen. Zij lijken op het volk van Israël dat begon te morren toen Jozua en Calef hun over het beloofde land vertelden. Om te laten zien hoe vruchtbaar het land was, hadden zij druiven en andere vruchten meegebracht, maar het volk begon te morren toen zij vertelden dat het land bewoond werd door sterke reuzen. Zij prezen het land en de vruchten maar zij hadden weinig lust daarvoor strijd te leveren.

Zo is het ook met deze christenen. Als het mogelijk was met gemak en weelde in het rijk der hemelen te komen, zou het bereikbaar zijn voor velen die tot hun grote spijt nu buiten moeten blijven. Zo gemakkelijk kan het niet zijn, goede vriend, want de Schrift zegt: voor het rijk der hemelen is grote kracht vereist en alleen de sterken zullen het verkrijgen. Wie aan de zijde van Christus wil strijden, mag niet rusten of slapen - dat wil zeggen: in zonden leven. Maar laten wij hoop hebben, goede vriend, want onze koning is veel machtiger dan Mozes. En het land dat ons beloofd is, is veel edeler dan het land van de Israëlieten. Laat ons moed vatten met de profeet die de schare van vijanden niet vreesde maar zei: 'Als God voor ons is, wie zal tegen ons zijn?' Alsof hij wilde zeggen: wie dat ook mag zijn, hij zal het te kwaad krijgen.

Het herstel van de zielekrachten en Gods genade

Mijn goede vriend, nu ik u in het kort uiteengezet heb hoe onze koning met grote wijsheid voor ons gestreden heeft, en zelf zijn standaard heeft gedragen en ons op de juiste weg is voorgegaan, wil ik u vervolgens laten zien wat hij voor ons, zijn ridders, heeft bewerkstelligd met deze strijd en welke hulp hij ons gegeven heeft naast de wapens waar ik hiervoor over verteld heb. U zult zich herinneren, goede vriend, hoe de ridder alles verloren had, en hoe zijn gevolg zich tegen hem keerde toen hij ongehoorzaam was geworden. Alle verlies heeft Christus ter ere van de bruid weer goedgemaakt en de hofhouding heeft Hij opnieuw op orde gesteld, zoals ik u zal uitleggen. Hij heeft de vier vijanden overwonnen. Hij versloeg zelf de dood die de ridders in zijn macht had. Hij heeft de kerkers van de prins opengebrouwen; iedereen die aan diens volgelingen overgeleverd was, heeft Hij verlost. Hij heeft zelf de hemel geopend om daar voor eeuwig degenen te belonen die Hem trouw gediend hebben. Hij heeft ons beschermers, leidsmannen en kapiteins gegeven. Hij heeft ons ook meesters gegeven, die ons zullen onderwijzen en leren en onze wonden verzorgen als wij door de vijanden aangevallen zijn. En bovendien heeft Hij ons Zichzelf gegeven als geestelijk voedsel dat niet voor de dienstmaagd bestemd is maar voor Zijn bruid, onze ziel. En omdat Hij hier niet gebleven is, heeft Hij ons uit de schoot van Zijn vader de Heilige Geest gezonden. Als dan een van Zijn ridders opnieuw ongehoorzaam zou worden en daarmee Zijn vader vertoornde, zou hij met hulp van de genade van de Heilige Geest weer kunnen opstaan en zich verzoenen. Zonder de hulp van de goddelijke genade was het onmogelijk dat een mens zijn leven kon beteren of een deugdzaam leven beginnen nadat hij eens teruggevallen was in doodzonde.

Het voorafgaande zal ik u in het kort verduidelijken. Door de glorieuze overwinning van de koning hebben alle ridders genade gekregen: na hun dood gaan zij direct naar het rijk der hemelen indien zij na hun doop niet gezondigd hebben. Christus heeft met Zijn dood bewerkstelligd dat de erfzonde vergeven wordt in de doop. Hierin verschillen christelijke kinderen van joodse en heidense. Ook wanneer heidense kinderen in hun jonge onschuld sterven zonder een zonde te hebben begaan, ontvangen zij geen genade. Want zij zijn niet gedoopt. Hetzelfde geldt voor kinderen van joden. Als zij niet gedoopt - zijn, sterven zij als heidenen want in dat geval is hun de erfzonde van hun eerste vader niet vergeven, en zij zijn niet verlost van het gif van de slang.

De doop is een grote gunst die wij als ridders van Christus hebben ontvangen. Hoe Hij de vier vijanden verslagen heeft, is reeds uiteengezet. Nu zal ik u uitleggen op welke wijze de ridder opnieuw de beschikking kreeg over zijn gevolg - dat wil zeggen: de bruid, de koningin, de dienstmaagd, de meester, de secretaris, het boek en het gezichtsvermogen van de bruid.

De eerste ridder beschikte over vrije wil die de bruid ten dienste stond. Nu heeft een ridder eigen wil maar hij heeft de kracht zelfzucht te verdrijven. Dit kon de eerste ridder niet zonder dat Christus door Zijn lijden hem hiertoe in staat stelde. De dienstmaagd van de eerste ridder werd geregeerd door de koningin, zodat hij haar zonder tegenwerking kon bevelen. Nu is de dienstmaagd met haar natuurlijke geneigdheid tegen de bruid, maar een ridder kan haar met de koningin bedwingen en zich tegen haar geneigdheid te weer stellen. De eerste ridder kon de meester rede gebieden. Nu heeft een ridder het geloof dat de rede kan bijstaan. De eerste ridder vond de secretaris van het geweten tegenover zich vanwege zijn zonden en trouweloosheid. Nu heeft een ridder de secretaris aan zijn zijde, zolang hij geen zonden bedrijft. Het boek is weer geopend dooide leer van Christus en de ziel heeft haar inwendig gezichtsver-

mogen weergekregen van haar bruidegom die zelf het eeuwige licht is.

Maar ondanks de genade die Christus ons bewezen heeft, worden de ridders van tegenwoordig vanwege hun zwakke natuur weer even snel ongehoorzaam en vervallen in zondig gedrag zodra zij er de leeftijd voor hebben. Als wij de jaren des onderscheids bereikt hebben, is onze natuur inmiddels zo bedorven dat wij haar maar moeilijk kunnen beteugelen. De oorzaak is dat onze ouders ons hebben grootgebracht met zedeloos gedrag. Daardoor wordt onze natuur verleid voor wij het verschil tussen goed en kwaad weten.

Och, tegenwoordig leert men kinderen op jonge leeftijd al vloeken en zij worden opgevoed in vraatzucht, hoogmoed en andere zondige gewoontes - alsof zij dat zelf niet vroeg genoeg zouden leren! Kinderen raken hier van jongs af aan gewend, en men kan het hun later maar moeilijk afleren. Wee de ouders die verantwoordelijk zijn voor de zonden die hun kinderen begaan!

Daarom was het noodzakelijk dat Christus de Heilige Geest zond, die ons met Zijn genade kan opheffen als wij de zuiverheid van de doop wederom verliezen en in doodzonde vallen.

Dank zij Christus heeft de mens macht over zijn wil, die men ook kan zien als een teugel waar het paard aan trekt. Onze lichamelijke natuur kan men met een paard vergelijken; net als een paard richt onze lichamelijke natuur de ogen altijd naar de grond, want zij is van de aarde. Mijn goede vriend, wie met de koning ten strijde wil trekken, hoeft niet ver te zoeken naar wapens en uitrusting. Alles staat tot zijn beschikking; hij hoeft ze slechts ter hand te nemen. Ik dank God dat ik u nu voorzien heb van harnas, paard en teugels. Want dat is beslist noodzakelijk als u met de koning ten strijde wilt trekken.

Als een mens de teugels in handen genomen heeft - dat wil zeggen: de macht over zijn wil ten uitvoer brengt - houdt hij zijn paard in toom en bedwingt de geneigdheid van zijn licha-

melijke natuur. Hij voelt dat hij reisvaardig is, maar hij weet niet welke weg de koning met zijn leger is gegaan. Dan gaat hij terstond bij de vrienden van de koning naar de weg vragen. Hij haast zich naar diens raadslieden en maakt zijn bedoelingen duidelijk: het spijt hem dat hij zo lang gedood heeft maar nu zou hij gaarne de koning dienen.

Dan begint de strijd. Want de mens gaat zijn paard bedwingen dat zo lang geen teugels gevoeld heeft. Als de duivel ongestoord zijn macht kan uitoefenen over de mens, kwelt hij hem niet. Maar zodra een mens niet langer de zonde wil dienen en zich tot de deugd bekeert, begint de duivel hem met boosaardige listen te belagen. Hij tracht de mens in zijn zieleheil te beletten en verleidt hem op zoveel verschillende manieren dat het met geen pen te beschrijven is. Maar degenen die de koning trachten na te volgen, ervaren dit dagelijks.

Het geestelijk leger

Nu wil ik spreken over de genade die de mens zijn zonden doet ontvluchten en aanzet tot een deugdzaam leven. Deze genade is een noodzaak om behouden te blijven. Wie haar ontbeert, is Gods vijand en zijn gebed vindt bij God geen gehoor. Daarom moet u hier goed naar luisteren, want dit is de belangrijkste reden dat ik dit boek voor u ben gaan schrijven. Voordat ik verder ga, wil ik u daarom eerst leren zelf te onderzoeken of u in Gods genade bent.

Volgens de geleerden kunt u dit opmaken uit vier punten. Het eerste is dat u graag over God hoort spreken. Het tweede is dat u oprecht berouw hebt van uw zonden. Het derde is dat u zich voortaan van zonden wilt vrijwaren. Het vierde is dat u uit alle macht probeert een beter leven te leiden en goede werken wilt doen. Wie meent deze vier eigenschappen in zich te hebben, mag hopen dat hij Gods genade heeft. Maar wie een van

deze vier te kort komt, moet vrezen dat hij buiten Gods genade staat.

Degenen die de wil hebben zich van zonden te vrijwaren, ontvangen van de Heilige Geest een genade waarmee zij weerstand kunnen bieden aan de zonden en een leven vol deugden kunnen leiden. Want zoals zij de wil hadden uit de slaap van zonden te ontwaken, hebben zij nu de wil voort te gaan in deugden. Maar dit geldt niet voor iedereen in gelijke mate; dit zal ik u uitleggen aan de hand van een vergelijking.

Een koning die ten strijde trekt, heeft in zijn leger graag drie rangen van krijgslieden. In de eerste plaats eenvoudige mensen die de heer voorzien van proviand en de zorg dragen voor de bevoorrading. Zij bewaken de pakwagens en voeren allerlei karweitjes uit in opdracht van hun leiders. Vanwege hun onedelheid zijn zij ver van de koning gelegd, hoewel zij onder zijn vaandel strijden en bij hem horen. Zij kunnen niet paardrijden en zijn doorgaans slecht bewapend.

Meestal bevinden zij zich het dichtst bij de vijand en worden daarom dikwijls bestookt, hoewel de vijand eerder uit is op de bevelhebbers dan op het gewone volk. In hun rangen vallen de meeste slachtoffers maar zij worden het minst beklagd.

In het openbaar gedragen deze soldaten zich alsof zij binnenshuis zijn en vaak gebeurt het dat zij te veel drinken. Door eigen toedoen verkeren zij vaak in groot gevaar. Zelden streven deze lieden naar eer; als zij de gewone bevelen en de wapenkreet kennen, vinden zij dat voldoende. Zij eten en drinken te pas en te onpas, zoals het hun uitkomt.

Edeler dan de soldaten zijn de schildknechten en jonkers, die de heren - ridders, graven en hertogen - dienen en hun op gezette tijden hun proviand brengen. Zij onderscheiden zich graag van het gewone volk en zijn liever in het gezelschap van de hoge heren. Zij kunnen paardrijden en weten hoe zij hun zwaard moeten hanteren. Ook anderszins hebben zij zich voorbereid op de strijd. Toch zijn zij niet zo edel en sober als de

grote heren die zich aan de zijde van de koning bevinden, en zij worden ook niet zo goed van alles voorzien, want zij moeten voor zichzelf zorgen. De schildknechten geven nog eerder toe aan plezier en gemak dan aan de verplichtingen van hun adelstand. Hun wapens en harnas zijn dan ook niet van de beste kwaliteit en hun paarden zijn niet gewend aan een strakke teugel. Deze mensen staan tussen de soldaten en de hoge heren.

Ten slotte zijn er de wijze ridders en heren van hoge adel die zich altijd aan de zijde van de koning bevinden. Zij hebben niets anders op het oog dan het verdedigen van de koninklijke eer. Zover als het in hun vermogen ligt, zullen zij alles doen om de koning gunstig te stemmen. Zij beschikken over beproefde wapens. Zij dragen gouden helmen terwijl de schildknechten zilveren helmen hebben en de soldaten zich met ijzeren stormhoeden tevreden stellen. De wijze ridders hebben hun paarden getemd, zodat zij ongehinderd kunnen rijden. Zij laten de teugels vieren en leggen die in handen van hun leidsman. Zij dragen hun schild altijd aan de linkerzijde en in hun hand houden zij een tweesnijdend zwaard om zich op de vijand te wreken, zoals David zegt.

Van deze wereldse strijd bent u wel op de hoogte, mijn goede vriend, want u bent zelf een werelds ridder.

Nu wil ik deze vergelijking onderbrengen in ons geestelijk ridderschap, waar ik hetzelfde meen te vinden met slechts één verschil. Als een wereldse koning zijn onderdanen gebiedt met hem ten strijde te trekken, kan men niet zo maar ridder, graaf, schildknecht of jonker worden. Dat is allemaal afhankelijk van afkomst en adeldom. Dit ridderschap is anders. Want onze koning is zo edel, mild, machtig en rijk dat hij alle mensen oproept, arm en rijk, kreupel en blind. En hij geeft hun zoveel eer en heerschappij als zij zelf begeren. In de scharen van de geestelijke koning is een ieder zo edel of onedel, hoog of laag en onaanzienlijk als hij zelf wil. Daarom bepaalt slechts onze wil

de edelheid en goedheid of onedelheid en slechtheid. Maar tegenover deze grote genade en edelheid staat weer dat degene die de hoogste eer begeert in deze strijd, de meeste schande op zich laadt en het meest veracht wordt door de koning als hij niet trouw en standvastig blijft tot het einde. Wie dan in gebreke blijft, zal veel zwaarder gestraft worden dan degene die minder verplichtingen op zich genomen heeft. Want hoe hoger men staat, zo veel dieper is de val.

Maar nu kom ik weer op de mensen die zich voorbereiden om op te trekken in het leger van de geestelijke koning. Zij gaan te paard, zij hebben de hand aan de teugels. Als de Heilige Geest hun toebereidselen ziet, leert Hij hun zelf - of door middel van Zijn dienaars - de wapenkreet van de koning en deze moeten zij altijd onthouden. Van jongs af dragen zij het pantser want dat hebben zij in de doop ontvangen. De Heilige Geest brengt hun de drie rangen voor ogen en zou hen graag leiden tot de hoogste staat van ridderschap met de grootste beloning. Om hen aan te sporen toont de Heilige Geest hun de verdienste van iedere rang, de grote eer, de zekerheid en edelheid. Hij laat hun de verschillende wapens van deze krijgslieden zien, de zekerheid en onzekerheid, de vrede en onvrede. En als Hij samen met Zijn dienaars op die manier al het nodige heeft gedaan om deze mensen eierzuchtig te maken, hangt het van hun wil af welke rang zij kiezen.

Zie toch de grote genade, de grote liefde en goedertierenheid van deze koning. Maar wat moet ik zeggen van de onwaardige knechten die komen om met de koning ten strijde te trekken en deze goedheid en genade verloochenen? Ik zeg niet dat zij hem geheel en al verloochenen maar zij zijn gemakzuchtig en onedel. Nauwelijks één op de duizend wil tot de heren of graven van de koning behoren, en slechts één op de honderd tot de jonkers of schildknechten. De meesten kiezen voor de rang van soldaat en blijven liever gevaar lopen. Sommigen mengen zich zelfs liever onder hun vijanden dan dat zij bij de koning zijn.

Maar in de wereld is een graaf immers adellijker dan een jonker en een jonker adellijker dan de gewone man? Voorwaar, God is veel nobeler en beter dan een sterfelijk mens - het maakt niet uit of hij koning, hertog of keizer is - en daarom genieten de ridders van God veel meer aanzien dan de ridders van de wereld.

Het enige dat deze gemakzuchtigen baat, is dat men beter met de soldaten tot de overwinnaars kan behoren dan als edelman voor eeuwig sneuvelen.

De soldaten

Vervolgens zal ik u uiteenzetten wie bedoeld zijn met de drie legerscharen van onze geestelijke koning, opdat u kunt kiezen met welk gezelschap u op weg wilt gaan. En indien u reeds op weg bent, kunt u altijd nog van keuze veranderen.

De soldaten die in onze geestelijke ridderschare met de koning ten strijde trekken, zijn de eenvoudige mensen van goede wil die hun best doen volgens de tien geboden te leven zonder deze te breken want de geboden zijn de nagels die het harnas bijeenhouden. En onder het harnas verstaan wij de twaalf artikelen van ons geloof. Omdat deze mensen weinig andere wapens hebben, moeten zij hier heel zorgvuldig mee omgaan. Want als het harnas kapotgaat, kunnen zij gemakkelijk dodelijk gewond raken.

Zij hebben weliswaar stormhoeden, maar dit zijn gebrekkige helmen. Bovendien zijn ze van ijzer en verroesten dus snel als men ze niet regelmatig onderhoudt. Deze stormhoed staat voor de hoop, zoals eerder van de helm gezegd is. Deze mensen hebben geen vaste hoop. De roest - dat wil zeggen: hun onreinheid - tast hun hoop aan en brengt hen tot zonden. Als zij hun stormhoed niet vaak genoeg schoonvegen, zal de roest verder doorvreten. Daarom moeten deze mensen zich vaak reinigen

van zonden, anders kunnen zij niet standhouden.

Zij kunnen met zwaard en schild niet goed overweg want zij kunnen geen tegenslag gedogen en hebben geen benul van het zwaard van de Heilige Schrift. Als zij bestookt worden door hun vijanden moeten zij daarom voor bescherming naar de ridders vluchten. Dit gebeurt als de eenvoudige mensen zelf geen weerstand kunnen bieden aan verleiding. Dan gaan zij naar hun biechtvader, die hun raad geeft zoals hij het noodzakelijk acht. Degenen die deze raad niet opvolgen, worden gemakkelijk door de vijand bedrogen.

Deze mensen hebben dikwijls ongetemde paarden en omdat zij niet goed kunnen rijden, gaan de paarden met hen op de loop en zo worden zij naar hun vijanden gevoerd. Zo gaat het ook met de geestelijke soldaten. Hun paarden trekken aan de teugels - dat wil zeggen: de geneigdheid van het vlees trekt aan de wil. Zo worden deze mensen uit het leger van de koning weggevoerd en hun vijanden brengen hun zware verwondingen toe. Dit gebeurt telkens als zij een doodzonde begaan.

Ook zijn zij verantwoordelijk voor de legervoorraden. Dat kan men in geestelijke zin zo opvatten: zij dragen de zorg voor de wereld en moeten voorzien in alle natuurlijke behoeften; de een met landbouw, de ander met koopmanschap, weer een ander met leiding geven aan het volk in wereldse zaken. Want hiermee plegen geestelijken zich niet onledig te houden.

Deze mensen zijn ver van de koning gelegerd. Zij begeven zich dagelijks tussen hun vijanden, de zondaars. Zij hebben dagelijks te maken met rijkdom, bezit en al het wereldse, zodat de voornoemde monsters zeer gemakkelijk een gelegenheid kunnen vinden hun gif uit te storten. Zonden kunnen immers moeiteloos een plaats vinden in het ruime geweten van deze mensen.

Zij gedragen zich in het openbaar dikwijls alsof zij thuis zijn. Dat wil zeggen: terwijl deze mensen proberen te gehoorzamen aan de geboden van God en de heilige kerk, leven zij toch

volgens hun natuurlijke geneigdheid. Men ziet dagelijks hoe mensen onwetend en ongewild doodzonden bedrijven omdat zij roekeloos leven. Te vaak geven zij toe aan hun natuurlijke geneigdheid in braspartijen, nutteloos plezier en andere lichte ondeugden die op zichzelf niet zo erg zijn maar al snel aanleiding geven tot zwaardere zonden. Dat gebeurt regelmatig als zij gaan feestvieren. De een wordt dronken, de ander wordt geil en dergelijke meer. Hun levenswijze baart grote zorgen. Want zij verkeren onder hun vijanden en zijn niet in staat en onvoldoende bewapend om zich te verweren. Maar in het gezelschap van de koning worden zij niet al te zeer beklagd als het hun slecht vergaat, want het is hun eigen schuld.

Deze mensen streven zelden naar een eervolle plaats bij de koning, want zij volstaan met de wapenkreet en vinden het voldoende de geboden te houden. Van degenen die de koning hebben gevolgd, krijgen zij daarom de onaanzienlijkste plaats aan diens hof.

Goede vriend, dagelijks horen wij de mensen zeggen: ‘Dacht je dat ik volmaakt zou willen zijn als Petrus en Paulus? Ik vind het al mooi als ik in het rijk der hemelen mag komen, ook al moet ik aan de deur blijven.’ Wat een smadelijke taal slaan zij uit als zij te kennen geven dat zij zich tevreden stellen met een plaats bij de deur. Het is waar; zelfs dan heeft men voldoende. Maar zij moeten wel beseffen dat alleen woorden niet voldoende zijn. Christus zegt: ‘Niet iedereen die mij heer noemt, zal in de hemel komen, maar alleen wie mijns vaders wil doet, of begeert te doen als het hem aan macht ontbreekt.’ Als het dan van onze begeerte afhangt, is het toch grote dwaasheid dat wij het minste begeren, terwijl wij het meeste gemakkelijker en met meer zekerheid kunnen verkrijgen!

De vrienden van God kunnen gemakkelijker het rijk der hemelen verdienen dan dat de vrienden van de prins de eeuwige hel zullen verkrijgen. De mens zal rijk beloond worden, zelfs als hij zich voor Gods eer veel minder inspant dan hij doet om

zijn verdorvenheid te laten zien ter ere van de prins. De blindheid van de mensen is immers zo groot dat een kleine inspanning voor een deugdzaam leven hun zwaar valt. Maar wat hun zonden en ondeugden dient, is zo zwaar niet of hun slechte geneigdheid en hun lusten verlichten de moeite. En dit is allemaal de schuld van ongeregelde liefde en valse vreugde.

De eenvoudige lieden houden zich aan de wapenkreet en de algemene geboden; dat is een voorwaarde om tot het leger van de koning en zijn vrienden te behoren. De wapenkreet van deze geestelijke ridders en schildknechten is de vrees des Heren. Want Salomo zegt: 'De vrees des Heren is het beginsel van wijsheid.' Maar omdat deze wapenkreet niet voldoende is, houden zij zich ook aan de algemene geboden. Als een soldaat tegen het gebod van zijn heer ingaat, is het duidelijk dat hij ongehoorzaam is en zich tegen zijn heer wil verzetten, al kent hij de wapenkreet. Iedere gelovige die met Christus tegen de duivel wil strijden, moet volgens de geboden leven. Want zoals de Schrift zegt: wie een van de geboden breekt, overtreedt ze allemaal. En dit moet u als volgt begrijpen: als men iemand op tien plaatsen dodelijk kan verwonden en hij beschermt negen plaatsen terwijl hij op de tiende plaats dodelijk getroffen wordt, schaaft deze wond hem net zo veel als wanneer hij tien maal getroffen was. Daarom moeten alle christenen - geestelijk en wereldlijk - die de jaren des onderscheids hebben bereikt de tien geboden volledig nakomen, en zij mogen geen enkel gebod breken. Want zoals Hiëronymus zegt: 'Wie het gebod van een ander versmaadt, maakt hem te schande.'

Maar de christenen geven tegenwoordig niets meer om de tien geboden. Och, als zij doordrongen waren van de noodzaak volgens de geboden van God te leven, dan zouden zij zich er beter aan houden. Maar net zomin als zij aandacht hebben voor hun ziel of de koning Christus liefhebben en vrezen, net zomin vragen zij naar de geboden. Heden ten dage zie ik veel mensen die zeggen dat zij leven volgens de geboden van God, maar als

men hun ernaar vraagt, weten zij zelfs het eerste niet! Het kan deze mensen kennelijk niet schelen, want wie is zo dwaas te zeggen dat hij volgens de geboden van zijn wereldse heer leeft als hij niet eens weet wat deze bevolen heeft? Zorgvuldig houdt men zich aan de wereldse geboden om hier op aarde schade en verlies te voorkomen en zijn heer niet te ontrieven, maar men is nauwelijks bezorgd om zonde en eeuwige schade. Dit bewijst dat men het aardse goed boven het zieleheil stelt, want men gaat er behoedzamer mee om.

Och edel mens, dit is niet de juiste weg. Als u met de koning ten strijde wilt trekken, moet u in de eerste plaats de wapenkreet - vrees des Heren - onthouden en daarna de tien geboden, zoals Salomo zegt: 'Ontzie God en houd zijn gebod.' Want hieraan is elk mens gehouden. En om u te laten zien hoe slecht de geboden over het algemeen nageleefd worden, heb ik ze hier in het kort opgetekend.

De tien geboden

Het eerste is dat men slechts één God zal geloven en aanbidden. Hiertegen misdoet iedereen die vreugde scheidt in bezit of een schepsel met ongeregelde liefde bemint. Zij roepen Gods woede op maar toch willen zij die liefde niet opgeven. Hoeveel mensen zijn er niet als de gierigaard of de wellusteling van wie het hart meer uitgaat naar rijkdom of naar andere mensen. Maar voor de andere zondaars geldt evenzeer dat zij God niet boven alles liefhebben, en op die manier breken zij het eerste gebod.

Het tweede gebod is dat men de naam van God niet onnodig in de mond zal nemen met een eed, met vloeken of met leugen of bedrog. Hiertegen zondigen alle mensen die de naam van God of van Zijn heiligen onbetamelijk gebruiken in hun woorden.

Het derde gebod is dat men moet vasten en de kerkelijke feestdagen en gewoonten moet nakomen volgens de regels van de heilige kerk. Hiermee wordt niets anders bedoeld dan dat men zonden moet voorkomen. Wie geen slechte daden beaat, vast op juiste wijze. Want onze Heer is niet geholpen met onthouding van voedsel maar wel met onthouding van slechte daden. En daarom zegt Augustinus: 'Men kan op zondag beter het land bebouwen dan dansen of andere zonden begaan.'

Maar de praktijk is tegengesteld. De zonden waarvan men zich door de week heeft onthouden, volbrengt men tegenwoordig op zondag door te gaan dansen, gulzigheid te bevredigen of met andere wereldse geneugten. De zondag, dag des Heren, is nu de dag waarop de duivel de meeste zielen weet te winnen en het meest wordt gediend. Ieder die bij zichzelf te rade gaat, kan zien dat dit waar is.

Het vierde gebod is dat een mens zijn vader en moeder moet eren. Hiertegen zondigt een ieder die zijn ouders ongehoorzaam is als zij nog leven. Maar hiertegen zondigen ook degenen die de laatste wil van hun ouders, zoals zij die in hun testament hebben vastgelegd, niet uitvoeren naar vermogen.

Het vijfde gebod is dat niemand zijn medechristen mag doden - dat wil zeggen: niet alleen daadwerkelijk maar ook niet in woord of begeerte. Want voorwaar, wie uit haat of toorn iemand wil doden of laten doden, is voor Gods ogen even schuldig als wanneer hij zijn begeerte ten uitvoer brengt.

Het zesde gebod is dat niemand een dief mag zijn of mag stelen - dat wil zeggen: iemand bewust beroven van zijn bezit of van zijn goede naam. Wie een ander met laster en kwaadsprekerij zijn eer ontnemt, is nog slechter dan een dief. Want een dief kan het gestolen goed teruggeven, maar wie een ander te schande maakt, zal dat niet licht kunnen herstellen.

Het zevende gebod is dat niemand onkuis mag leven. Hiertegen misdoen alle mensen - mannen, vrouwen en meisjes - die aan hun begeerte willen toegeven of hun wellust in praktijk

brenghen. Och, het is tegenwoordig schering en inslag, nog meer in de begeerte dan in de praktijk. Ik vrees dat onkuisheid zo normaal zou zijn als eten en drinken als men de wereldse schande niet vreesde. Ach mensen, u moet bedenken dat voor God de wil belangrijker is dan de daad! Wie zich schuldig weet, moet tijdig een andere weg inslaan en vooral uiterlijke versierselen en mooidoenerij achterwege laten want dat is de steen waar de wellustige mens zijn naaste over doet struikelen. Daarover staat geschreven: wee degene die de steen legt waar een ander zich aan stoot.

Het achtste gebod is dat u geen valse getuigenis zult afleggen. Hiertegen misdoen allen die de waarheid achterwege laten uit haat of afgunst maar ook uit welwillendheid, vanwege eigen voordeel, uit liefde of uit angst. Bernardus zegt: 'Liefde en angst kennen geen rechtvaardig vonnis.'

Het negende gebod is dat men niet de vrouw van een ander zal begeren. Let wel: er staat niet 'beminnen' maar 'begeren', want de zonde ligt zowel in het volbrengen van de daad als in de begeerte van het hart. Dit gebod richt zich meer op de man dan op de vrouw. Want ook al hebben de vrouwen een veel zwakkere natuur dan de mannen, nochtans vindt men ten aanzien van dit gebod veel meer mannen dan vrouwen in gebreke. Voorwaar, wie de schoen past, trekke hem aan: als men van man en vrouw in overspel één als grootste zondaar moest aanwijzen, is het de man - ook al heeft God beschikt dat naar wereldse maatstaven een vrouw door overspel de meeste schande over zich afroept. Met haar zwakke natuur zou zij zo veel te eerder tot deze zonde vervallen indien zij - als de man - desondanks haar eer zou behouden.

Tegenwoordig plegen de mannen overspel zonder eerverlies en schande maar niettemin zondigen zij. Daarom spreekt Augustinus op scherpe toon over hen: 'Zij beloven trouw maar houden zich er niet aan. De zwakke vrouwelijke natuur is in de wet opgedragen dat zij haar gelofte niet mag breken, maar de

sterken zijn zo wellustig dat nauwelijks iemand zijn belofte van trouw gestand doet. God heeft beschikt dat men overspelige vrouwen zou stenigen; wat zullen dan de sterke mannen later zwaar gestraft worden als zij op aarde hun belofte gebroken hebben!'

Het tiende gebod is dat men niet zal begeren het bezit van een ander. Hiertegen zondigen allen die met kracht, geweld, dwang of onrecht hun onderdanen verdrukken of hun eigendom en erfenis in bezit nemen of hun medechristenen overheersen omdat zij meer macht hebben, of die anderszins op onrechtmatige wijze geweld gebruiken. Tegen dit gebod kan men op vele manieren zondigen.

Ik heb u een kort overzicht gegeven van de geboden van de koning, zodat u, mijn goede vriend, kunt zien hoe slecht ze heden ten dage nageleefd worden door de mensen die zich er desondanks op beroemen aan de zijde van de koning te strijden. Maar de koning Christus zegt zelf: 'Wie het minste gebod breekt, is de dood schuldig.' En daarom zijn deze personen niet met de koning want zijn dienaars hebben het eeuwige leven.

Nu weet u wie als soldaten met de koning ten strijde trekken, en wat zij nodig hebben om staande te blijven.

De schildknechten

Nu zal ik u een en ander zeggen van de jonkers en schildknechten die met de koning ten strijde trekken. Zij achten de wapenkreet en de geboden niet voldoende; zij zoeken eer en doen meer dan zij verplicht zijn. Deze mensen durven afstand te nemen van het wereldse, ook al geven zij zich niet geheel en al over aan God zoals de ridders van wie hierna sprake zal zijn. Desondanks zoeken zij graag het gezelschap van Gods ridders - dat wil zeggen: van de geestelijken. De schildknechten voorzien de ridders van proviand wanneer deze edelen hun

vijanden bestrijden met vasten, bidden, getijden lezen en andere godvruchtige werken. Daarom verkeren de schildknechten liever in hun gezelschap dan bij de soldaten - dat wil zegen: degenen die nog dagelijks met de wereld omgaan.

De schildknechten beheersen hun paard en zwaard want van Gods ridders horen zij dagelijks goede woorden en zien voorbeelden, die zij willen navolgen om zich te verweren tegen de verleidingen van hun vijanden. Toch zijn zij niet zo edel als de ridders want de schildknechten moeten in hun eigen levensbehoeften voorzien en verkeren daarom nog vaak onder hun vijanden. Zij lopen groot gevaar in hun contacten met de wereld, met vrienden en familie. Hierdoor komt het wel eens zover, dat hun paard, de lichamelijke natuur, door lusten overmeesterd wordt. Door hun onoplettendheid kan het paard aan de teugels van de wil trekken en dan komen zij ten val en worden verwond door de vijanden. En dit gebeurt omdat zij niet voldoende gematigd leven en geen afstand gedaan hebben van hun eigen wil, zoals de ridders wel doen.

Harnas en wapens van de schildknechten zijn nog van mindere kwaliteit, hoewel beter dan die van de soldaten. Want dikwijls weten zij wel uit de bijbel hoe zij beter naar Gods wil kunnen leven om een hogere beloning te verkrijgen en zich krachtiger tegen de vijand te weer kunnen stellen, maar zij denken vaak te lichtvaardig omdat zij geen gelofte hebben afgelegd.

Hun paarden zijn meestal niet gewend aan zware inspanning, want deze mensen sparen zichzelf. En daarom is hun natuur vaak onwillig als zij willen vasten, waken of bidden.

De schildknechten dragen zilveren helmen. Zoals zilver niet zo snel roest, zo raakt het leven van deze mensen ook niet direct besmet met zonden want zij letten beter op dan de soldaten. Toch is hun hoop niet zo vast als van de ridders die gouden helmen dragen. Daarom zoeken de schildknechten bescherming bij Gods ridders als zij belaagd worden door de duivel. Zo

staan deze mensen tussen beide andere groepen - dat wil zeggen: tussen geestelijke en wereldlijke lieden. Van beiden hebben zij iets en daarom kan men hen vergelijken met jonkers en schildknechten.

De ridders

Over de wijze ridders en heren van hoge adel moet ik nu beginnen te spreken. Dit zijn de geestelijken die zich afgekeerd hebben van de wereld en alles wat daarbij hoort; zij hebben zich volledig in dienst van God gesteld. Zij hebben hun eigen wil geheel opgegeven en trachten zo veel mogelijk de koning na te volgen, niet alleen door zijn geboden te houden maar ook door Hem als voorbeeld te nemen; zij trachten te leven als Christus. Om dat te bereiken laten zij aardse vreugde en genot in henzelf afsterven en dan komt Christus in hen tot leven.

Dit gebeurt als de mens geen oog meer heeft voor zichzelf maar uit oprechte liefde de weg wil volgen die Christus is gegaan, zodat alles behalve Christus hem een straf is. Dit voelde Paulus ook, toen hij zei: 'Ik ben voor de wereld een kruis, zoals de wereld dat voor mij is.' Deze mensen zijn de schapen waarover Christus zegt in het evangelie: 'Mijn schapen horen mijn stem.' Och hoe goed luisteren deze mensen naar Christus' stem, naar de heilige leer die Hij deze schapen heeft verkondigd in het evangelie.

Deze mensen zoeken eer en daarom doen zij wat de koning hun opdraagt: 'Wie volmaakt wil zijn, moet zijn kruis opnemen, zichzelf verloochenen en mij volgen.' Zij aanvaarden het blijmoedig. Zij achten het een kleine moeite. Door hun brandende liefde voor Christus voelen zij wat Hij in het evangelie heeft beschreven: 'Mijn juk is zacht en mijn last is licht.' Deze last vergelijkt Augustinus met de pennen en veren van een vogel die het dier niet zwaarder maken maar juist van dienst

zijn bij het vliegen. Want als men de vogel zijn veren en pennen afneemt, moet hij op de grond blijven. Wie geen gehoor geeft aan de raad van Christus, moet op aarde achterblijven; hij kan zich geestelijk niet verheffen.

De ridders hebben hun hoop vast op God gevestigd, en daarom zei ik dat zij gouden helmen dragen. Hun hoop is aangestoken met het vuur van de liefde en, zoals de zon het goud in de natuur kleurt, wordt hun hoop gekleurd door de warmte van de eeuwige rechtvaardigheid: Christus zelf.

Zij beschikken over uitstekende wapens, want de ridders onderhouden hun pantser van het geloof zeer nauwgezet als zij trachten de weg van de koning te gaan. Zij volgen de dappere ridders van weleer die met de koning hebben gestreden. Die oude ridders zijn martelaars, geleerden en heilige maagden die zich tegen de duivelse vijand hebben verzet met de kracht van hun deugd; niet met pijl en boog of lichamelijke kracht, maar met hoop en geloof. Want Beda zegt: 'Alleen met het geloof kan men zich tegen de duivel verzetten.' En David zegt: 'Ik zal mijn hoop niet vestigen op mijn boog.' En elders zegt hij: 'De koning zal geen behagen scheppen in de kracht van het paard of de sterke beenderen van de mens maar in degene die hem vreest en hoopt op zijn barmhartigheid.'

De ridders hebben hun paarden getemd want dag en nacht houden zij hun lichamelijke natuur in bedwang met waken, vasten, bidden en andere arbeid. Zo worden hun paarden niet gemakzuchtig of weerspannig. De ogen van hun paarden hebben zij afgeschermd; geestelijken hebben immers hun ogen afgewend van wereldse rijkdom en weelde, van alles wat de bruid - dat wil zeggen: de ziel - zou kunnen hinderen. Zo kunnen zij zonder zorgen met de koning rijden. In de strijd laten zij de teugels vieren en leggen die in handen van hun leidsman. Want als zij worden aangevallen, in verleiding worden gebracht of onderweg dreigen te verdwalen, vertrouwen zij liever niet op zichzelf maar wel op hun prelaat of overste die de

teugels van hun wil in handen heeft. Deze leidt de ridders op de goede weg en komt hen te hulp met raad, lessen en troost als zij in nood verkeren.

De ridders dragen het schild van lijdzaamheid altijd aan hun linkerzijde; alles wat hun overkomt, verdragen zij om Christus' wil. Hiermee verweren zij zich tegen hun vijand, zoals Gregorius zegt: 'Men kan beter zwijgend woede verdragen dan deze met tegenspraak overwinnen.' In hun hand dragen zij het zwaard van de Heilige Schrift waarmee zij zich beschermen tegen de duivel. Hun zwaard is altijd even scherp omdat zij dagelijks de heilige geschriften bestuderen en trachten te doorgronden, en zij leven in navolging van de heiligen.

Dit zijn dan de getrouwe edele ridders die het dichtst bij de koning rijden en de hoogste beloning krijgen als zij volharden tot het einde. Goede vriend, let wel dat ik zeg 'volharden' want het is zoals Beda zegt: 'Alleen standvastigheid is de deugd die alle andere kroont.' Men zegt dan ook: het begin kan wel behagen, maar de last moet men tot het einde dragen.

Goede vriend, dit schrijf ik omdat niemand op aarde zeker kan zijn. Ook al is zijn leven nog zo heilig, dan nog moet hij oppassen voor de eeuwige dood. Desgelijks kan niemand zo'n grote zondaar zijn of zo slecht leven, dat hij uiteindelijk niet toch in genade aangenomen kan worden. En daarom mag men niemand tijdens zijn leven veroordelen. Vele mensen hebben hun leven lang gezondigd maar ten slotte brak toch het uur van hun berouw aan en na de dood is hun het eeuwige leven ten deel gevallen - zoals de moordenaar die aan de rechterzijde van Christus gekruisigd werd. Andere mensen hebben dertig jaar of meer als kluizenaar in de woestijn doorgebracht, levend van hemels brood. Maar zij zondigden één maal zonder berouw en na hun dood gingen zij direct naar de afgrond van de hel.

Niemand kan vertrouwen op zijn deugden, maar evenmin hoeft iemand te wanhopig vanwege een gebrek aan deugd. Altijd moet men hopen op genade en tegelijk de eeuwige ver-

doemenis vrezen. Men moet zich hierover niet verbazen, noch trachten dit te doorgronden. Want zoals Augustinus zegt: ‘Gods daden zijn dikwijls wonderbaarlijk en angstaanjagend maar Hij is altijd rechtvaardig.’ Wij kunnen dat niet begrijpen; het zou ons ook niet betamen. Daarom zegt Paulus: ‘Wie de almacht van God wil doorgronden, zal geen deel hebben aan Zijn glorie.’

Geloofsartikelen en catechese

Omdat het voorgaande deel uitmaakt van de materie der deugden die de gehoorzame en getrouwe mensen aangaat, wil ik u nu in het kort een uitleg geven van de middelen waarmee wij God moeten dienen zoals onze moeder, de heilige kerk, ons leert. In de eerste plaats moeten wij geloven in de twaalf artikelen van ons heilig geloof, die verzameld zijn in het credo. Ten eerste moet een mens geloven in God de vader, de almachtige schepper van de hemel en de aarde en alle levende wezens. Ten tweede moet hij geloven in Christus, Zijn enige zoon, die een eeuwig god is met de vader, en uit Hem geboren voor de wereld. Het derde is dat dezelfde zoon van God, Jezus Christus die in Zijn godheid gelijk is aan de vader, mens geworden is op aarde en Zijn menselijke natuur kreeg van Maria, die maagd bleef na de geboorte van de Heer. Het vierde is dat onze Heer Jezus Christus onder Pontius Pilatus als mens is gekruisigd, gestorven en begraven. Het vijfde is dat Hij de hel heeft opengebrouwen en Zijn vrienden heeft verlost en na drie dagen verrezen is uit de dood. Het zesde is dat Hij, god en mens, vervolgens ten hemel is opgestegen, waar Hij zit aan de rechterhand van Zijn vader. Het zevende is dat Hij op de jongste dag een rechtvaardig rechter zal zijn over de levenden en doden. Het achtste is dat de Heilige Geest de derde persoon is, een god als de vader en de zoon in eeuwigheid. Het negende punt is dat de

mens geloven moet in onze moeder, de heilige kerk - dat wil zeggen: de gemeenschap van gelovige christenen. Het tiende is dat de mens moet geloven in kwijtschelding van alle zonden in de christelijke doop. Het elfde is de opstanding van alle gestorvenen. Het twaalfde en laatste geloofsartikel is het eeuwige leven.

Hierna volgen de tien geboden maar die heb ik reeds behandeld. Dit is noodzakelijke kennis voor alle gelovigen om behouden te blijven.

Dan volgen de twaalf evangelische raden die de koning Christus zijn discipelen geleerd heeft. Zij die een volmaakt leven willen leiden, moeten zich hieraan houden en vooral aan de eerste drie: gehoorzaamheid met verzaking van de eigen wil, zuiverheid en vrijwillige armoede. Maar deze drie zijn niet noodzakelijk voor het zieleheil, want zonder kan men ook behouden blijven.

Voorts zijn er zeven principale deugden. De eerste drie heten goddelijk; dat zijn geloof, hoop en liefde. De andere vier zijn menselijk: voorzichtigheid, gematigdheid, kracht en rechtvaardigheid. Deze deugden zijn als regels, zonder welke niemand rechtvaardig kan handelen.

Er zijn ook zeven sacramenten van de heilige kerk. Het eerste is de doop. Het tweede is het vormsel. Het derde is het heilig sacrament van de eucharistie. Het vierde penitentie. Het vijfde is het heilig oliesel. Het zesde is het wettig huwelijk. Het zevende is de wijding tot geestelijke. Naarmate een mens meer van deze sacramenten heeft ontvangen, is hij dichter bij God, maar tegelijkertijd zal zijn zonde groter zijn indien hij verkeerd handelt. Want met de sacramenten van Gods voorzienigheid wordt de mens gesterkt tegen de zonden en is hij standvastiger in het geloof. Neem dit als regel, goede vriend: naarmate een mens meer gunsten van God ontvangt, neemt zijn verdienste toe als hij aan die gunsten gehoor geeft. Maar indien hij zonden begaat zonder acht te slaan op de gunsten van God zal hij des te

meer moeten verantwoorden op de jongste dag.

Laat het daarom niet zo ver komen als de zogenaamd fatsoenlijke priester aan wie ik enige tijd geleden uit naastenliefde een boek uitgeleend had. Deze begreep dat hij zijn leven moest aanpassen aan dat wat hij van Gods goedheid hooide, en dat hij zich voor God zou moeten verantwoorden indien hij dit naliet. Daarop zei hij: 'Dan spijt het mij dat ik het vernomen heb.' En vervolgens gaf hij mij het boek terug. Hij zei: 'Wat zou het mij baten er veel in te lezen, als ik er niet naar leef? Ik zou mij slechts meer ellende op de hals halen.'

Och, wat onzalig antwoord! Hij vreesde reeds de pijn en ellende die Christus met Zijn heilig bloed heeft weggenomen voor degenen die gehoor geven aan de deugd. Maar helaas, dat wilde hij niet, zoals bleek uit zijn woorden: 'Het spijt mij, dat ik het gehoord heb.'

Och uitverkoren vriend, wat een onredelijk antwoord was dit! Ik zette hem uiteen wat noodzakelijk was voor zijn zieleheil. Ik wees hem op zijn dwalingen. Ik wilde hem naar de juiste weg leiden. Ik gaf hem een wegwijzer zodat hij niet zou verdwalen, en in zijn grote blinde onwetendheid zei hij: 'Het spijt mij, dat u mij de weg gewezen hebt.' Hij gaf mij het boek terug! Deed hij dit niet omdat hij nog wilde dwalen, omdat hij de weg van zonden nog niet achter zich wilde laten?

Helaas, als het met een priester zo gesteld is, hoe moet het dan gaan met de gewone mensen in de wereld? Daarom bid ik u om Christus' wil, dat u zich niet laat bedriegen door zulke redeloze duivelse blindheid. Zelfs indien u nog niet uw leven wilt veranderen, moet u daar verdriet van hebben en God bidden dat Hij uw wil ten goede keert tot uw eer en zaligheid. Twijfel er niet aan dat God uw gebed zal verhoren als u Hem oprecht uw nood klaagt. En wat u eerst zwaar viel, zal Hij licht maken. Maar laat het niet zo ver komen dat u door de bedrieglijkheid van de duivel geen goed wilt doen, noch gehoor wilt geven aan de deugd. Voorwaar, dan zal God u laten dolen tot in

de afgrond van de eeuwige verdoemenis. En redeneer niet als de voornoemde priester, maar denk: het schaadt mij niet dat ik van de deugd weet.

Vervolgens zijn er zeven gaven van de Heilige Geest. De eerste is vrees. De tweede is goedertierenheid. De derde kennis. De vierde kracht. De vijfde beheersing. De zesde verstand. De zevende wijsheid.

Deze zeven gaven zijn de mens gegeven om alle deugden te volbrengen zonder belaagd te worden door de listen van de duivel. Want vrees verdrijft hoogmoed. Goedertierenheid verdrijft afgunst. Kennis verdrijft gramschap, die een mens redeloos maakt alsof hij zonder kennis of verstandelijke vermogens was. Kracht verdrijft luiheid. Beheersing verdrijft hebzucht of gierigheid want de raad van de Heilige Geest is vrijwillige armoede. Verstand is tegen wellust, want wellust maakt de mens gelijk aan beesten die geen verstand hebben. Wijsheid verdrijft gulzigheid want wie de zoetheid van de Heilige Geest proeft, heeft geen smaak meer in lichamelijke genoegens.

Hierop volgen de zeven werken van barmhartigheid. En deze zijn tweeledig: wereldlijk en geestelijk. Voor de beoefening van deze deugden zal de rechtvaardige mens zijn beloning ontvangen op de jongste dag, als het oordeel geveld zal worden en Christus tegen zijn verkorenen zal zeggen: 'Komt, gezegenden van mijn vader.' En daarom goede vriend, luister goed en probeer uit alle macht deze werken te volbrengen, opdat u uiteindelijk te midden van de zaligen aan de rechterhand van de rechter zult staan. Want dan zal vergankelijk bezit u niet langer helpen, behalve de aalmoezen die u om Christus' wil uitgedeeld hebt aan de noodlijdende armen.

De werken van barmhartigheid zult u gaarne beoefenen om twee redenen. Ten eerste deelt u niet van uw eigen bezit maar van wat God u gegeven heeft. Alles wat u hebt, is van God. Naakt bent u hier gekomen; naakt zult u van hier scheiden. Misschien zal men u een doodskleed geven, maar dat neemt u

slechts mee tot het graf. Dan zult u het aan de aarde moeten afstaan want het behoort tot de aarde. De tweede reden is: het aards bezit dat u ter ere van God aan anderen schenkt, geeft u aan de koning Christus zelf, die het u gegeven heeft en die zelf uw eeuwige beloning zal zijn. Hiervan zegt Hij in het evangelie: 'Telkens als u dit in mijn naam aan de minste gegeven heeft, hebt u het mij gegeven.'

Omdat deze werken van barmhartigheid zo verdienstelijk zijn en God behagen, zijn ze tweeledig, zodat mensen die de wereldlijke werken niet kunnen volbrengen vanwege armoede en dergelijke zich niet hoeven te verontschuldigen. Zij kunnen het goedmaken met de geestelijke werken.

Dit zijn dan de zeven wereldlijke werken van barmhartigheid. Het eerste is de zieken verzorgen. Het tweede: de dorstigen laven. Het derde: de hongerigen voeden. Het vierde: de gevangenen verlossen met woorden of daden. Het vijfde: de naakten kleden. Het zesde: de pelgrims onderdak bieden. Het zevende: de doden begraven of daarbij helpen met raad en daad.

De zeven geestelijke werken van barmhartigheid zijn de volgende. Het eerste is raad geven aan degene die het behoeft. Het tweede is iemand berispen uit broederlijke liefde. Het derde is de bedroefden troosten. Het vierde is een ander zijn misdaad vergeven. Het vijfde is lijdzaam verdragen van schande en tegenslag veroorzaakt door medechristenen. Het zesde is bidden voor medechristenen. Het zevende is de eenvoudigen onderwijzen.

En dit moet men doen in naam van God en om Zijn liefde. Want anders zal Hij het niet erkennen en zijn de werken van barmhartigheid niet verdienstelijk. En de zeven geestelijke werken zijn edeler en verdienstelijker dan de eerste zeven, zoals de ziel hoger is dan het lichaam. Och, mijn goede vriend, kunnen wij deze kostbare schat niet goedkoop en gemakkelijk verkrijgen?

Voortdurend hoop ik uiteindelijk tot de zaligen gerekend te worden, ook al vrees ik anders wanneer ik zie dat ik zo weinig gedaan heb terwijl er met kleine moeite zo veel geoogst kon worden. Ik zal mij met recht moeten schamen als ik mijn beloning zal ontvangen die gering zal zijn vanwege mijn grote gemakzucht waardoor ik nu te kort schiet in het oogsten - dat wil zeggen: in deze tijd op aarde waarin wij onze beloning kunnen verdienen. Als wij tot nu toe geslapen hebben, als wij gemakzuchtig zijn geweest, als wij veel hebben verzuimd in de afgelopen tijd, laten wij dan nu wakker worden, laten wij arbeiden zolang als de oogst duurt en het koren op het veld staat. Laten wij doen als degenen die op vastenavond plegen te zeggen: 'Op deze avond willen wij ons verzadigen met vlees, want als de vastenperiode aanbreekt, mogen wij geen vlees meer eten.' Laten wij een voorbeeld nemen aan de mier, die in de zomer - als het mooi weer is - haar maatregelen treft voor de winter, opdat zij dan niet van honger zal omkomen. Och, laten wij ook vooruitzien en vergankelijk bezit inwisselen voor eeuwig goed!

Hierna volgen de acht zaligsprekingen die de mens helpen in deugden te volharden en die te vervolmaken. De koning geeft ieder zijn eigen beloning, zoals hij in het evangelie zegt: 'Zalig zijn de armen van geest.' Dat wil zeggen: de nederigen, die zichzelf beschouwen als arm en ellendig, niet van buiten maar in de grond van het hart. Want het koninkrijk der hemelen behoort hun toe. Deze armoede ligt niet in het versmiden van bezit, doch in het opgeven van een hoog gemoed. Want velen die geen stuiver bezitten, dragen meer hoogmoed in het hart dan mensen die over grote rijkdom beschikken. En daarom zegt onze Heer 'arm van geest'.

Zo leest men het verhaal van een kluizenaar die lang in de woestijn had geleefd. Behalve een kat bezat hij niets. Aan dit dier was hij zeer gehecht, meer dan paus Gregorius aan al zijn onmetelijke rijkdom hechtte. Omdat deze kluizenaar lang in de woestijn had geleefd, wilde hij van onze Heer weten wat zijn

hemelse beloning zou zijn. Een engel openbaarde de kluizenaar dat hem hetzelfde ten deel zou vallen als paus Gregorius. De kluizenaar meende dat dit onrechtvaardig was want hij had lang in armoede geleefd en Gregorius in grote weelde. Maar toen de engel hem zijn liefde voor de kat verweet, begreep hij de reden en loofde en dankte God.

Dit schrijf ik om te laten zien dat rijkdom of een eervolle staat op zichzelf niet zondig zijn. Doch wie zijn bezit op onbehoorlijke wijze liefheeft en behagen scheidt in rijkdom maar de armen niet schenkt wat zij node missen, handelt in tegenspraak met de armoede van de geest. De heilige Gregorius was rijk maar hechtte niet aan zijn bezit. Ter ere van God deelde hij met gulle hand aan de armen. Zo leest men dat een arme hem eens om een aalmoes vroeg. Toen hij een van zijn raadsliden beval voor de arme te zorgen, antwoordde deze dat er niets voorhanden was dan een zilveren schaal waarvan eens Gregorius' moeder hem en zijn broers te eten had gegeven. Terstond beval Gregorius dat men om Gods wil deze schaal aan de arme moest geven, opdat deze niet te kort zou komen. De arme die de schaal ontving, was God zelf die Gregorius nu hiervoor beloont.

Ach, hoe goed zou het zijn indien men bij zoveel rijkdom arm van geest kon blijven. Maar helaas, men vindt maar weinig mensen als Gregorius, en daarom is het doorgaans beter en heilzamer geen bezit te hebben dan in weelde te leven.

Hierna volgt in het evangelie: zalig zijn de zachtmoedigen en goedertierenen want zij zullen de aarde bezitten. Dat wil zeggen dat zij met lichaam en ziel zullen deelhebben aan de eeuwige vreugde. Daarna volgt: zalig zijn zij die hier droevig en weemoedig zijn om hun zonden want zij zullen worden getroost in de eeuwigheid. Zalig zijn zij die hier op aarde honger en dorst zullen lijden - dat wil zeggen: begeerte hebben naar rechtvaardigheid. Uiteindelijk zullen zij die verkrijgen en verzadigd worden. Zalig zijn de barmhartigen want barmhartig-

heid zal hun bewezen worden. Zalig zijn zij die een zuiver hart hebben want zij zullen God zien. Zalig zijn de vreedzame mensen want zij zullen kinderen van God genoemd worden. Zalig zijn zij die hier op aarde tegenslag hebben te verduren want samen met de armen van geest zullen zij als eersten hun beloning ontvangen: het eeuwige leven.

Dit schrijf ik u over de deugden in het algemeen, opdat u in uw hart en verstand kunt vinden wat u hebt en waaraan het u ontbreekt.

Over de zonde in het algemeen

Tegenover de deugden staan de zonden. Toen ik eerder over de wereld sprak als de derde vijand van de mens, bedoelde ik de zondaars die zich aan de zijde van de prins geschaard hebben tegen de koning. Van hen beloofde ik u een nadere uitleg. Daarom zal ik u, goede vriend, nu in het kort zeggen wat de hoedanigheid van zonden is en welk kwaad en zorgwekkend gif in de zonde schuilt. Vervolgens zal ik de zondaars beschrijven in hun vele gedaanten zodat u hen beter zult kunnen herkennen en ontlopen.

U moet weten: een goed en rechtvaardig mens zou eerder verkiezen alle helse pijn te lijden dan één doodzonde te begaan. Laat dit goed tot u doordringen! Zelfs al had de zonde geen hellestraf tot gevolg, dan nog zou haar onmetelijke slechtheid zelf ons moeten bedroeven. Want de zonde keert ons van God, die de bron van al het goede is, en brengt ons tot een valse liefde voor andere schepsels. God heeft alles geschapen, behalve de zonde. Daarom is de zonde gelijk aan niets - zelfs minder dan niets - want het is een gebrek aan deugd.

Alleen het lijden van Christus kon ons verlossen van de zonden. Geen van de engelen of heiligen, noch de zalige maagd Maria, was daartoe in staat; zelfs niet als zij voor één doodzon-

de alle pijn en ellende van de wereld en de hel op zich hadden genomen. Om de grote ernst van de zonde aan te geven, staat in de bijbel dat het eenvoudiger was hemel en aarde uit het niets te scheppen dan dat een zondaar na het begaan van een doodzonde weer in genade wordt aangenomen. En dit is waar: om hemel en aarde te scheppen hoefde Gods zoon niet mens te worden, maar dit was wel noodzakelijk om de mens van zijn zonden te verlossen en tot het eeuwige leven te brengen.

Om vele redenen is de zonde te haten. De eerste is dat onze koning Jezus Christus de zonde het meest van alles haat, zoals wel blijkt uit Zijn haat voor Lucifer en diens gezellen. Hij haat hen niet om henzelf want de profeet zegt: 'Alle werken van God zijn volmaakt.' Maar Hij haat deze schepsels vanwege de zonden die zij bedreven hebben. De tweede reden is dat alle ellende en verdriet op aarde, in de hemel en in de hel veroorzaakt is door de zonde. Dood, kou, hitte, honger en dorst en alle verdriet van de mens komen voort uit zonde en daarom staat in de Schrift: als de zonde niet regeert, kan geen tegenslag ons deren. De derde reden: de zonde doet onze lieve vrouw verdriet, verheugt de duivel en berokkent ons grote schade. Want Gods rechtvaardigheid heeft bepaald dat aan de ongeregeldheid en blindheid van de zonden een ongeregelde, eerloze en blinde levenswijze beantwoordt, zoals u hierna nog wel zult zien. En daarom zegt Augustinus: 'Heer, u hebt bevolen dat elke ongeregelde kwaadwilligheid, hartstocht en gedachte zichzelf straft.'

Dit is de waarheid. Op aarde worden de zondaars vaak zo in beslag genomen door hun lusten dat zij de ellende van de zonden niet bemerken. Later zullen zij zien welke grote vrede de goede, verdraagzame mensen ten deel valt terwijl de zondaars grote pijn, angst, kwellingen en verdriet zullen ondergaan. Dan zullen zij zich afvragen hoe zij ooit behagen hebben kunnen scheppen in hun slechte, valse en vreugdeloze gedrag. Dan zal men hen niet zwaarder kunnen straffen dan hen nog een zonde

te laten doen. Zo licht en gemakkelijk het hun eerst viel, zo moeilijk zal het dan zijn. Maar dit is niet verwonderlijk want op dat moment zullen zij gemakkelijk het grote en verschrikkelijke gif kunnen herkennen: de scherpe angels van de eeuwige dood en al het kwaad dat onder het aas van de lichamelijke lusten verborgen ligt. Hieruit en uit wat reeds gezegd is, kunt u opmaken, goede vriend, dat de zonde een groot kwaad is.

Nu zal ik u de gedaante en de gewoontes van de zondaars te kennen geven opdat u hen kunt herkennen en hun gezelschap ontvluchten want zij bedreigen de ridders van God. Het gebeurt zelden dat iemand met zondaars omgaat zonder dat hij ook besmet raakt en ten prooi valt aan de prins. Want de zondaars dienen hun heer zeer getrouw, en al te graag willen zij de dienaars van de koning verleiden, zoals Christus zelf klaagt: 'De kinderen van deze wereld zijn listiger dan Gods kinderen van het licht.' En daarom zegt David: 'Met de bedrogenen zult u bedrogen uitkomen.' Ook Hiëronymus waarschuwt degenen die niet oppassen voor slecht gezelschap: 'Nalopen leidt tot vriendschap.'

Volgens Hiëronymus is het voor de meesten afhankelijk van het gezelschap waarin zij dagelijks verkeren of zij verdoemd worden dan wel behouden blijven. En daarom luidt het spreekwoord: soort zoekt soort. Een meester die Crisostimus heet, zegt hiervan: 'Als een goed en slecht mens samen leven, gaan zij op elkaar lijken, of anders gaan zij weer snel uiteen.' Maar vervolgens zegt dezelfde meester: 'De loop van de natuur is zo, dat de slechte zelden voorbeeld neemt aan de goede, maar doorgaans wordt de goede door de slechte besmet.' Daarom is er niets beters dan deze schurftige schapen te ontlopen.

Hoogmoed

De eerste vijand die met de prins tegen de koning strijdt, is de hoogmoedige mens. Deze heeft de oudste dochter van de prins getrouwd en daarom is hij samen met de prins van de hoogmoed gekroond. Deze dochter is de eigenwaan die voortkomt uit zelfbehagen. De hoogmoedige verbeeldt zich boven zijn medemens te staan en meent dat deze hem eer moet bewijzen.

Het monster van de hoogmoed wordt op velerlei wijze gevoed. Sommige mensen zijn hoogmoedig vanwege hun afkomst. Daaruit blijkt reeds hun dwaasheid want ware adel kan men niet erven, net zomin als ondeugd. Christus zegt zelf: 'Een zoon zal het kwaad van zijn vader niet dragen, maar een ieder is verantwoordelijk voor zichzelf.' Zou lichamelijke of geestelijke adel dan wel geërfd kunnen worden, zoals sommige dwazen zeggen?

Voor edelheid van de geest gaat het niet op want iedere ziel - zowel die van een zot als van een wijze - is even volmaakt. En als zij dan spreken over lichamelijke edelheid: wie twijfelt eraan dat een arme visser gezonder en sterker is dan een koningszoon? Bovendien: wie wel meent dat edelheid lichamenlijk is, bewijst zelf zijn onedelheid. Want de stoffelijke mens is niets dan aarde en as, vuile aardse klei. Kan men daar edelheid op grondvesten?

Men zegt wel dat een kind edel is vanwege de nobele daden die zijn ouders verricht hebben. Dat lijkt een zweem van waarheid te bevatten, maar het is valse schijn om twee redenen. Ten eerste omdat men tegenwoordig onedele dingen voor edel laat doorgaan. Stel dat de wapenfeiten van de ouders zouden overgaan op de kinderen, dan erven zij die daden zoals ze waren, goed of kwaad. Maar wat voor edelheid schuilt er in de medemens geweld aandoen, dienaren onderdrukken, hoogmoedig gedrag, zonden bedrijven en andere dingen die men tegenwoordig onder een adellijke levenswijze verstaat? Voorwaar,

wie dergelijke edelheid erft, kan beter geen ouders van stand hebben!

Maar zo is het niet. Want hoeveel wapenfeiten mijn ouders ook op hun naam hebben, hoe edel zij ook geleefd hebben, als ik een nietsnut of een verrader ben, dan helpt hun adel mij in generlei wijze. Ik zou met recht onedel zijn. Wij zien regelmatig dat twee kinderen van dezelfde ouders geheel verschillend opgroeien: de een eervol en de ander juist niet. Daarom mag niemand zeggen dat hij edel of onedel is vanwege zijn ouders. Maar het is zoals de dichter zegt: 'Hij is edel, die zijn deugden edel maakt.' Wij stammen allemaal van Adam en Eva, allemaal van één stinkend zaad. Laten wij onszelf dan niet bedriegen! Als wij edel willen zijn, moeten wij de ware adel zoeken. Dat zijn nobele en deugdzame daden. Dan kunnen wij edel worden, ongeacht onze ouders.

Tegenwoordig wringen de mensen zich in vreemde bochten om hun zogenaamd adellijke afkomst te bewijzen. Sommigen maken familie van hun verwanten in de tiende graad. Dat is misschien nog tot daaraan toe, maar tegelijkertijd versmaden zij hun naaste familie. Aan hen willen zij niet verwant zijn. Is het niet geweldige domheid dat zij zichzelf in de tiende graad van adel achten terwijl zij zelf het bewijs leveren van hun onedelheid in de eerste graad? Zij lijken op het muilpaard aan wie de andere dieren vroegen van wie hij afstamde. Hij antwoordde dat het ros van de koning zijn oom was. Hij had moeten zeggen dat de ezel zijn vader was en de merrie zijn moeder, maar hij noemde zijn oom, de broer van zijn moeder, want een hengst en een merrie zijn broer en zus. Zo doen deze mensen ook. Als men naar hun familie vraagt, noemen zij een verre verwant met een grote naam. Zij zwijgen over hun vader en moeder en zeggen: 'Hij is de zoon van mijn oom', of iets dergelijks. Dit is alleen maar wind en stinkende hoogmoed!

Dit monster wordt ook gevoed door rijkdom; hierover zal ik bij de zonde van hebzucht schrijven. Andere oorzaken van

hoogmoed zijn een goede gezondheid, een schoon uiterlijk, wijsheid of kennis, kracht of een andere bijzondere gave waarop iemand zich zou kunnen beroemen. Hieruit ontwikkelt zich het monster van de hoogmoed, uit het een nog sneller dan uit het ander. Vergelijk wat Augustinus zegt: 'Hoogmoed is een worm van rijkdom.' Dit moeten we als volgt begrijpen. Zoals een worm kan groeien in een appel als men niet goed oplet, zo groeit ook hoogmoed uit rijkdom indien men zichzelf niet in de hand heeft. Van de wortels der hoogmoed is rijkdom de voornaamste. Daarom zegt dezelfde leraar: 'Doe hoogmoed weg, dan zal rijkdom u niet deren.'

Hoogmoed groeit uit alles waarmee een mens wereldse eer kan verwerven. Als deze wortels gezamenlijk voorkomen, zal hoogmoed sneller geboren worden, want dan heeft een mens meer om zich op te beroemen. Daarom zegt de meester der natuur: 'Gewapende onrechtvaardigheid is het schadelijkste en wreedste dat men zich kan voorstellen.' Dat moet men zo begrijpen. Een mens kan wel van nature slecht en onrechtvaardig zijn, maar pas als hij macht heeft - vanwege zijn vrienden, familie, rijkdom of wijsheid - pas dan is hij gevaarlijk. Want zonder macht kon hij niemand schade berokkenen, ook al was hij nog zo slecht.

Zulke onzaligen zijn er wel: van nature hoogmoedig, maar niet van adel, niet rijk, niet schoon van uiterlijk, niet wijs. Dit zijn werkelijk stomme dwazen! Als men weet dat zij tegelijk arm en verwaand zijn, wordt hun hoogmoed bespottelijk. Daarom zegt de wijze man: 'Drie dingen heeft mijn ziel gehaat: de arme hoogmoedige, de leugenachtige rijke en de oude dwaas.'

Hieruit kunt u opmaken dat de genoemde wortels van hoogmoed zelf niet slecht zijn. Integendeel, want het zijn gaven en gunsten van God. En daarom zegt Isidoras: 'De zonde ligt niet in rijkdom, maar in de wil van degene die rijkdom misbruikt.' Want de arme die verwaand is, heeft geen bezit maar wel een

kwade wil. En daarom is het te hopen dat machtigen en rijken niet hoogmoedig worden want bij hen zijn de wortels van de eigenwaan wel aanwezig. Maar zolang als zij erop toezien dat de wind van de ijdelheid niet over deze wortels gaat waaien, zal de hoogmoed niet kunnen groeien, hoe hard de prins deze wind ook doet blazen.

Op dezelfde wijze wil de prins goede werken laten verrotten zodat hoogmoed daaruit kan opkomen. Dat gebeurt als een mens zich beroemt op zijn goede werken. Augustinus zegt hierover: 'Hoogmoed legt hinderlagen voor goede werken opdat deze verloren gaan.' Niettemin zondigt de mens niet zolang hij met zijn vrije wil niet toegeeft aan deze wind van ijdelheid en eigenwaan. Maar juist door zich te verweren, verdient hij een grotere beloning in het eeuwige leven.

Het gif van de hoogmoed berokkent meer schade dan alle andere zonden, want zij doet zich ook te goed aan goede werken, in tegenstelling tot de andere ondeugden. Zij weerstreeft alle deugden en vooral verzet zij zich tegen God. Dat doen andere zonden niet. Daarom zegt Jacob: 'God wijst de hoogmoedige af maar verleent zijn gunst aan wie nederig is.' En de zalige moeder van God zegt: 'Hij heeft de hoogmoedige verstoten van de troon en de nederige verheven.'

In het Oude Testament keerde God zich tegen de farao en Nebukadnezar, de machtige en hoogmoedige vorsten van Egypte en Babylon. Hij verhief nederige herders tot het koningsambt, zoals Saul die ezels en schapen hoedde. Maar toen deze zich beroemde op zijn koningschap, keerde God zich van hem af. Hoewel Saul volgens de bijbel groot, dapper en mooi was, had God hem verkozen vanwege zijn nederigheid. Daarom wilde God de profeet Samuel niet verhoren, toen deze voor Saul bad, maar Hij beval de profeet aan Saul te zeggen dat God hem niet voor zijn dapperheid maar vanwege zijn nederigheid als koning gekozen had.

De hooggeborenen en heren van de wereld moeten hiervoor

oppassen. Zij hebben alles van God gekregen en moeten zich niet laten verblinden door het gif van de hoogmoed. Helaas gebeurt dit heden ten dage wel. Gregorius zegt: ‘Vaak verwanen de zondaars zich juist als zij veel van Gods gaven ontvangen hebben. Vanwege Zijn gunst zouden zij deugdwaarts moeten gaan maar in plaats daarvan nemen hun zonden toe.’ En daarom zegt hij elders: ‘De edele, de rijke en de machtige zijn buren van de hoogmoed.’

Dwaze kleding en modezucht

Nu zal ik u schrijven over de blinde dwaasheid van de hoogmoedigen. Als zij de genoemde wortels niet goed beschermen tegen de wind van de loze praalzucht, groeit direct het monster van de hoogmoed. Het blaast de mensen op en doet hen zwellen waardoor zij zich willen verheffen boven hun medemens. De profeet zegt: ‘Hun hoogmoed groeit altijd. Zij willen dat men hun eer bewijst als zij onder het volk zijn. Op straat, in de tempel, overal willen zij de hoogste zijn, hoewel zij de laagste zijn en God hen versmaadt.’ Zo groeit hun overmoed met het zwellen van de eigenwaan. Zij willen overal in aanzien stijgen maar zij behoren niet langer tot de mensen en worden redeloos in hun gedrag en in hun hele manier van leven. David zegt: ‘Zolang de mens in aanzien stond, was hij buiten zinnen; hij was een redeloos beest.’

Och heilige David, tegenwoordig gaat uw profetie in vervulling! God moge zich ontfermen; jong en oud in de hele wereld leven als beesten - ja, nog veel onzinniger dan domme beesten! Dieren dragen van nature een gewei en hebben een staart om zich te behelpen en te beschermen. Maar met hun vreemdsoortige kleding lijkt het wel of de mensen ook horens dragen en slepen met hun staart. Zij moeten hun verstand verloren hebben! Zij hinderen zichzelf en de mensen in hun nabijheid. Zij

maken zich op als poppen en hebben van alles aan hun hoofd hangen; geen edelstenen of kuise dingen maar pruiken die gemaakt zijn van andermans haar, misschien wel van degenen die om dezelfde zonde van mooimakerij nu in de eeuwige pijn van de hel verkeren! Deze dwazen vergroten hun gewei met het meest nutteloze dat een mens heeft: zijn overtollig haar. Hierover zegt Jesaja de profeet: ‘God zal de dochters van Zion kaal maken.’

Zo plegen de verstandige ridders niet te handelen. Wanneer zij gaan vechten, ontdoen zij zich van hun haar, om het hun tegenstander niet gemakkelijk te maken. En hierom is dit ook verordend binnen de heilige kerk: als Gods strijders hogere geloften afleggen, krijgen zij een grotere tonsuur en minder haar. Maar de zottinnen van deze wereld proberen zoveel mogelijk haar te verzamelen als zij hun vijand dichter naderen, alsof zij niet bijtijds genoeg aan zijn wil gehoor kunnen geven. En daarom zegt een meester: ‘Zoals kinderen netten maken van haren om vogels en vissen te vangen, zo knoopt de duivel zijn strikken van vrouwenhaar om de mensen te bedriegen.’

Sommigen zijn geheel door deze beestachtigheid bezeten; van de zware last die zij dikwijls dragen, gaat hun hoofd zweren. Zo blijkt dat zij nog stommer zijn dan de herten, want deze dieren ontdoen zich van hun gewei als zij daar last van ondervinden.

Wat moet ik verder zeggen van de lange gewaden met sleepstaarten die men tegenwoordig overal ziet gaan? Het stof vliegt de omstanders in de ogen en in de keel. Dikwijls hebben de heren en dames het zelf te kwaad met hun kleding, maar vooral de knapen en dienstmeisjes uit hun gevolg moeten het zwaar verduren. Deze lieden dragen wel dure kleren met kostbare zoompjes en kraagjes maar op de markt zouden die niet veel meer opbrengen. De kameniers in dienst van de sleepstaarten mochten wensen dat zij voorop gingen en de dame zou volgen!

Wijze mensen laten de weg schoonmaken voordat zij passe-

ren maar deze beesten gaan zelf door het vuil en reinigen de weg in het voorbijgaan. Het is godgeklaagd dat zij zulke kostbare bezems gebruiken ten behoeve van hun zotheid, terwijl zoveel armen gebrek hebben aan wat zij in overmaat bezitten. Voorwaar, dit is duivelswerk en tegennatuurlijk. Men leest dan ook van een heilige dat hij eens een duiveltje zag lachen. Hij bezwoer de geest te zeggen waarom hij lachte. 'Welnu,' zei het duiveltje, 'ik zag mijn gezelschap zitten op de staart van die dame. En toen zij haar staart naar zich toe trok, viel hij in de modder.'

Sommigen vinden dat zij nog niet voldoende gelijkenis hebben met de beesten. Dan meten zij zich vleugels aan alsof zij willen vliegen met de vogels. Anderen laten aan hun kleren vinnen bevestigen alsof zij met de vissen willen zwemmen. Dergelijke dingen gebeuren tegenwoordig zo veel dat men het overal kan zien. De mensen zijn zo verblind dat zij geen oog meer hebben voor de deugd en in plaats daarvan eer bewijzen aan kleding.

Een wijs filosoof bracht dit eens onder de aandacht van een koning. Twee maal kwam de geleerde bij de poort in eenvoudige kleding en vroeg toegang tot het hof, maar telkens werd dat geweigerd. Hij merkte dat iedereen met mooie kleren wel binnengelaten werd. Daarop schafte hij zich een prachtig overkleed aan en verscheen opnieuw voor de poort. Direct liet men hem binnen en iedereen bewees hem grote eer. Maar eenmaal bij de koning had de meester slechts oog voor zijn eigen overkleed. Toen hem gevraagd werd wat dat beduidde, antwoordde hij: 'Ik bewijs hem eer, die mij eer bewijst.' Hij legde de zaak uit aan de koning en deze werd er zeer door gesticht.

Goede vriend, rijkdom vormt een groot gevaar voor de hoogmoedige. Volgens de bijbel droeg de eerste mens na zijn zonde vijgebladeren en later dierehuiden om zijn schaamte te bedekken. De hoogmoedige doet zich uit met kostbare kleding, omdat hij in zijn opgeblazenheid meent dat men hem eer verschuldigd is. Hij draagt dure wol, zijde, parels, edelstenen,

goud en zilver. Alles bij elkaar torst hij een zware last om voor de wereld zijn hoogmoed te bewijzen, maar het zou hem grote moeite kosten dezelfde last één dag te dragen als boetedoening uit liefde voor Christus.

Och, wat een overdaad ziet men tegenwoordig! Iedereen wil direct dezelfde kleren hebben die een ander draagt. Als dat niet lukt, gaan onvrede, haat en nijd zich roeren in het gemoed. Dan ontstaan hebzucht, wellust, verlekkerdheid en onrechtvaardigheid. Want het maakt de hoogmoedige niet uit hoe hij iets verkrijgt - desnoods met woeker of geweld - als hij met zijn gewaad maar kan laten zien welk gezwel hij in zijn hart draagt. Nog liever zou hij zijn kleren door de motten laten opvreten, nog liever zou hij de armen honger en kou laten lijden dan dat hij zou besparen op laken, edelstenen, goud of zilver, hoewel hij daarmee slechts het oog bevredigt. Och, God zou hen blind moeten maken als zij om hun uitwendige ogen te bevredigen het licht van hun inwendig oog geheel verliezen!

Och, als zij toch eens wilden overdenken hoe verschrikkelijk de rijke man uit de bijbelse gelijkenis gekweld wordt omdat hij de arme Lazarus aan zijn lot overliet! Och, als zij eens zouden overdenken onder welke vurige hitte deze rijke leed toen hij onze vader Abraham om een druppeltje lavenis smeekte! Maar hij kreeg niets. Ik denk dat de hoogmoedigen zich liever direct de ogen zouden uitkrabben dan het om deze loze praalzucht hierop te laten aankomen. Want men leest nergens dat de rijke zijn bezit op kwalijke wijze verkregen had. Men leest alleen dat hij behagen schiep in kleren van purper en fluweel en dagelijks overvloedige banketten aanrichtte, terwijl hij de armen aan hun lot overliet.

Wee degenen die niet alleen hoogmoed in hun kleding tonen, maar zich willen verheffen zonder acht te slaan op de gevolgen. Zij gaan op in hun verwaandheid en willen hun medemens overheersen. Hoe zeer verschillen zij van de apostel, die zegt: 'Als wij in onze behoeften kunnen voorzien, moeten

wij tevreden zijn.’ Ach, hoe zeer verschillen zij van de heilige vader Augustinus, die zegt: ‘Ik schaam mij voor kostbare kleding.’ Ach, hoe slecht volgen zij de raad van Christus: ‘Wie twee mantels heeft, moet er een verkopen.’ De Heilige Schrift, die hoogmoedige kleding verbiedt, staat vol met dergelijke uitspraken.

Met name is dit vrouwen verboden, vanwege hun zwakke natuur en omdat zij met hun versierselen mannen willen verleiden tot begeerte en wellust. Sommige vrouwen zeggen wel dat zij zich mooi maken om hun echtgenoot te behagen maar dat is tegenwoordig niet vaak het geval. Dan zou een vrouw zich immers vooral moeten opmaken als zij binnenshuis verkeert zodat haar man het kan zien! Heden ten dage is het geheel anders; vrouwen maken zich mooi als zij uitgaan - hetzij naar de kerk, hetzij naar een andere plaats waarvan zij weten dat hun echtgenoot daar niet komt. Maar eenmaal naar huis teruggekeerd, kan het hun niet schelen hoe zij erbij lopen. Hieruit blijkt voldoende wat hun bedoeling is, ook al zeggen zij anders. Ondanks dat zij er graag opgedirkt en aantrekkelijk uitzien, beweren zij dat zonde bedrijven met andere mannen weezinwekkend is. Maar dit is niet voldoende. Want Augustinus zegt dat het niet alleen zonde is als iemand een ander met wellust begeert, maar ook als iemand begeerd wil worden. En als u zich niet opmaakt om begeerd te worden, zeg mij dan waarom u meer aandacht aan uw uiterlijk besteedt als u buitenshuis verkeert dan wanneer u onder uw huisgenoten bent!

De koningin van Scheba bezocht Salomo om diens grote wijsheid. Maar om niemand aanleiding tot zondig gedrag te geven, droeg zij in gezelschap altijd eenvoudige kleding. Slechts wanneer zij bij haar heer verscheen, maakte zij zich op om hem te behagen. God moet geven dat alle vrouwen zo deden! Maar ik vrees dat zij nu hun echtgenoten meer ontstemmen dan behagen, hetgeen een angstwekkend grote zonde is.

Ik moet echter ook de waarheid schrijven van de blinde

mannen die met deze zonde besmet zijn. Hun nauw geregen kleren, hun krappe schoenen, hun hoeden die breed en zwaar zijn als de hoofddeksels van de ketters, en vele andere verwijfde vormen en maaksels zijn niet alleen dwaas maar ook zwaar en pijnlijk.

Andere hoogmoed is het nalopen van belangrijke families. Velen volgen de heren van deze wereld niet uit liefde maar om er beter van te worden. Seneca schrijft: de vliegen volgen de honing, de wolven volgen de prooi, de mieren volgen de tarwe en de hofhouding volgt de buit. Och, met hoeveel pijn en moeite moet men wereldse eer verkrijgen! Nooit is het genoeg; hoe meer men bezit, hoe meer men wil hebben. En daarom zegt Augustinus in een brief aan een graaf: 'Hoogmoed en hebzucht zijn zo verstrengeld dat men de een niet zonder de ander vindt.' Daarom zegt men dat wereldse eer veel vereist. Wie door dit gif aangetast is, weet dat hij nimmer rust of vrede zal kennen. Hij moet zich boven de anderen verheffen en een grote staat voeren, maar terwijl hij hoger wil klimmen, daalt hij dieper af. Hij wordt de slaaf van zijn personeel, omdat hij zijn gevolg moet onderhouden en verzorgen.

Pronkgraven

Bij alle onnozelheid is nog wel het ergste dat de mensen zich niet alleen tijdens hun leven uitsloven, maar ook daarna nog willen getuigen van hun hoogmoed. Boven hun stinkend lijk laten zij mooi gebeeldhouwde grafstenen plaatsen, alsof zij willen zeggen: 'Aan de vrienden van de prins wil ik laten zien wie ik was, hoe getrouw ik de prins gediend heb en hoe zeer ik zijn dochter heb liefgehad. Ik heb haar zo bemind dat ik haar wil herdenken na mijn dood.'

Maar wat zal hun dit baten op de jongste dag als zij aan Gods linkerzijde zullen staan? De arme die het op aarde zo slecht

had, zal zijn beklag doen over hun overmatige hoogmoed. Maar ook de voorwerpen waarmee zij hun zonden bedreven hebben, zullen tegen hen getuigen. God haat dat men bij leven en welzijn grote bouwwerken sticht, zoals Hij door Zijn profeet Jesaja zegt: ‘Wee degene die het ene huis voegt aan het andere.’ Wat moet de dwaasheid van deze kostbare tombes en graven Hem dan niet mishagen! Voorwaar, van deze mensen zegt David in dezelfde psalm als waarin hij de hoogmoedigen vergeleek met beesten: ‘Aan vreemden zullen zij hun rijkdommen nalaten en hun graven zullen voor eeuwig hun woning zijn. Hun tabernakels gaan van geslacht tot geslacht. Zij hebben hun naam verheven in hun land. Als schapen worden zij naar de hel gedreven en de eeuwige dood zal hen daar voeden.’

Dit zware vonnis betreft de mensen die volgens wereldse maatstaven edel genoemd worden en van goede afkomst zijn. Als zij van hier moeten scheiden, zal hun grote bezit en heerschappij in handen vallen van hun nakomelingen, die door de profeet vreemden genoemd werden. Zo is het met recht want zodra familie en vrienden de erfenis en landerijen van de overledene in bezit genomen hebben, vergeten zij wie hun deze nieuwe rijkdom nagelaten heeft. Zij laten hun ouders wonen in hun graven en maken naar eigen behoefte gebruik van de erfenis. Helaas beperken zij zich tegenwoordig niet alleen tot hun rechtmatige nalatenschap. Zij willen ook beschikken over het geld dat bestemd is voor de zielemissen en nagedachtenis van hun ouders. Hun laatste wil wordt niet uitgevoerd want de erfgenamen verzuimen de godsdienstige stichtingen die hun ouders de heilige kerk hebben nagelaten. Daar willen hun nakomelingen het eerst op beknibbelen.

Och, dit is heden ten dage een gewoonte geworden! Mensen die de valsheid van deze wereld wel doorzien, zouden wensen dat zij bij hun leven reeds hun laatste wil konden uitvoeren. Maar op dat moment hebben de meesten slechts aandacht voor hun graf, de tabernakel waar de profeet over sprak. Zij willen

hun kinderen een herinnering geven, niet van hun ziel - want daar denken zij niet aan - maar van hun stinkende hoogmoed. Zo brengen zij hun kinderen op hetzelfde slechte pad als zij gevolgd hebben. En dit bedoelt de profeet met: 'Hun tabernakels gaan van geslacht tot geslacht.' Want de kinderen zijn als de ouders. Zij beroemen zich op hun voorgeslacht. Zij zeggen: 'Mijn vader was een groot heer; dit was mijn moeder. Kom, zie eens wat een weelderige tombe, wat een kostbare zerk. Liggen zij niet in een mooi graf?' Zo toont het levende vlees de rustplaats van het vuile lijk. Maar zelden spreekt men over de ziel, waar zij verblijft of waar haar woning is. Doch, al zwijgen de dwaze kinderen hierover, de profeet zwijgt niet. Hij zegt dat zij zijn als schapen in de hel waar de dood hen voedt.

Hier wil ik mijn betoog over de hoogmoedigen afsluiten, want zij tonen zichzelf voldoende in hun daden en uiterlijk. Zij lopen rond als briesende hengsten met gezwollen ogen en uitgerekte halzen. Met ongeregeld en beestachtig gedrag willen zij in alles de duivelse prins navolgen, hun eigen wil volbrengen, toegeven aan de geneigdheid van hun vlees en uit alle macht de valse wereld dienen in plaats van Christus. Daarom, goede vriend, moet u hun gezelschap mijden om niet besmet te raken. En als u merkt dat u reeds besmet bent, vlucht dan zo snel mogelijk onder de banier van de koning, voordat u verraden wordt door uw vijanden.

Afgunst

Hierna komt het monster van de afgunst dat in sommige opzichten nog boosaardiger is dan hoogmoed, want het kwelt zijn slachtoffers zowel op aarde als in het hiernamaals. De hoogmoedige schept op aarde nog behagen in zijn zonden maar de afgunstige is altijd ontevreden. Hij keert zich tegen naastenliefde. Hij beklagt zich over het geluk van anderen en kan zich

slechts over andermans verdriet verheugen. Omdat naastenliefde de hoogste deugd is, is afgunst de grootste ondeugd. Het is een zonde tegen de Heilige Geest.

Deze zonde is ook boosaardiger dan gramschap of hebzucht want de afgunstige benijdt vriend en vijand. Het doet hem verdriet als het iemand voor de wind gaat. Zo is het met de andere zondaars niet gesteld. Want de toornige mens wenst zijn vijanden ongeluk toe maar het zou hem spijten als zijn vriend iets overkwam. En de gierige vrek wil niets van zijn bezit afstaan maar het stoort hem niet als een ander dat wel doet. En omdat de afgunstige iedereen een kwaad hart toedraagt, heeft God bepaald dat hij met zijn gif niemand behalve zichzelf deren kan. De profeet zegt: ‘Het is rechtvaardig dat afgunst haar eigen heer kruisigt en haar hart kwelt. Haar gloeiend hart verbrandt niets dan zichzelf.’ En daarom zegt een leraar die Basilius heet: ‘Zoals het roest ijzer aanvreet, verteert afgunst haar meester.’

Deze mensen zijn met recht te haten, want zij haten alle mensen en zijn bedroefd om de vreugde van anderen. Daarom zegt Socrates de filosoof: ‘God geve dat de afgunstige overal ogen en oren heeft, zodat hij bedroefd kan zijn om het geluk van alle mensen.’ Augustinus zegt: ‘Niets lijkt meer op de duivel dan afgunst.’ Want de duivel benijdt alle mensen hun deugd en wil hen deelgenoot maken van zijn onzaligheid. Hij getroost zich grote moeite om zijn afgunst in de mensen te storten, en naarmate hij erin slaagt meer mensen hellewaarts te voeren, zal hij zijn inspanningen vergroten. Zo is het ook met de afgunstige die er niet voor terugschrikt zichzelf schade en schande te berokkenen, mits hij zijn afgunst kan botvieren op zijn medemens.

Zo leest men een exempel over twee mannen die samen voor een koning verschenen. De een was gierig en de ander afgunstig. Toen de koning dit bemerkte, zei hij dat beiden hem iets mochten vragen. Hun verzoek zou ingewilligd worden en dege-

ne die als laatste vroeg, zou het dubbele krijgen. Toen de twee ongelukkigen dit vernamen, wilde geen van beiden de eerste zijn. De gierige wilde het dubbele hebben en de afgunstige wilde hem zijn geluk beletten. Toen zij het niet eens konden worden, beval de koning uiteindelijk dat de afgunstige als eerste zijn verzoek moest doen. Deze dacht: ‘Als ik iets goeds vraag, zal mijn gezel dubbel voordeel hebben. Ik kan beter iets nadeligs vragen; dan treft hij het twee maal zo slecht.’ Dan zou hij tenminste zijn afgunst kunnen bevredigen. Daarom verzocht de onzalige dat men hem een oog uitstak, omdat zijn gezel in dat geval beide ogen moest verliezen. En zo geschiedde.

Het gif van de afgunst is schadelijk maar de oorsprong van dit gif ook. Dat is een kwaad hart, versteend en verkild van binnen. Het vuur van de liefde, dat het hart zou kunnen ontdooien, krijgt daar geen plaats. Daarom is er tegen afgunst geen beter medicijn dan liefde voor de medemens, verheugd zijn over diens geluk en medelijden hebben met zijn tegenslag. Goede vriend, de ridders van God doen graag goede werken want er is niets waarmee zij hun vijanden gemakkelijker kunnen verslaan. De duivels verheugen zich over de zonde maar zijn bedroefd over de deugden.

Gramschap

Hierna volgt het derde monster: gramschap of drift die haar naaste veel schade toebrengt. Hugo van Sint Victor zegt: ‘Gramschap drijft mij van mijn naaste, afgunst van mij zelf en hoogmoed van God.’ Van alle zondaars is de driftige het best te herkennen aan zijn uiterlijk want hij kan zich niet beheersen. Als een dolle hond gaat hij tekeer. Overal waar hij komt, zaait hij onrust. Gregorius zegt: ‘Als een mens in woede ontsteekt, kookt zijn hart. Zijn lichaam beeft, zijn gezicht gloeit, zijn ogen raken ontstoken. Vriend en familie kent hij niet meer. Hij weet

niet wat hij zegt of doet; hij is niet ontvankelijk voor goede raad.’ Dezelfde Gregorius zegt elders: ‘Al het rechtvaardige schijnt een verstoord hart slecht en verkeerd toe.’

Ik hoef niet veel te schrijven over het gedrag en leven van de driftige mens, want zijn aard blijkt voldoende. Maar om zelf dit kwaad te schuwen moet u vooral beseffen welke ellende uit gramschap voortkomt. In de eerste plaats ondankbaarheid, vervolgens onredelijkheid en onrechtvaardigheid. Hierna komen ruzie en oorlog, roof, brandstichting en doodslag, wreedheid, hardvochtigheid, laster, opschepperij, schelden en andere grote zonden waarmee de driftige mens zijn naaste in het verderf stort. Vele onschuldigen worden het slachtoffer als de machtigen en rijken hun gramschap de vrije teugel laten en hun woede koelen op hun vijanden. Als mijn vrouwe onbeschoftheid samen met gramschap ten strijde trekt, verjagen zij rechtvaardigheid en barmhartigheid. Zij onderdrukken alles wat hun pad kruist: arm en rijk, schuldig en onschuldig. U kunt wel zien hoe veel leed dit kwaad teweegbrengt. Zonder eigen schuld of toedoen hebben velen van deze bittere drank moeten drinken. Met hun nakomelingen moeten zij armoede lijden, omdat hun bezittingen zijn geroofd of verbrand door gramschap die voor geen rede vatbaar is, zoals Augustinus zegt: ‘Niemand die gestoord is, denkt dat hij ongelijk heeft.’

En uit gramschap komt nog meer ellende. Want als deze onschuldige mensen beroofd worden van have en goed en van hun eer zijn zij niet langer meester over zichzelf. Dan wordt de een een dief, de ander een moordenaar, de volgende raakt buiten zinnen en weer een ander wordt landloper.

Dit zijn de vruchten van de gramschap; de rivier van deze zonde is dikwijls nog erger dan de bron zelf. Maar wee degenen die hiervan de oorzaak zijn en dit gif verspreiden! Zij kunnen er zeker van zijn loon naar werken te krijgen als zij, volgens de profeet, zullen moeten drinken van Gods gramschap die niet geperst wordt uit druiven maar uit gal. Tegenwoordig laten

maar weinigen zich hier iets aan gelegen liggen. De meesten menen winst te maken met plunderen en roven maar als uiteindelijk ieder zijn gelag moet betalen, zal het een treurige rekening worden. Want voor ieder onrechtmatig geschonden strotje moet verantwoording worden afgelegd.

Dit is vrijwel onmogelijk, maar stel dat het kan: wat moeten deze mensen dan vervolgens antwoorden als het bloed van de onschuldige slachtoffers om wraak zal roepen? Wat kunnen zij aanvoeren als zij rekenschap moeten afleggen voor alle armoede die zij met hun zonden veroorzaakt hebben? Ik zeg aan een ieder wie dit aangaat, die van deze vette soep wil eten: u moet zelf het gelag betalen. De waard zal geen borg aanvaarden maar u moet direct betalen als hij de rekening opmaakt. Zorg daarom dat u altijd in staat bent uw waard te betalen. Niemand is zeker van Christus' komst want er staat geschreven dat hij komt als een dief in de nacht. Zorg dus dat u voorbereid bent.

Uit gramschap komt ook nog een ander gif: haat. Soms is die haat zo groot dat de driftige mens zijn naaste niet alleen wil beroven van diens eer en eigendom maar zelfs van het leven. Velen zijn zo driftig van aard dat zij om een roddelpraatje iemand direct naar het leven staan en hem zijn benen willen breken, in het geheim of openlijk en desnoods met hulp van anderen. Tegenwoordig slaan de vechtersbazen elkaar dood om het minste of geringste. Deze mensen zijn nog veel schuldiger dan degenen over wie ik hiervoor schreef. Zij breken wat zij niet gemaakt hebben, en wat nog erger is: zij matigen zich de wraak aan die alleen toebehoort aan God, die zegt: 'Geef mij de wraak en ik zal u ervoor lonen.'

Als deze mensen in God geloofden, zouden zij hun vijanden veel meer kwetsen dan met hun eigen kracht. Zij zijn kwaadaardig en onrechtvaardig, maar de rechtvaardige Heer laat gebeuren dat zij zich zo misdragen. Want zij vergroten hun eigen verdoemenis en tegelijk neemt het heil toe van degenen die zij verdrukken.

Ik zou u nog meer ellende kunnen noemen waarvan gramschap de oorzaak is, maar voorlopig is dit voldoende. U moet echter nog wel weten van twee soorten driftige mensen. De eersten houden hun gramschap aanvankelijk verborgen. Maar van binnen smeult en gloeit het als een kool. Het is zeer hachelijk in hun gezelschap te verkeren want hun gramschap openbaart zich als men dit allerminst verwacht. Zij zijn huichelachtig; voor hen moet men veel beter oppassen dan voor degenen over wie reeds werd geschreven. Hun gif is heter en schadelijker omdat het langer heeft liggen branden. Net als een schorpioen zullen zij onverwacht hun gif uitstorten. Gregorius zegt: 'Gramschap verbergt zichzelf soms achter zwijgen; als zij zich niet met woorden vertoont, zal zij inwendig meer kunnen gloeien.'

Een tweede vorm van gramschap schuilt in sommige mensen die buitenshuis en in gezelschap altijd vriendelijk en vrolijk zijn. Maar thuis bij hun familie worden zij zwaarmoedig en zijn snel verbolgen. Men moet oppassen niet te lang in hun gezelschap te verkeren want zij blijven slechts vriendelijk totdat zij in hun eigen huis zijn.

Goede vriend, uit het voorgaande blijkt welk onheil gramschap kan afroepen over ziel en lichaam, hier op aarde maar ook in het hiernamaals. De wortels van gramschap zijn onvrede en onverdraagzaamheid. Wie hiertegen vechten wil, moet daarom zorgen dat hij het schild van geduld en lijdzaamheid verkrijgt. Daarmee kan hij gemakkelijk weerstand bieden aan dit monster.

Maar u moet goed begrijpen dat niet alle gramschap doodzonde is. Gramschap kan goed en verdienstelijk zijn als iemand zich verbolgen toont over zonden. Hiervan zegt de wijze man: 'Woede is beter dan lachen.' Als iemand driftig wordt zonder met de rede en eigen wil daaraan toe te geven, is het slechts een lichte zonde. Dit gebeurt gemakkelijk en wordt daarom niet tot de doodzonden gerekend. Maar als iemand willens en wetens

zijn gramschap uitstort over anderen, dan is het wel een doodzonde. Van deze gramschap komt al het kwaad dat hier beschreven is.

Gulzigheid

De eerste drie zusters zijn uit de prins voortgekomen, zoals eerder al uiteengezet werd. Nu zal ik u vertellen over twee monsters die uit het vlees worden geboren. Dat zijn gulzigheid en wellust. Volgens de boeken heeft de gulzigaard van zijn buik zijn god gemaakt. Hij wijdt al zijn gedachten aan lekkernijen en is zo verzot op een lichte streling van de tong dat hij de gevolgen niet ontziet, ofschoon hij weet dat die hem veel verdriet zullen bezorgen. Want wat met veel smaak door het keelgat glijdt, veroorzaakt dikwijls zeer onplezierige pijn en winderigheid in maag en buik. De gulzigaards zijn allemaal leerlingen van een meester die Epicurus heet. Deze meester wenste uit gulzigheid dat hij over de lange nek van een kraanvogel beschikte, opdat hij dan langer zou kunnen genieten van de smaak van zijn voedsel.

De dwaze gulzigaards eten en drinken meer dan gezond is. Omdat het oog van nature hebzuchtig is, worden zij verleid en vreten tot zij er ziek van worden of soms zelfs het loodje leggen. Zij beseffen niet dat van alle dieren de mens in verhouding tot zijn lichaamsgrootte de kleinste mond heeft, ten teken dat hij sober moet zijn. Met licht voedsel is honger te stillen, maar om hun kleine maag te vullen behoeven de gulzigaards alles wat de natuur eetbaar gemaakt heeft, uit de lucht, van het land en uit de zee. Hiermee tonen zij hun redeloosheid. Seneca zegt: 'Een woud kan veel olifanten voeden - en dat zijn grote dieren - maar de mens is nog niet tevreden met het land en de zee samen.' Hugo van Sint Victor zegt van degenen die zo veel zorg besteden aan hun voedsel: 'Alsof zij zwangere vrouwen zijn,

willen zij hun voedsel de ene keer geroosterd hebben, de volgende maal gekookt, nu gebraden, dan met knoflook of peper, nu warm, dan koud, nu gezouten, dan ongezouten.'

Als de gulzigaards zo van drie of vier gerechten gegeten hebben, brengt men hun nog een vijfde. En ook van dit nieuwe gerecht moeten zij direct een stuk proeven. Hun maag wordt zwaar belast en soms op afschuwelijke wijze geplaagd door wormen of andere onmenselijke kwellingen. En de oorzaak van dit alles is de keuken die zij erop na houden, waarin zij alles kunnen bereiden, niet naar de behoefte van de natuur maar om hun ellendige lusten te bevredigen.

De redeloosheid van deze mensen kan men zien als zij aan tafel gaan maar ook daarvoor en daarna. Voor het eten kan men het onzalige gedrag van de gulzigaard bemerken als hij soms bij toeval naar de kerk gaat. Dat doet hij slechts om de schijn op te houden. Al zijn gedachten blijven namelijk in de keuken bij zijn voedsel. Och, zie toch hoe de zaken hier omgedraaid zijn! De kerk is de keuken waar het voedsel van de ziel wordt bereid - dat wil zeggen: het zalige lichaam van Christus in de vorm van de hostie. En als de bruid, de arme ziel, in deze keuken komt, wordt zij vergezeld door de dienstmaagd, het stinkende vlees. Maar de dienstmaagd is zo vermetel dat zij de lieve bruid zelfs niet wil laten proeven van dit voedsel. Zij tracht te verhinderen dat de zalige bruid ook maar iets hoort zeggen over haar geliefde. De dienstmaagd is voortdurend bekommerd om haar eigen voedsel.

De valse dienstmaagd verblijft in de keuken van de bruid maar zij kan niet genieten van het voedsel dat daar opgediend wordt. Want dat is geestelijk voedsel. En de bruid wordt naar huis teruggestuurd om het voedsel van de dienstmaagd te bereiden. Dat wil zeggen: terwijl de gulzigaards in de kerk zitten, zijn al hun gedachten bij wat zij zullen gaan eten en drinken. Hierdoor worden zij zo in beslag genomen dat zij dikwijls niet eens weten wat men aan het doen is in de kerk. Zij hebben geen

idee of de Schrift gelezen is, of dat de hostie geheven wordt. Het zou veel heilzamer zijn als deze mensen thuis bleven in plaats van op deze manier ter kerke te gaan. Zij bidden God dat Hij hun soberheid moet verlenen maar als zij naar huis teruggekeerd zijn, blijkt dat zij er niets van menen. Want als de maaltijd niet klaar staat, beginnen zij ongeduldig te schelden en dan groeit het monster van de gramschap en van andere zonden.

Maar stelt u zich eens voor hoe de gulzigaard zich zou gedragen als de dienstmaagd voor de maaltijd werd weggestuurd, als het lichaam net als de bruid zijn geestelijk voedsel moest ontberen. Ach, wat een grote blindheid! Men is bezorgd voor het sterfelijke lichaam terwijl de edele ziel, de schone onsterfelijke bruid van de koning, honger lijdt!

Zie uw grote onedelheid! Denk niet langer alleen maar aan uw lichamelijk voedsel. U moet de ziel van voedsel voorzien want zij is uw wezen en uw leven. Voorwaar, ik zeg u: als u de geestelijke natuur hier laat sterven van honger, zal haar bruidegom u laten verhongeren in de eeuwigheid. Maar als u ziel en lichaam wilt behouden, volg dan de raad van Paulus, die zegt dat men zal zaaien wat dierlijk is om te laten groeien wat geestelijk is. Christus zegt in een gelijkenis: 'Het koren moet afgestorven zijn voordat het vrucht zal dragen.' Zo is het ook met de mens: hij moet zijn lichamelijke begeerten laten afsterven, opdat zijn geest levend wordt. Hieruit blijkt wel hoe zot de gulzige mens leeft zonder zorg voor zijn zieleheil en tegen de geboden van God.

Tijdens de maaltijd kan men de gulzigaards goed herkennen aan hun onzedelijk gedrag. Dan tonen zij hun dierlijke neigingen en begeerte. Zij zitten te loeren naar de etenswaar en bewegen al hun ledematen als een hongerige vogel die op zijn prooi aast. Voortdurend zijn zij met de schalen in de weer; nu grijpen zij hier een stuk, dan snijden zij daar wat af. Zij zijn niet tevreden als zij hun mond vol hebben. Voordat de eerste hap in

hun keel is verdwenen, hebben zij de tweede al in de mond, de derde in de hand en de vierde in het oog, zodat de hand weet wat hij zo direct moet grijpen. Sommigen hangen als varkens over de tafel en kwijlen terwijl zij hun mond volproppen. Zij hangen met hun hoofd over de schalen als varkens boven de trog. Vanwege hun gulzigheid nemen zij vaak grote brokken, alsof zij vrezen dat het eten niet op tijd hun mond zal bereiken. En dan kwakt een deel weer terug in de schaal. Zij zuipen en slurpen; hun gezichten zitten zo onder het vet dat een sober mens ervan walgt.

De gulzige mens wordt in de boeken wel met de varkens vergeleken, want het kan een zeug niet schelen hoe smerig de modderplas is, als zij daarin maar kan wroeten. Evenmin bekommert de gulzigaard zich om zijn uiterlijk, zolang hij zijn vraatzucht maar kan bevredigen. Men leest in een exempel over de leeuw die - zoals zijn koninklijke staat betaamde - een hofdag hield en alle dieren had ontboden. Toen de hofdag voorbij was en de dieren weer terugkeerden naar huis, ontmoette de vos een zeug die nog op weg was naar het hof. De vos vroeg waarom zij zo laat kwam, want de hofdag was nu reeds voorbij. Toen de zeug dit hoorde, vroeg zij of de koning kostbare lekkernijen had laten bereiden. De vos prees de pracht en praal van de hofdag maar de zeug wilde weten hoe het zat met het afval en de schillen. De vos bespote haar: 'Vuile zeug, dacht je dat men in het hof van de koning varkensvoer zou opdienen?'

Zo is het met de gulzigaards. Zij doen zich te goed aan afval en varkensvoer - dat wil zeggen: lichamenlijk voedsel - terwijl zij zich zouden moeten haasten naar het grote koninklijke avondmaal dat Christus voor zijn vrienden heeft bereid in de eeuwigheid. In een gelijkenis zegt Hij dat de leeuw - dat is Christus zelf - zeer verbolgen zal zijn over de zeug, de gulzigaard. Op de jongste dag zullen de andere dieren, de sobere mensen, naar het hof van de koning trekken maar de varkens

zullen moeten zuchten in de diepe gewelven van de hel.

Ook na de maaltijd kan men de gulzigaards gemakkelijk herkennen, want zij zijn lusteloos, vadsig en traag in alle goede werken. Bij de een ligt het voedsel zo zwaar op de maag dat hij in slaap valt; de ander moet wortelkruid slikken om zijn spijsvertering op gang te helpen en weer een ander is dronken en wil vechten of zijn wellust bevredigen. Het is dagelijks te zien hoeveel redeloosheid voortkomt uit vraatzucht. Het zijn dwaze mensen die niet weten hoe zij hun tijd moeten doorbrengen. Zij gaan dansen, dobbelen en kaatsen, of zoeken ander tijdverdrijf tot zij weer een nieuwe appetijt hebben.

Het kwaad van de gulzigheid groeit uit een lichamelijke begeerte die men in het Latijn appetijt noemt; gulzigheid is dat iemand ten volle deze begeerte wil bevredigen. Appetijt is op zichzelf geen zonde want deze begeerte hebben wij allemaal vanwege onze gebrekkige natuur. Maar het is zondig deze begeerte geheel te willen bevredigen als een redeloos beest. Daarom zijn matigheid en vasten de beste remedies, die volgens Augustinus niet alleen de ziel maar ook het lichaam ten goede komen.

Wellust

Hierna volgt het monster van de wellust want ook dat wordt geboren uit gulzigheid van het vlees. De mensen die met dit gif besmet zijn, scheppen behagen in hun onreine lichaam, waarover ik al eerder gesproken heb. Weliswaar kan men deze mensen gemakkelijk herkennen, maar toch wil ik u het een en ander over hen zeggen, zodat u deze grote zonde beter zult kunnen vermijden. Want het schaadt zowel de ziel als het lichaam en ook de zintuigen. Wellust wordt door God en de mensen gehaat maar niettemin is iedereen, geestelijk en wereldlijk, met deze zonde besmet.

Mijn goede vriend, ik kan met recht over het onheil van dit kwaad spreken. Men leest in het Oude en Nieuwe Testament dat wellust meer dan enige andere zonde de afgrond van de hel heeft gevuld, en zo gaat het vandaag de dag nog. Daarom zegt Paulus: 'De wellustige mens heeft geen erfenis in het eeuwige leven.'

Afgezien van de eeuwige hellestraf voor deze zonde moet men wellust schuwen vanwege de grote schade en schande die ervan komt. Ik zal daarom het ergste, verdoemenis van de ziel, achterwege laten en u slechts de zesvoudige schade hier op aarde noemen. Ten eerste de grote zorg en vrees die deze mensen meestal hebben. Ten tweede de grote kosten en overdaad. Ten derde grote schaamte en schande. Ten vierde spijt, want iedereen heeft berouw zodra men deze zonde bedreven heeft. Ten vijfde stank en onreinheid die de mens van nature tegenstaan. Ten zesde verzwakking van het lichaam en de zintuigen. Door deze zes plagen wordt de wellustige mens hier op aarde achtervolgd.

Indien men de grote zonde en schande nauwkeurig beschreef, zou het onmenselijk worden de grote zedeloosheid en het onwaardige gedrag van de tegenwoordige geilaards alleen al te overdenken. Zij misdragen zich nog erger dan de beesten; in de boeken leest men dat de duivel zelf hun zonden niet wil aanschouwen. Luister wellusteling, als je een redelijk mens bent, antwoord mij dan: wat is er goed of eervol aan deze zonde dat je er zo door aangetrokken wordt? Alle andere zonden hebben enige bekoring maar dit venijn kent geen enkele eer of deugd. Het is tegennatuurlijk en het maakt de mens verachtelijk in Gods ogen, maar wonderlijk genoeg ook in de ogen van andere wellustelingen. De meeste zondaars kunnen hun kwaad wel in het openbaar tonen maar de geilaard tracht zijn zonde te verbergen. Zo laat hij zelf blijken dat het slecht en schandelijk is wat hij najaagt.

Maar ook al houd je wellust verborgen voor de mensen, je

wordt wel gezien door hen die jij zelf niet waardig bent te zien: door God die je geschapen heeft, door de moeder der zuiverheid, door de engelen, maagden en het hemelse gezelschap en vooral door je beschermengel, die volgens Bernardus overal en altijd bij je is. Voor hun ogen kun je je smeerlapperij niet verbergen, zoals je tot je eigen schade en schande zult merken wanneer zij het je voor Gods aangezicht zullen verwijten. Zij zullen je allemaal versmaden en zich van je afwenden.

Maar luister geilaard, zelfs al geef je toe aan dit venijn en zijn je rede en verstand zo verduisterd dat je God en zijn heiligen niet vreest, dan nog moet je ter wille van je zieleheil deze zonde ontvluchten. Want het staat alle zintuigen tegen. Het is verachtelijk te zien, onbetamelijk te ruiken of te voelen. Wat zou ik zeggen van de smaak als het reeds weerzin wekt erover te schrijven? Ik doe dit slechts om de grote redeloosheid van de wellustelingen te laten zien, ook al weet ik wel dat woord en geschrift niet onrein zijn doch slechts de daden die beschreven worden.

Mijn goede vriend, de mensen die door wellust bezeten zijn, verkeren in grote blinde onwetendheid. U moet deze zondaars zo veel mogelijk ontlopen, want meer dan andere zonden kleeft wellust aan onze aard. Als men eraan toegeeft, groeien begeerte en wil maar de kracht neemt af en dan kan de listige duivel de mens snel naar zijn gevangenis voeren. En daarom schrijft een meester die Beda heet: kort is de vreugde van de wellustige mens maar eeuwig is zijn straf. En onze vader Augustinus schrijft: uit een slechte wil ontstaat wellust; als men de wellust dient, wordt het een gewoonte; als men toegeeft aan de gewoonte, kan men uiteindelijk niet meer zonder. En hij voegt er nog aan toe: de wellusteling is dood terwijl hij leeft.

Wellust is in staat harten van ijzer te overwinnen want haar vuur komt uit de hel. Hiëronymus schrijft het volgende. O wellust, hels vuur, je voedsel is gulzigheid. Je vlam is hoogmoed. Je vonken zijn verachtelijke en ranzige woorden en je

rook is laster en schande. Je as is armoede en je loon is de hel.

De heilige boeken staan vol met woorden die wellust verbieden maar ik kan niet zwijgen over de gevolgen van dit kwaad. Ik zie dat dit gif alle mensen onrustig maakt. Zodra zij met het gif van de wellust besmet zijn, worden zij loops. De een verlaat zijn klooster, de ander verlaat vader en moeder. De volgende verlaat zijn vrouw of haar man. Geen rijkdom, eer, vrees, liefde, pijn of moeite kan hen tegenhouden. Als deze onzalige mensen eens het uur dat volgt op hun zonde wilden overwegen, dan hoefde ik de overige rampspoed niet eens te noemen! Maar helaas, onze zwakke natuur wordt overmand door de bekoringen van het vlees, zodat men rijkdom, eer, lichaam en ziel in de waagschaal wil stellen voor wat loos genot. Och, dit mateloze gif heeft al zovelen het leven benomen en in de afgrond van de hel getrokken! Geen standvastigheid, schoonheid, wijsheid of rijkdom mag baten. Adam, Samson, Lot, David en Salomo, allen zijn door dit kwaad verslagen.

Maar nog dagelijks zien wij de vreselijke gevolgen. Mensen menen dat zij volgens de regels van de kerk in het huwelijk getreden zijn, maar als de broer met zijn zus trouwt, of de neef met zijn nicht, worden zij gevangen in de boeien van de duivel. Wee degenen die dit spel spelen! Wee degenen die heimelijk of openlijk de geboden breken met overspel. Zij verliezen liever hun ziel dan wereldse eer! Deze grote zonde neemt dagelijks toe maar God zal niet veel langer toestaan dat zoveel hoererij en schande het gevolg is.

Hoeveel mensen bezondigen zich tegenwoordig niet aan overspel? Ik heb er bij de tien geboden reeds over geschreven. Man en vrouw behoren twee zielen en één lichaam te zijn, maar de mannen versmaden tegenwoordig hun goede echtgenotes. Zij houden er minnaressen op na en hun echtgenotes worden gedwongen deze slechte vrouwen te dienen. Vanwege deze treurige toestand vervallen de goede vrouwen soms ook in zonde.

Tegenwoordig is overspel zo gangbaar dat men er nog nauwelijks bij stilstaat. In de kringen van de grote heren, die volgens wereldse maatstaven edel zijn, is het schering en inslag zonder dat men er zwaar aan tilt. Maar daarom is de zonde niet minder, integendeel! Want als een zonde minder wereldse schande tot gevolg heeft, zal men zwaarder moeten boeten in de eeuwigheid. De woorden van de heilige profeet zijn maar al te waar: de mensen zijn leugenachtig en vals in hun overwegingen. Want wat groot is, achten zij klein. Ach, de heren, rechters, schepenen en wetsdienaars behoren het goede voorbeeld te geven, maar als eersten breken zij de wet!

Dan zijn er nog de grote zonden die de slechte vrouwen dagelijks bedrijven. De een doodt haar kind als het geboren is; zo blijft verborgen dat zij van het gif der wellust gedronken heeft. De ander laat de vrucht van haar zwangerschap afdrijven of op een andere manier verdwijnen. Met allerhande bedriegerij en kunstgrepen wil zij nog maagd lijken. Andere vrouwen leggen hun kind te vondeling en de getrouwde vrouw baart haar echtgenoot nakomelingen die in overspel verwekt zijn. Zij verdoemt op die manier haar ziel, bedriegt haar man en onterft haar kinderen ten eeuwigden dage. Wee degenen die deze zonde bedrijven, want zij moeten niet alleen hun eigen daden verantwoorden maar ook alle zonden waartoe zij aanleiding hebben gegeven, en daarvoor worden zij voor eeuwig gestraft indien zij hier op aarde geen boete hebben gedaan.

Nu wil ik verder zwijgen over dit gif. Er is geen betere remedie dan zelfkastijding door middel van waken, vasten en arbeid. Zoals al gezegd werd: gulzigheid en genotzucht zijn de wortels van wellust. Omdat deze zonden voornamelijk heersen over het zwakke vlees, moet de geestelijke ridder beschikken over twee sporen om het paard - dat wil zeggen: zijn lichaam - te bedwingen. Aan zijn rechtervoet moet hij de spore van het vasten dragen om daarmee gulzigheid te verdrijven. Gulzigheid plaats ik rechts omdat volgens de wereld gulzigheid en

overdaad eerder tekenen van eer en welvaart dan van schande zijn. Arbeid is de spore die aan de linkervoet bevestigd moet worden, en hiermee verdrijft men wellust. Zoals de dichter zegt: ‘Verdrijf ledigheid en de boeien van de wellust zullen verdwijnen.’ Deze spore moet links bevestigd worden want de zonde van wellust is niet eervol maar slecht en slinks.

Dit zijn de twee sporen waarmee de knechten van God hun paard leiden waar zij willen. En terecht mogen wij over sporen spreken want deze zijn scherp en snijdend. En dit geldt ook voor vasten en arbeid. Maar het is beter om het paard met sporen te bedwingen dan dat paard en ruiter beiden verloren gingen.

Hebzucht

Hierna komt het zesde monster, dat meer schade berokkent dan al haar zusters, want zij behaagt onze gebrekkige natuur. Dit is het monster van de hebzucht of gierigheid, dat vrijwel de gehele wereld heeft aangestoken en verblind. Oud en jong, arm en rijk, werelds en geestelijk, iedereen deelt in dit kwaad. Daarom moet ik in het bijzonder over de hebzucht schrijven. Ten eerste zal ik de ernst van deze zonde tonen, vervolgens haar aard en hoe zeer zij de mens verblindt, en ten slotte de wijze waarop de zondaar zich kan beteren.

In de eerste plaats moeten de hebzuchtigen vrezen voor de woorden van Paulus: hebzucht is afgoderij. Besef wie dit zegt en geloof hem. Wie een afgod aanbidt, handelt tegen het eerste en voornaamste gebod, namelijk dat de mens slechts één god moet aanbidden.

Als je nu antwoordt, gierigaard, dat je maar één god hebt, dan weerspreek je de heilige apostel die zegt dat de hebzuchtigen afgoden aanbidden. En omdat wij hem kunnen geloven, doe je dubbele zonde want je liegt ook nog. De apostel sprak de

waarheid zoals blijkt uit Christus' woorden: 'Niemand kan God en zijn eigen rijkdom dienen.' Wie dus zijn bezit dient, kan God niet dienen. En als je God niet dient, hoe kun je hem dan liefhebben? En als je God niet liefhebt, hoe kun je hem dan aanbidden, want dat kan niet zonder liefde.

Keer tot jezelf, gierigaard. Vraag je hart of je een van tweeën wilt opgeven, God of je grote rijkdom. Wat wil je opgeven en wat wil je behouden? Dat weet je zelf het best. Onze Heer zegt: 'Het hart is bij wat ons het dierbaarst is.' Augustinus zegt: 'De mens aanbidt wat hij het meeste liefheeft.' Ook al ontken je dit, gierigaard, je daden bewijzen het tegendeel. Want Gods raad is armoede en aalmoezen, maar jij doet niets dan rijkdom vergaren en je medemens afpersen. Daarom staat er in de boeken: rijkdom nastreven is God verloochenen. De heidenen verloochenen God omdat zij niet geloven of weten dat Hij bestaat. Anders zouden zij God wel eren. Maar de christelijke gierigaard weet wel dat God de hoogste heer is, want als men het hem vraagt, zal hij het niet ontkennen. Maar desondanks wil hij Hem niet liefhebben, alsof hij wil zeggen: 'Ik weet wel dat ik God veel verschuldigd ben, maar ik geef het niet.'

De Heilige Schrift bevat nog veel meer bewijsplaatsen maar deze zijn voldoende om de verderfelijke van de hebzucht te tonen: deze zonde gaat in tegen het voornaamste gebod. Paulus schrijft bovendien: hebzucht is de wortel van alle kwaad. Onthoud deze woorden, mijn goede vriend, en probeer te voorkomen dat deze wortels in uw tuin ontspruiten, want hieruit groeien de takken van alle zonden.

Hebzucht maakt dieven, moordenaars, rovers, woekeraars, hoeren en verraders. Ja, ook verraders en mensen die God verkopen, zoals men leest van Judas. Toen deze dronken van hebzucht was, werd zijn dorst naar gewin zo groot dat hij zijn meester verkocht voor dertig penningen. Helaas, tegenwoordig zijn sommigen nog erger dan Judas, vooral priesters die God niet voor dertig maar voor slechts één penning verkopen. Zij

verkopen niet alleen de mens Christus, zoals Judas deed, maar de levende zoon van God. Daaruit blijkt dat zij veel slechter zijn dan Judas: zij weten namelijk dat Christus werkelijk god en mens is, maar de boeken zeggen dat Judas Christus nooit zou hebben verraden als hij dat geweten had, en de joden zouden evenmin de zalige koning gekruisigd hebben.

Als iemand zich eens een voorstelling zou maken van alle kwaad binnen de heilige kerk dat uit de wortel van hebzucht groeit, met name onder de geestelijken. Zij bezondigen zich aan simonie en ruilhandel als men iemand in een klooster opneemt. Kerkelijke functies, toelagen en prebenden worden verleend aan verwanten of aan anderen als gunst en vanwege bewezen diensten. Het zou te veel zijn om op te schrijven.

Ook onder het volk heerst hebzucht, zoals men goed kan zien aan de kooplieden die zich tegenwoordig van list en bedrog bedienen, of aan de vrouwen en boeren die vol valsheid en bedriegerij zijn. In alle standen tiert de hebzucht welig. Zodra dit onkruid wortel schiet, beschermt men het zorgvuldig tegen andere planten (zoals goede werken), zodat de hebzucht voorspoedig kan groeien en bloeien. Men zegt niet voor niets dat onkruid snel opkomt.

Omdat iedereen met het gif van de hebzucht besmet is, zou het te lang duren om elke stand afzonderlijk te bespreken. Daarom wil ik de geestelijken achterwege laten; elke dag kunnen zij lezen over de ellende van dit gif. Ik laat ook het volk achterwege. Weliswaar kunnen zij zelf niet weten hoe schadelijk hebzucht is - en de meesten zijn ook niet in staat hierover te lezen - maar regelmatig kunnen zij de ridders van God hierover horen preken.

Daarom is het mijn bedoeling alleen te spreken over de machtigen en de rijken en hoe hebzucht hen regeert. Hiervoor zijn drie redenen. In de eerste plaats zijn de heren veel meer besmet met dit gif dan de gewone man. In de tweede plaats komen zij zelden naar de preek. Ten derde: al komen zij naar de

preek, zelden horen zij daar over hun hebzucht spreken. Het gebeurt maar al te vaak dat predikers zwijgen omdat zij hun heer niet willen ontstemmen. Zij vrezen eerder nog de gunst en vriendschap van de hoge heren en dames te verliezen dan dat zij bang zijn voor hun eigen leven. Daarom lijken zij op de varkens: zij bijten elkaar niet. Zij verzwijgen de waarheid omdat zij zichzelf niet bij de neus willen nemen. Maar dit maal wil ik hun gezel niet zijn; voor zover het in mijn vermogen ligt, zal ik de waarheid schrijven. Want als de tong zich niet durft te roeren, moet de letter de eer bewaren.

De hebzucht in kerk en klooster

Allereerst smeed ik degenen die dit lezen dat zij zich verre houden van zaken die de clerus aangaan. En dit schrijf ik met de beste bedoelingen om alle leken die de geschriften niet goed begrijpen te behoeden voor twee verborgen zonden die uit hebzucht spruiten. Dikwijls wordt een mens onwetend bedrogen en begaat hij zonden die zelfs de paus hem niet kan vergeven.

De ene zonde is dat iemand een geestelijk of wereldlijk heer dient, geld leent of anderszins behulpzaam is in de hoop dat hijzelf of zijn familie daarvoor beloond wordt met een prebende. Dit is een doodzonde. Het komt meer voor dan heilzaam is dat kerkelijke functies worden vergeven als persoonlijke gunst of in ruil voor bewezen diensten. Alle betrokkenen verdoemen op die manier hun ziel.

Wie door middel van simonie aan zijn prebende is gekomen, leeft in doodzonde en hij moet maar goed overleggen met de rechtsgeleerden. Een ieder wie dit aangaat, moet zelf beslissen, want iedereen kent zijn eigen bedoelingen het beste. Bedenk echter wel dat men zulke zaken voor de kerk misschien kan verbloemen, maar niet verborgen kan houden voor de ogen van

God of voor het eigen geweten.

Mijn goede vriend, om u beter te wapenen tegen dit gevaar moet u weten dat men in deze zaken niet iedere deskundige van het kerkelijk recht moet vertrouwen. Beter kan men advies winnen bij goede en godvrezende lieden die niet met hebzucht besmet zijn. Want tegenwoordig vindt men genoeg zogenaamde geleerden die wel weten hoe zij het recht moeten uitleggen, maar als een weerhaan draaien zij met alle winden mee. Om een beloning of uit vriendschap zeggen zij desnoods wat onverenigbaar is met God, want deze geleerden hebben een ruim geweten. Zij zijn blind en ziek en moeten het recht wel bijbuigen om zichzelf niet te benadelen. Maar wie raad zoekt, is hiermee niet geholpen.

Sommigen sussen hun geweten door zogenaamd over deze aangelegenheden rechtsgeleerden te raadplegen - ik ken deze mensen; dus ik heb recht van spreken. In hun dwaasheid menen zij God te bedriegen maar zij houden zichzelf voor de gek. Want als iemand hun zegt waar het op staat, menen zij direct dat deze persoon geen verstand heeft van het recht omdat de waarheid niet in hun voordeel is. Zo blijven zij in de waan en zoeken een andere raadsman. Zegt ook deze de waarheid, dan gaan zij vervolgens naar een derde of vierde, net zolang tot zij hun man vinden die het ruim ziet. Dan zijn zij blij en tevreden. Zij prijzen deze geleerde als een groot en wijs meester die verstand heeft van het recht. Zij bouwen verder op een vals fundament en eten alle dagen gestolen brood.

Soms komen zij voor deze kwesties raad vragen bij de geleerden maar dan stellen zij het anders voor dan het in werkelijkheid is. Vervolgens oordelen de geleerden op grond van de hun verstrekte informatie. Zij begaan in dat geval geen zonde, in tegenstelling tot degenen die om raad komen vragen. Want alleen wat een mens gebiecht heeft, wordt hem vergeven.

Daarom is het zeer zorgwekkend dat hoog en laag geplaatste leken zeggenschap hebben over kerkelijke functies en goede-

ren. Sommigen zijn zelfs zo stoutmoedig om geen raad van deskundigen te vragen. Al te gemakkelijk raken zij het spoor bijster, zoals men dagelijks kan zien bij de heren die van oudsher het recht hebben prebenden te vergeven en daar gebruik van maken om familie te begunstigen of dienaars te belonen. De een bedenkt zijn kinderen - zowel de bastaarden als die van adel - de ander zijn raadslieden of secretarissen die hem trouw bijgestaan hebben. Ach, arme heerschappij, die zo kort zal duren en waarvoor men zo'n grote rekening zal moeten betalen! De onderdanige en ongeleerde hovelingen worden grote heren maar degenen die hebben schoolgegaan, blijven ondanks hun vergaarde kennis met lege handen staan. Ieder mag zijn mening hebben, maar ik wil partij kiezen voor deze armen.

Dit afschuwelijk misbruik heeft zich wijd verbreid maar een tweede zonde is nog erger en komt vaker voor; namelijk de hebzucht die optreedt als men kinderen naar een klooster zendt. Het is godgeklaagd hoe vaak hebzucht dan bemiddelt! Mijn goede vriend, u in het bijzonder vraag ik hier goed kennis van te nemen, opdat u of uw vrienden bevrijd worden van deze zonde.

Omdat dit misbruik zo algemeen is, heeft paus Urbanus de Vijfde tegen deze zonde een speciale bul laten uitgaan, waarvan ik u hier begin en eind citeer als een extra waarschuwing. Dit geschrift begint in het Latijn als volgt: 'Ne in vineam domini'. In het Nederlands is dat: 'opdat ik in de wijngaard des Heren'. Hierna gaat de bul verder: 'Al is het bij rechte verboden, nochtans verbieden wij alle reguliere en seculiere geestelijken nogmaals ten strengste het heimelijk of openlijk aannemen van giften, beloften, maaltijden, geld, juwelen of andere dingen van de mensen die in hun orde, kerk of klooster willen komen. Dit geldt zowel voor, op als na het moment waarop zij intreden. Het is geestelijken ook verboden van personen die in hun orde willen intreden te eisen of te laten eisen enigerhande zaken die op welke wijze dan ook tot voordeel van het klooster zijn. Deze

personen moeten zuiver uit liefde worden opgenomen in de orde en de kloosterlingen mogen niets anders aanvaarden dan wat deze personen uit vrije wil meebrengen zonder enige afspraak, conditie of voorwaarde. En zij zullen dit in dank aannemen en niet als recht of uit gewoonte.'

De voornoemde paus heeft een banvloek uitgesproken over degenen die deze regel overtreden: 'Een ieder die zich hier niet aan houdt, doen wij in de ban. En betreft het kloosters of kapittels, dan ontnemen wij hun het recht van de eredienst. Niemand kan hun absolutie verlenen - tenzij in het uur van hun dood - zonder toestemming of bevel van de stoel van Rome.' Dat wil zeggen dat alleen de paus of wie pauselijke macht heeft hun kan vergeven.

Ik begeer uit liefde voor God dat u dit wilt zeggen aan uw vrienden en aan alle mensen van wie u meent dat zij mogelijk met deze zonde besmet zijn. U kunt hier veel mee winnen, want deze zonde steekt tegenwoordig overal de kop op. Maar de geestelijken, die een voorbeeld zouden moeten stellen en de onwetenden behoren te waarschuwen, houden hun eigen hebzucht verborgen.

Helaas, sinds hebzucht is opgestaan,
is het met de regulieren slecht gegaan.
Vrijwillige armoede is monnikenbrood
maar weelde en rijkdom is hun dood.

De knechten van de hebzucht

Nu ben ik toegekomen aan de hebzucht van de machtigen en rijken. In de eerste plaats kunt u zien, mijn goede vriend, dat hebzucht de machtigen veel onheil berokkent. Hebzucht maakt een mens onhandelbaar; hij wil alles mooi en goed hebben, maar zelf is hij geen van beide. Augustinus zegt vol min-

achting: ‘Als je mantel niet goed is, wil je een nieuwe hebben. Zijn je kousen niet goed, dan wil je goede kousen hebben. Ik bid je: heb je leven meer lief dan je kousen. Als je je schaamt slechte kousen te dragen, schaam je dan meer als je een slecht leven leidt.’ Helaas, hier maalt men tegenwoordig niet om! Op de duizend die zich schamen voor hun kousen is er nauwelijks een beschaamd voor zijn zondig leven. Als men zich toch eens naar de kerk haastte om de zonden af te wassen, zoals men zich naar zijn kamer spoedt wanneer men vuile kousen heeft! Helaas, dat dit niet gebeurt, is een teken van grote redeloosheid.

Maar er komt nog zoveel ter sprake dat ik het kort moet houden. Want het gif van de hebzucht vult de mensen met slechtheid. Zij willen grote heren zijn: rijk, wijs, edel en machtig. Maar zij zijn knechten: arm, blind, ziek, dwaas, onedel, hardvochtig en onrechtvaardig. Het zou hun moeten bedroeven dat dit hun gezegd wordt, want zij hebben alle verstand verloren.

Ik zal u, mijn goede vriend, met de Heilige Schrift, met argumenten en bewijzen alle voornoemde punten te kennen geven. In de eerste plaats zei ik dat de hebzuchtige gierigaard een onvrije knecht is, want hij dient een genadeloze dame, die nauwelijks toestaat dat haar knechten zich ooit verzadigen. Hoe schamel is deze dienst die uiteindelijk slechts een doodskleed oplevert. Och, wat een onedele dame is hebzucht! En hoe arm zijn haar knechten! David voorzag hun armoede toen hij in een Psalm zei: ‘Vrees niet als een mens rijk is geworden en hij zijn goed vermenigvuldigd heeft, want als hij sterft zal hij niets kunnen meenemen.’

Nu zult u vragen: wat gebeurt er dan met zijn bezittingen? Helaas, dat zal hem zelf onbekend blijven. Menigeen meent dat hij zijn bezit nalaat aan zijn vrienden, maar tot zijn spijt ontfermen vijanden zich over zijn eigendommen. Daarom zegt dezelfde David over de rijke man: ‘Hij verzamelt zijn schatten maar hij weet niet aan wie hij ze zal nalaten.’

Maar iemand zou als verontschuldiging kunnen aanvoeren: ‘Ik zou met minder wel tevreden zijn maar ik moet voor mijn kinderen zorgen.’ Deze zorg komt voort uit grote blindheid. Men geeft de kinderen rijkdommen die de ziel slechts tot last zijn; en hoe meer men geeft, des te moeilijker is het dichter bij God te komen. Weinig bekommert men zich om het zieleheil van de kinderen dat met goede werken te verkrijgen is. Het is grote blindheid! Iemand die niet door een gat kan kruipen vanwege de last die hij op zijn rug draagt, zal een deel moeten achterlaten in plaats van nog meer op zijn schouders te nemen. Zo moeten velen buiten de hemelpoort blijven, zoals Christus zelf zegt in het evangelie: ‘Een kameel gaat gemakkelijker door het oog van de naald dan dat de rijke vrek en de hebzuchtige in de hemel komen.’

Zo bewijst u uw kind nogal een goede dienst als u zijn last verzwaart en hem de toegang tot de hemel belemmert. Maar het is niet verwonderlijk dat u hem met dit kwaad opzadelt, als u ook nauwelijks aandacht heeft voor uw eigen zieleheil. Wee deze blinde vriendschap! U vervloekt uw ziel omwille van nakomelingen die liever zagen dat uw ziel verloren ging dan dat u hen onterfde!

Och, dit bejammeren de vader en de zoon over wie men een opmerkelijk exempel leest. Er was eens een onzalige rijkaard die woeker bedreef om zijn zoon rijk te maken en hem grote bezittingen na te kunnen laten. Maar toen vader en zoon uiteindelijk samen voor God verschenen, riep de vader: ‘Wee de dag dat je ooit geboren werd!’ En het kind beklagde zich over zijn vader die hem zo veel rijkdommen had nagelaten dat hem de weg naar zijn zieleheil versperd werd. Vol onderlinge haat beschuldigden zij elkaar maar het mocht niet baten. Beiden werden naar de eeuwige hel gezonden waar hun haat alle dagen toeneemt en eeuwig zal blijven toenemen.

Zie toch, mijn goede vriend, van ongeregelde ouderliefde die het kind van stoffelijke rijkdommen wil voorzien, komt niets

dan rampspoed, die men beter van tevoren kan vermijden dan deze ten langen leste te moeten ondervinden. Want dan is er geen verlossing meer mogelijk.

Het is duidelijk dat de hebzuchtige blind en dwaas moet zijn om niet alleen zichzelf maar ook zijn kinderen, vrienden en familie in gevaar te brengen met aardse rijkdom. Zij moeten het na dit leven duur bekopen, maar ook op aarde. Augustinus schrijft dat men rijkdom met veel pijn en moeite verkrijgt, met grote vrees bezit en met groot verdriet moet achterlaten. Daarom zegt een meester die Seneca heet: ‘Zonder de woorden *mijn* en *dijn* zouden alle mensen vreedzaam zijn.’ Maar helaas, dat schadelijke woordje *mijn*. *Mijn* wil alle dingen in bezit hebben en brengt de mensen zo buiten zinnen, dat zij geen recht of eer meer kennen. Dit kan ik u het beste laten zien aan degenen die nu de touwtjes in handen hebben en daarmee doen wat zij willen.

Rechters en raadslieden

Ik bedoel de grote heren en machtige rijkelui, die meer dan wie ook met het gif der hebzucht besmet zijn. Goede vriend, als ik over hen de volle waarheid zou schrijven, dan zou ik vermoedelijk nauwelijks gehoor vinden. Niettemin zal ik proberen te laten zien hoeveel valsheid er schuilt onder de heren die de partij van de prins gekozen hebben.

Ten eerste is dit te zien bij de rechters, schepenen, advocaten en strafpleiters die om hun vervloekte gewin het recht krom maken of het vonnis in een onrechtvaardig oordeel doen veranderen. Tegenwoordig kan bijna niemand zijn recht krijgen zonder dat het onzalige *mijn* de kop opsteekt. *Mijn* heeft vele gedaanten.

Het is mijn heer, mijn familie, mijn vriend,
 mijn winst, mijn verlies of wie mij dient.
 Als *mijn* meegaat, is het goed;
 als *mijn* thuis blijft, heerst tegenspoed.

Bernardus zei reeds: ‘Vrees en begeerte kunnen elk vonnis doen veranderen.’ Helaas, wie met dit soort lieden te maken heeft, weet wel hoe de een zijn familie voortrekt en de ander zijn knecht of zijn omgekochte vriend. Tegenwoordig gaat gekochte vriendschap boven alle andere verwantschap of trouwe dienst. Het woordje *mijn* kleeft aan alles zo vast dat men het niet meer los krijgt. Dan zegt de ene gierigaard tegen de andere: ‘Een vriend van me heeft een zaakje bij de hand.’ En samen proberen deze valseriken er een listige draai aan te geven. Soms kost het veel moeite maar zij doen het graag want de arbeid zal wel verguld worden.

En ook al is dit een gewoonte over de hele wereld zowel onder geestelijke als wereldse personen, nog erger is dat iemand die in zijn recht staat niet zonder meer zijn zaak kan winnen. Het spreekwoord luidt: recht heeft hulp nodig. Maar dan nog is begeerte van dien aard dat zij het recht doet omkeren en valsheid in haar kleuren kleedt, zodat rechtvaardigheid ten onder gaat.

O valse kleur, o vals kruid
 waaruit al het onrecht spruit.
Mijn doet het vonnis omgaan
 zoals de wind de weerhaan.

Hiervan zal ik u een voorbeeld geven. Twee onbetrouwbare valseriken hadden een geschil dat zij aan een gierige rechter wilden voorleggen. Hoewel de ene in zijn recht stond, meende hij de ander te kunnen bedriegen door een schaap bij het huis van de rechter te laten brengen. Dit zou hem later berouwen;

zijn recht baatte hem niet, ofschoon de rechter hem op zijn ziel had bezworen dat hij hem zou bijstaan. Maar de ander zond een vette os die veel meer waard was dan het schaap. En zo verloor de eerste man zijn recht dat door *mijn* was omgekeerd. Maar zou deze bij de les zijn geweest, dan had hij in plaats van een schaap een paard gegeven. Daarmee zou hij de os wel overtroffen hebben.

Dan was zijn recht hem niet ontgaan,
want *mijn* zou hem hebben bijgestaan.

Ach, dit gebeurt heden ten dage meer dan eens! Een rechtvaardig mens gruwelt bij de gedachte dat hij een proces moet voeren. Daarom staat in het Oude Testament geschreven: vervloekt is hij die geschenken aanneemt. In hetzelfde boek staat: de ogen der wijzen worden verblind door geschenken die de woorden van de rechtvaardigen in valsheid veranderen. Gehazi, de knecht van de profeet Elisa, heeft dit ondervonden toen hij geschenken accepteerde van Naäman, die door Elisa van zijn melaatsheid genezen was. Elisa weigerde de geschenken die Naaman hem als dank aangeboden had. Toen Gehazi ze vervolgens wel wilde aannemen, ontving hij ook Naämans melaatsheid.

Het zou tegenwoordig ook zo moeten gaan dat de mens voor zijn hebzucht op aarde al met melaatsheid gestraft kon worden en niet met de eeuwige droefenis die nu zijn loon is. Job zegt: ‘Het vuur verslindt de tempels van hen die geschenken aannemen.’ Zij zullen wonen waar nu de valse keizer Nero verblijf houdt. Eens zag een goed mens in een visioen hoe Nero door zijn knechten gediend werd in een bad met gesmolten goud. Kort daarop verschenen anderen en Nero riep hun toe: ‘Komt hier, gij vals mensengeslacht. Vrienden, baadt met mij in dit bad van goud.’ Dat was een ranzige vriendschap. Deze vrienden waren raadslieden die hier op aarde in ruil voor geschenken het recht verdraaid hadden.

Tot zover de rechters en raadslieden. Nu zal ik spreken over de heren, zowel van jonkers en ridders als van baronnen en landsheren. Ik zal u laten zien hoe zij het rampzalig venijn van hebzucht dagelijks opzuigen en daardoor opzwellen.

De landadel

Mijn goede vriend, kon dit geschrift maar zo luid spreken dat allen over wie ik nu de waarheid ga zeggen het konden horen! Dan zou hun de angst wel om het hart slaan, terwijl zij nu onbevreesd en onwetend tot de prins gaan.

Helaas, zwijgen en vleien
leidt de wereldse heren naar de hel,
want slechtheid is zo diep geworteld
dat zij direct gaat werken
zodra kinderen macht krijgen.
Slechts de rede
kan de kracht der zonden weerstaan.
Maar de gewoonte van de heren
maakt hen blind voor rede.
Vrolijk gaan zij over de wankele brug
die boven de hel hangt.
Men moet de heren daarom
hun dwalingen onder ogen brengen.
Maar de geestelijken
die dit behoren te doen,
weten dat de heren niet graag iets horen
dat hun ongemakkelijk in het gehoor ligt.
Daarom zwijgen zij en vleien.
Zo vervloeken zij de heren
en leiden hen mee naar de hel.
De biechtvader draagt de bel

en de heren volgen als schapen.
Zo worden heren en papen beiden verleid.
Ik meen dat de biechtvaders
de heren altijd de waarheid moeten zeggen.
Dan zouden zij goede heren maken.
Maar zwijgen en vleien
leidt de grote heren naar de hel.
Kon de letter hetzelfde bereiken
als wat het woord vermag,
dan zou ik dag en nacht doorschrijven
opdat de waarheid daar zou mogen komen
waar haar nu de weg wordt versperd.

Maar het is beter dat de waarheid ten minste wordt opgeschreven dan dat zij in het geheel verzwegen blijft. Mijn goede vriend, luister maar of ik de waarheid niet spreek. Ik zal u de zonden beschrijven die de heren tegenwoordig uit hebzucht bedrijven, want hun daden bevestigen de waarheid van mijn woorden.

Om te beginnen moet u de landadel eens zien. Op alle mogelijke manieren en in alle hoeken spreiden zij hun netten, zoals de spin met zijn web de arme vliegen vangt. De vliegen waar de heren op jagen zijn hun arme onderdanen, hun burens en iedereen die met hen te maken krijgt of over wie zij macht hebben. Deze ongelukkigen worden genadeloos onderdrukt en uitgezogen. U vraagt zich misschien af hoe de heren deze onschuldigen vangen, maar zij die steeds weer in hun netten verstrikt raken en worden verteerd en uitgemergeld, weten het wel. Ik zal u enige netten beschrijven waarmee het volk gevangen wordt.

De eerste netten bestaan uit diensten, boodschappen, lasten en karweien en allerhande voorwendsels. Hiermee belasten en knechten de heren hun onderdanen terwijl zij hen juist behoren te beschermen en hun vrijheid moeten waarborgen. Want

hierom staan de heren boven het volk als herders van een kudde schapen. Mijn goede vriend, u zou kunnen tegenwerpen dat het moeilijk is een heer te zijn zonder zeggenschap over het volk. Dat is waar, maar het moet wel met recht en rede gaan. Zonder zijn onderdanen is een heer ook maar een mens. Daarom is een volk verplicht zijn heer bij te staan in nood en in rechtvaardige zaken. Insgelijks moet een heer met zijn eer, met zijn leven, met have en goed de vrede en rust van zijn volk waarborgen. Daarvoor dient heerschappij en ridderschap; daarom krijgen de heren hun rente, en niet om dat geld in overdaad en hoogmoed erdoorheen te jagen, zoals tegenwoordig de gewoonte is.

God moet geven dat de heren zich tevreden stellen met wat zij hebben en hun arme onderdanen met rust laten. Maar nee, bijna geen enkele heer of dame is tegenwoordig tevreden; iedereen wil zijn of haar staat vergroten. De jonkheer meent dat het goed en eervol is om ridder te worden. De ridder denkt graaf of baron te moeten zijn, de graaf wil tot hertog opklimmen en zo verder. En als zij dit niet voor zichzelf nastreven, dan wel voor hun kinderen die zij gaarne goed willen uithuwelijken zodat hun nakomelingen in aanzien zullen stijgen. Maar dit gaat niet zonder rijkdom, eer of een hoge staat. Doorgaans kunnen zij dit niet op eigen kracht volbrengen en daarom trachten zij op alle manieren, recht of krom, hun doel te bereiken.

Zij beginnen burchten te bouwen om hun grote rijkdom te tonen, maar veel dat hiervoor vereist is, ontbreekt hun. Daarom benaderen zij hun onderdanen eerst met een vriendelijk verzoek om hen te komen helpen: de een met zijn wagen, de ander met de schop of de spade, de derde met zijn mand, de vierde en de vijfde elk naar hun beroep. Zo worden de strikken eerst uitgezet.

Omdat de mensen zich van geen kwaad bewust zijn, komen zij direct en steken hun hals in de strop. Maar helaas, dat is pas

het begin. Eerst valt het wel mee, maar de uiteindelijke last is zwaar. Na de eerste vlucht haasten de heren zich de vangst binnen te halen voordat het net in het ongerede raakt, en al snel worden de strikken voor de tweede maal uitgezet. Wat eerst als een gunst gevraagd werd, is nu noodzaak geworden. De heren doen voorkomen alsof zij niet om een dienst zouden vragen indien zij niet door noodzaak gedwongen waren. Maar omdat er zulke grote belangen mee gemoeid zijn, doen zij nog een verzoek, half dreigend als men geen gehoor wil geven. Daarom komen de arme mensen deels uit eerbaarheid en deels uit angst weer naar het net, omdat de noodzaak hun heer dwingt. Maar helaas, deze noodzaak groeit meer en meer, want hebzucht houdt niet op.

En als men zo voor de derde en vierde maal dezelfde strikken heeft gespannen, begint het arme volkje er spijt van te krijgen. Maar dan gaat mijn heer eisen wat hij eerst als gunst heeft gevraagd. Wie dan tegenstribbelt, wordt meteen een lomperik of een boef genoemd. Hij heeft zogenaamd tegen de zon gepiest. Want de heren bedienen zich dan van onderkruipers en verraders, en als zij stemming maken, schaamt men zich voor zijn bureu. Dan komen de mensen nog meer uit angst hun karwei voor de heer uitvoeren. En voor hun kinderen wordt het een gewoonte want indien zij tegenstribbelen, wordt er op hen ingepraat: ‘Dit zou uw vader niet geweigerd hebben.’ Zo teren de heren op het zweet en bloed van de armen, zoals de spin leeft van de vlieg.

Maar hierna volgt nog grotere rampspoed. Wanneer de heren eenmaal over een burcht beschikken, is deze niet volledig zonder een boomgaard en een ruim toernooiveld. Dan zijn de bureu van deze heren te beklagen want hun eigendommen en landerijen zullen zij spoedig kwijtraken. De heren bewandelen dezelfde weg als de bijbelse Isabel die Naboth liet doden omdat hij zijn wijngaard niet wilde verkopen. Het zou nog acceptabel zijn als de heren de waarde van het land zouden betalen. Maar

nee, zij weten een andere oplossing! Zij veroorzaken zoveel overlast dat hun burenen al blij zijn als zij hun land kwijtraken voor de halve prijs. Deze mensen weten wel dat het met de heren kwaad kersen eten is.

Dit is het tweede net. Het derde wordt gebruikt als iemand uit het volk de beschikking heeft over balken, hout, stenen of iets dergelijks. Nauwelijks hebben de heren dit ontdekt, of zij komen erom vragen - naar gelang de stand van zaken met een verzoek, met een belofte of met een dreigement. Zo groeit de ellende voor de onderdanen van dag tot dag. Sommigen moeten hun kinderen laten bedelen want door de genadeloze praktijken van de heren kunnen zij niet langer in hun eigen behoeften voorzien.

Och mateloze onbarmhartigheid! Het is begrijpelijk dat een dief steelt uit gebrek of dat een soldaat zijn vijanden berooft. Maar dat een herder moordt onder de schapen die hij moet beschermen, is een misdaad voor de wereld en in de ogen van God, die dit onrecht strenger zal straffen dan de misdaden van dieven en rovers. Zij hebben tenminste nog vrees en schaamte voor hun misdaad, maar de heren doen voorkomen alsof hun verdorvenheid - die veel boosaardiger is - eervol en rechtvaardig zou zijn! Daarom schrijft David: zij verrichten geen arbeid als de gewone mensen, en zij kennen hun ellende niet. Daarom zijn zij bezeten door hoogmoed. Zij zijn met valsheid en onbarmhartigheid bedekt. En kort daarop volgt: zij zijn voor eeuwig verloren vanwege hun valsheid.

Nog duidelijker kan ik u de verdorvenheid van de heren laten zien. Zij zijn meedogenlozer dan woekeraars. Dikwijls legt een heer zijn onderdanen zoveel lasten op dat zij het zonder hulp van hun vrienden niet kunnen bolwerken. Wie arm is en geen hulp heeft, moet dan gaan lenen bij de woekeraars of de woede van zijn heer over zich laten komen. Het is godgeklaagd dat nu zoveel mensen arm worden gemaakt met schattingen en beden!

Als het bezit groeit, neemt ook de durf toe. Men wil grotere staat voeren dan voorheen. Daarbij horen veel vogels en honden, grote tuinen, parken en dienstknapen. De laatsten zijn de gesels en ondergang van het volk. Omdat zij het livrei van hun heer dragen, willen deze knapen de grote meneer uithangen; overal waar zij komen, willen zij tolvrij zijn. Zij menen dat hun alles geoorloofd is. Zo gebeurt het dat de arme schapen vaak meer gekweld worden door deze boosaardige knapen dan door hun heer. Doch deze draagt de verantwoordelijkheid, want hij houdt zijn knechten de hand boven het hoofd. Dit is tegen de rede, want de heren moeten slechts diegenen in dienst nemen die de rust en vrede van het volk kunnen verzekeren en hun bescherming bieden als dat nodig is.

Deze honden op twee poten zijn ook de kloosterlingen tot last en berokkenen hun grote schade. De ouders van de heren hebben de kloosters renten nagelaten voor de nagedachtenis van hun ziel maar de vette, gulzige honden komen de erfenis verteren alsof zij er zelf recht op hebben. Helaas, de erflaters zullen nog wel ondervinden dat zij hun geld hebben nagelaten aan slempers die zich niet erg inspannen om te bidden voor het zieleheil van hun ouders.

Maar het wonderlijkst is nog wel dat de heren dit allemaal toestaan en zeggen: 'Wat de kloosters bezitten, hebben zij van onze ouders gekregen.' Maar wie de kloosters met aalmoezen bedenkt, zal dat toch wel doen om God te eren, en niet ten gerieve van zijn nakomelingen? Velen willen dit niet toegeven maar overladen de kloosters met hun gezelschap en knechten en bovendien ook nog met hun honden en de jachtmeute. En die moeten allemaal verzorgd en gevoed worden. Maar waar deze honden de metten zingen, is geen tijd voor de zielemis van degenen die hun bezit aan het klooster hebben nagelaten.

De burens en onderdanen van deze heren worden op dezelfde wijze gekweld: nu door de konijnen, dan weer door de honden, zodat ze nergens meer rust hebben. De honden komen met lege

magen bij de mensen klagen en tasten toe voordat hun iets is aangeboden. Zo lijden de arme schapen steeds meer onder hun gierige, hebzuchtige heer.

Maar waarom zou ik slechts de heer noemen als zijn dame ook haar dienaressen voor de kar spant om zich te kunnen meten met haar soort van vrouwen? Ook zij spant haar strikken zoals ik u zal laten zien. Als het vlas geoogst moet worden, gaat zij naar het dorp en verdeelt het werk onder de jonge meisjes. De eerste moet de stengels weken, de tweede moet de vezels schoonmaken, de derde moet ze kammen. Zo moeten vele brave mensen hun eigen werk in de steek laten om mijn vrouwe te komen dienen.

Vervolgens moeten zij de schapen scheren, daarna komen spinnen en de wol kammen en schoonmaken. Het kost veel tijd en alles wordt op de arme mensen verhaald. En wie zich hieraan wil onttrekken, wordt te schande gemaakt. Op de een of andere manier weten zij het hem dan wel onder de neus te wrijven.

Mijn goede vriend, het ergste van alles is dat mijn heer en mijn vrouwe het beste van het beste verteren, terwijl ik zie dat hun arme onderdanen, die alles moeten opbrengen waar de heren in zwelgen, water drinken en de zemelen van de rogge moeten eten. Zo gauw men ziet dat iemand uit het volk over verse zuivel of over kuikens en duiven beschikt, kan hij dat direct afstaan aan de hoge heren en dames. O Paulus, wat is waar van het gebod dat u ons geleerd hebt: wie niet werkt, zal ook niet eten? Het is nu precies omgekeerd, want zij die niet werken, hebben van alles te verteren, terwijl de mensen die hun brood verdienen op een houtje moeten bijten. Als de woorden van Paulus waarachtig zijn - zoals ik van ganser harte geloof - dan kan ik hieruit niets anders opmaken dan dat op de jongste dag recht gedaan zal worden. Wie nu teert op het zweet en bloed van de armen, zal dan in het verderf gestort worden.

Deze lediggangers zijn als bloedzuigers, die het kwade bloed

uit de mensen zuigen tot hun eigen ondergang, want vaak barsten zij uit elkaar van al het bloed. Wie door deze bloedzuigers van zijn kwade sappen beroofd wordt, vaart er wel bij; want hij wordt gezond. Maar zij die onverdiend brood eten, moeten het ergste vrezen. Zij vullen zich met gulzigheid en overvloed, zodat zij geestelijk opensplijten en barsten. Zij zijn de oorzaak van hun eigen verdoemenis. Om deze gelijkenis wordt de hebzuchtige mens in de geschriften vergeleken met een bloedzuiger. Laat dit tot u doordringen, mijn goede vriend, en hoed u hiervoor. Men kan er beter van afzien, voordat men eraan sterft.

De vorst en zijn raadslieden

Met de voornoemde middelen bevredigen de landsheren doorgaans hun hebzucht. Niettemin wil ik u, mijn goede vriend, ook de grote netten laten zien waarvan alleen zij gebruik maken. Grote vogels bewonen immers een ruim nest en behoeven veel meer voedsel dan de kleine. De netten waarover ik wil spreken, hebben zij dan ook zo ver uitgezet dat vrijwel niemand hun kan ontsnappen.

Wee degenen die deze netten knopen,
wee degenen die ze uitzetten
als zij na dit korte leven
verantwoording moeten afleggen.
Geloof mij, heren, wie u ook bent:
zij zoeken meer hun eigen profijt
dan uw eer of zieleheil.
Zij verleiden u tot schattingen,
muntslag en belastingen
en andere vormen van hebzucht.
Zij stellen het voor

alsof alles uw welvaart dient
 maar zij kwellen uw onderdanen
 die u getrouw moeten bijstaan
 als u in de steek wordt gelaten
 door degenen die nu leven van uw schapen
 en met de wol het vel afscheren.

U wordt bedrogen, uw volk wordt arm, zij worden rijk; en dit alles is het gevolg van hun boosaardige raadgevingen. Voorwaar, deze huichelarij is tegenwoordig over de hele wereld de oorzaak van tweedracht tussen de landsheren en hun onderdanen. Zo is het geweest vanaf het Oude Testament; men leest al van Jerobeam, Salomo's zoon, dat hij de raad van de ouderen in de wind sloeg vanwege de gemene en domme adviezen die zijn jonge ridders hem hadden gegeven. Als gevolg daarvan verloor hij tien stammen van Israël, zoals in de boeken van de koningen geschreven staat.

Maar ook tegenwoordig is het te zien. Wee de heren wie dit aangaat; wee het volk dat met deze heren te maken heeft, want zij hebben zelden vrede. Hierom schrijft Salomo: wee het land met een kinderlijke vorst. Hij bedoelt niet de leeftijd van de heerser maar zijn bedoelingen, raad en regering. Menig landsheer laat zich adviseren door vreemdelingen en jonge lieden die noch zijn eer noch het heil van zijn land en volk op het oog hebben. Voortdurend proberen zij bij de vorst in het gevlj te komen en zij fluisteren hem in wat hun zelf het beste uitkomt en het meeste voordeel oplevert. Als de heren hier gehoor aan geven, gedragen zij zich zeer kinderlijk en onwijs!

En hieruit komt het garen waarmee men de netten knoopt: boosaardige en valse voorwendsels om have en goed van het volk te krijgen, meer voor eigen profijt dan voor de heer. Men ziet deze nettenknopers zelden verlies lijden. Maar hun heer merkt weinig van de goede vangst want pek kan niet door vele handen gaan zonder dat overal iets blijft kleven.

De muntslag

Mijn goede vriend, opdat u beter zult kunnen begrijpen wie deze netten knopen, zal ik ze voor u beschrijven. Het eerste net is de muntslag. Het geld wordt tegenwoordig wel heel anders gebruikt dan oorspronkelijk de bedoeling was. De munt is niet bedacht om het gewone volk te beschatten, zoals nu het geval is, maar ten behoeve van het algemeen belang en tot voordeel van alle mensen, arm en rijk. Want voordat het geld bestond, moest men have om goed ruilen of paarden om koeien of allerhande ander materiaal, als daar behoefte aan was. Dit was zeer lastig en men kon moeilijk de waarde van een en ander vergelijken. Daarom bedacht men de munt die rechtens een voorgeschreven hoeveelheid edelmetaal zou bevatten, zodat hij over de hele wereld dezelfde waarde had.

Om de vaste waarde te garanderen werd verordend dat landsheren munten lieten slaan met hun wapen daarop afgebeeld als teken van rechtmatigheid. Als men het wapen van de heer zag, kon men ervan uitgaan dat de munt goed en rechtmatig was. Zo kon niemand bedrogen worden. Wie de waarde van een munt in twijfel trok, zou de oprechtheid van de heer in twijfel trekken en diens getuigenis als vals beschuldigen. Daarom moet een heer beter overwegen op welke munt hij zijn naam en wapen laat zetten dan welke brieven hij van zijn zegel voorziet. Want een rechtmatige munt verbreedt de goede naam van de heer, terwijl een onrechtmatige munt zijn naam veel meer te schande brengt dan valse brieven.

Goede vriend, wat men tegenwoordig met de munt voorheeft, is van geheel andere orde. Het geld dient niet langer het algemeen belang, maar het eigen voordeel van de heer. De munt is een middel geworden waarmee men het volk nog meer afhandig kan maken. Dat is wel het tegenovergestelde! Er zijn munten genoeg; waarom willen de heren dan telkens oud geld omsmelten tot nieuwe penningen? Van de oude munten maakt

men nieuwe in grotere hoeveelheden maar met dezelfde waarde. Voor het gewone volk wordt dit geld er niet beter op, want als de nieuwe munten geslagen zijn, is veel achtergebleven in de smeltkroezen van de landsheer!

Dit is het eerste verdriet dat de muntslag tegenwoordig teweegbrengt. Maar nog veel erger is dat de koopman met het nieuwe geld niet uit de voeten kan want nergens wil men het aannemen. Als de munt in waarde daalt, lijden alle ambachten verlies: arbeid wordt niet minder maar het loon van de arbeid wel! De arme spinsters en weefsters die een vast dagloon hebben, lijden het grootste verlies. Want een pond blijft een pond en men geeft de arbeiders geen loonsverhoging als de munt plotseling lichter wordt.

Zo gebeurt het dat de mensen die per dag één boddrager verdienen, daarvan een vijfde deel verliezen. Zij moeten nu vijf dagen werken voor het gewicht van vier boddragers en vijfentwintig dagen voor twintig - dat wil zeggen: voor één kroon. Wee degenen die verantwoordelijk zijn voor deze wantoestand! Dat er woekeraars zijn, kan ik nog begrijpen. Zij stellen zich met een tiende tevreden en bovendien schamen zij zich voor hun daden. Maar deze mateloze valsheid eist een vijfde en wil nog eervol genoemd worden ook! Och zalige mensen die de titel van heer dragen, hoe weinig gedraagt u zich als een heer. U maakt uzelf te schande door een munt te slaan die men in uw eigen land niet wil aannemen. Is het geen schande dat de rentmeesters van de vorst diens eigen geld niet willen aannemen van zijn schuldenaars? Wie hiermee te maken heeft, weet wel wat ik bedoel. Is het dan verwonderlijk dat men de prins niet eert in vreemde landen, als hij en zijn dienaars zelf niets doen tegen deze schande?

Maar als de heren zo ongenadig en onedel zijn dat zij zich hierom niet bekommeren, dan moeten zij zich toch niet langer dienaars van de almachtige en rechtvaardige koning noemen, want dit is grote valsheid die hun niets zal helpen. In de Psal-

men van David staat: de Heer zegt tot de zondaar: ‘Waarom spreekt u mijn lof?’ Het vertoornt God dat een zondaar Hem eert en looft; Hij zal in woede ontsteken over deze zondaars die valsheid en hebzucht willen opsieren met Zijn naam en heilig kruis.

Om dit te voorkomen werd bij wet bepaald dat men valsemunten met een onmenselijke dood zou bestraffen. Dat wil zeggen: men zou hen koken in een ketel. Maar alle straf zit nu in de beurs, want hebzucht is meer geholpen met geld dan met gerechtigheid. Deze wet werd ingesteld omdat de heren veel belang hebben bij de munt. Hun eer, bezit, lichaam en ziel, rijkdom en welvaart zijn afhankelijk van een rechtmatige munt, evenals de goede naam, lof en faam van de prins.

Herauten plegen de eer of schande van een heer te verkondigen, maar veel meer doen dit de kooplieden die zich dagelijks met de handel bezighouden. Indien een heer slecht geld uitgeeft, gaat zijn schande zo ver als de munt reikt. Maar als de munt goed is, looft en eert men de heer die hem liet slaan.

Uit de geschriften van wijze meesters zou ik nog veel meer redenen kunnen aanvoeren waarom het meedogenloos is en van tirannie getuigt om zonder noodzaak munten te laten slaan. Maar de heren hebben hun eigen geleerden. Als zij verder onderwezen willen worden, hoeven zij niet ver te gaan. Maar omdat zij meer vrees hebben voor het verlies van hun wereldlijke staat dan van hun ziel heb ik dit in het kort uiteengezet. God moet hun het besef geven dat zij aan alle kanten verliezen, ofschoon zij menen voordeel te hebben. Zij verliezen hun zieleheil, want onrechtvaardigheid is de dood voor de ziel. Zij verliezen hun wereldlijke eer met de munt want wie weigert hun geld te aanvaarden, doet hun schande. De muntslag brengt hun geen enkel voordeel want de muntmeesters en de wisselaars strijken van tevoren reeds de winst op.

Deze heren lijken nog het meest op de man met een kip die elke dag een zilveren ei legde. Uit gierigheid doodde hij zijn kip

maar toen was hij ook zijn eieren kwijt. Zo doen ook deze heren; zij roven de pluimen van hun volk zonder te beseffen dat anderen daarmee vandoor gaan. Op die manier maken de heren zich ongeliefd bij hun volk. Tegenwoordig hoort men de gewone man ach en wee roepen als hij verneemt dat men nieuwe munten gaat slaan. Kortom: het is duidelijk dat alles verkeert in tegenspoed als men onrechtvaardig is. Zoals de wijze Salomo zegt: ‘Rijkdom baat uiteindelijk niet, maar rechtvaardigheid verlost de mens van alle verdriet.’

Schattingen en belastingen

Voorts zijn er netten van hebzucht die nog laaghartiger en meedogenlozer is. Deze bestaan uit schattingen, die het arme volk steeds vaker nodeloos opgelegd worden. Deze netten gaan niet zo ver als de munt omdat men ze buitenslands niet kan uitspreiden, maar schattingen treffen wel veel zwaarder. Menig braaf man moet zijn land, zijn beesten of zijn have verkopen om dit net te kunnen ontlopen. Armoede komt niemand van pas, maar mijn vrouwe ongenade heeft dit net onder haar bewind en zij moet hoe dan ook het hare hebben.

Tegenwoordig verzint men gemakkelijk voornemens of valse voorwendsels van oorlog om schattingen op te leggen. Goede mensen die vrede boven oorlog verkiezen, komen zich daarom verzoenen met hun heer voor een som gelds of zij kopen de vrede af omdat zij bang zijn voor de woede van de heer. Och, namen de heren van de wereld maar eens een voorbeeld aan hun onderdanen en trachtten zij ook de woede van de strenge rechter te voorkomen! God zal niet alleen het lichaam straffen maar ook de ziel naar de eeuwige verderfenis zenden. Zij moeten gehoor geven aan de raad des Heren en Zijn vriendschap verwerven met hun onrechtvaardig verkregen schat. Dan zullen zij op de jongste dag antwoord kunnen geven als de grote

Heer, de rechtvaardige koning, hen met grote minachting zal aanspreken: ‘Valse rentmeester, geef mij verantwoording van je rentmeesterschap.’

Wat zal er dan gebeuren met de vogelvangere die zich van dit kwade aas bedienen en nu de heren met hun valsheid bedriegen? Voorwaar, zij zullen samen met hun heer gestraft worden:

Allen willen nu hetzelfde najagen
 maar niemand zal de last van een ander dragen.
 Och prins, tegen u zullen zij misschien liegen,
 maar God kunnen zij niet bedriegen.

Volgende netten zijn accijnzen op eten en drinken. Hiermee weet men op listige wijze het volk verder uit te buiten. Niemand die in het land verblijft, kan dit net ontlopen. Pelgrims, reizigers en kooplieden hebben niets te maken met de schattingen die een heer zijn volk oplegt. Maar wie in leven wil blijven, moet de last der accijnzen dragen; arm en rijk, geestelijk en wereldlijk. In vele landen zijn de geestelijken vrijgesteld van belasting en nergens legt men arme bedelaars schattingen op, maar met deze netten worden allen gevangen. Want wie wil eten of drinken, moet accijnzen betalen.

Men bedient zich werkelijk op de sluwste wijze van deze netten. Belastingen zijn zogenaamd redelijk omdat het landsbelang ermee gediend is. Maar door de hebzucht is dit ook een vals oogmerk geworden. Dit kan men wel zien aan de burgemeesters en schepenen die zich maar al te graag over de accijnzen willen ontfermen, niet uit zucht tot rechtvaardigheid maar om hun kostbare kleren van te betalen. Het gewone volk wordt uitgeknepen en van het geld laten zij grote paleizen bouwen om de zaken van het volk te bespreken. Dit is al mooie schijn van het valse gif der hebzuchtige harten. Zij die ermee leven, moeten oppassen dat zij niet vergiftigd worden.

Ik zou nog meer kunnen schrijven over tolgeld en andere onrechtmatige belastingen waarmee men heden ten dage het volk kwelt - erger naarmate de heer genadig of ongenadig is. Maar het zou te lang duren als ik op alles zou ingaan; alleen daarvoor zou al een boek nodig zijn. Goede vriend, ik hoop dat ik u en alle mensen die dit ter harte willen nemen, voldoende heb laten zien om waakzaam te zijn voor de woekerende hebzucht.

Hebzucht wortelt in heren en papen,
geleerden en knapen,
zowel in de kloosters als daarbuiten.
God, laten wij hebzucht uit onze tuin sluiten.
Amen.

U moet zich aan deze rechtvaardige regel houden. Als iemand zijn medemens tracht te belasten of te beroven van bezit of goede naam zonder recht en reden, zonder belang of rechtmatig voordeel, of als iemand in dienst van een heer of van het volk meer zijn eigen voordeel zoekt dan het belang en heil van zijn opdrachtgevers, dan zijn dit onrechtvaardige lieden en zij horen niet bij onze koning. Zo veel als zij hierin te kort schieten, zo veel zullen zij moeten verantwoorden - hetzij hier op aarde, hetzij voor Gods strenge oordeel. Johannes de Doper gaf ridders die hem bezochten ten antwoord dat zij genoeg moesten nemen met hun renten en de hun opgelegde taak uitvoeren. Want zoals de wereldlijke heren gediend willen worden voor het loon dat zij hun knechten geven, zo wil ook onze koning Christus trouw gediend worden door Zijn knechten: de heren en prelaten - geestelijk en wereldlijk - die Hij bevolen heeft het volk bij te staan. Niet als wolven - wat de dagelijkse praktijk is geworden - maar als trouwe herders die hun schapen bewaken. Daarom krijgen de heren hun rente. Wee degenen die hun rente niet verdienen, maar noch meer wee degenen die zich met

hun rente niet tevreden stellen! Want hoe trouwelozer, rijker, machtiger of wijzer zij zijn, des te groter wordt hun hellestraf. Daarom staat er geschreven: de machtigen zullen grote martelingen moeten verduren.

Luiheid

Hierna volgt het zevende monster, dat van de luiheid. Deze zonde vooral schaadt het zieleheil want zij doet de liefde tot God verkoelen en maakt de mens traag, lusteloos en ongeschikt voor alle deugden. De luie mensen streven naar ledigheid, niet alleen lichamelijk maar ook in liefde, devotie en meditatie. Wanneer een mens geen arbeid verricht met zijn zintuiglijke krachten, kan hij zich onledig houden met gebed, heilige contemplatie of verheven devotie tot God. Dan is hij niet ledig doch verricht arbeid die God meer behaagt dan lichamelijk werk omdat de geest nu eenmaal boven het vlees staat. Zo werd Maria Magdalena geen ledigheid of luiheid verweten, al hielp zij haar zuster Martha niet Christus te verzorgen. Als dit ledigheid was geweest, zou Christus niet gezegd hebben dat Maria het beste deel had gekozen.

Ledigheid of luiheid is dat een mens noch geestelijke noch lichamelijke arbeid verricht, ofschoon God tegen onze eerste vader Adam heeft gezegd dat hij zijn brood in het zweet zijns aanschijns moest verdienen. De luiaard wil slechts zijn wellust en begeerte bevredigen en hij heeft een afkeer van goede werken. De luiaard kan men gemakkelijk herkennen in zijn zeden en gewoonten. Als men hem iets te kennen geeft over het zieleleven is hij ongereed, lusteloos en zwaarmoedig. Desgelijks als hij iets moet doen uit gehoorzaamheid of ten behoeve van het algemeen belang. Maar als hij wordt gedreven door zijn eigen begeerte of als het zijn eigen belang betreft, dan handelt hij snel en vol geestdrift, zelfs als het indruist tegen de geboden van

God. Maar helaas, het is beter niet gedaan, dan al doende God vertoornd.

Deze luiards ziet men zelden ter kerke gaan. En als zij komen, doen zij het niet om God te aanbidden maar meer uit gewoonte of uit schaamte - omdat hun anders verweten wordt dat zij slechte christenen zijn. Zij zitten te kletsen in de kerk alsof de tempel van God een praathuis is voor Jan en alleman. Dit is duidelijk tegen de leer van Christus, die tot de joden sprak dat Zijn tempel een gebedshuis moest zijn en geen rovershol.

Helaas, ook al spreekt men tegenwoordig nog altijd over de kerk als een tempel of godshuis, weinig herinnert nog aan die benaming. Tegenwoordig komt men in de kerk om te beuzelen over koetjes en kalfjes en allerhande ijdelheden des levens. Wie naar de kerk komt om te bidden, heeft geen gezelschap nodig. Juist een gebed in stilte zal veel inniger zijn en God meer behagen. Maar nu rent men door de kerk van de ene hoek naar de andere alsof men op hazen jaagt.

Dames en jonkvrouwen komen ook in de kerk zitten, maar zij hebben meer aandacht voor hun eigen fabeltjes dan voor de gelijkenissen van onze lieve Heer of van Salomo. Iedereen praat daar alleen maar over zichzelf en daarom heeft Titivillus in het huis van Christus meer dienaars dan Christus zelf. Titivillus is een duiveltje dat alle nutteloze kletspraat opschrijft. Daarmee stort hij ongelukkige zielen in het verderf want hij doet hen de gunst van de bruidegom verliezen. Al wacht Christus lang, uiteindelijk zal Hij komen met de gesels van gerechtigheid om alle handelaars uit Zijn eeuwige tempel te werpen. De kopers zijn de duivels. De verkopers zijn deze beuzelaars en beuzelaresses die hun ziel aan de duivel leveren.

De luiard kunt u ook hieraan herkennen:
 Gaarne wenst hij lang te slapen,
 maar niet lang houdt hij het uit bij de papen.

Een uur aan Christus' tafel te zijn
 kost hem meer moeite en pijn
 dan drie uur aan het hof te wezen.
 Hij lijkt God wel zeer te vrezen.

Augustinus zegt: 'Het is een schande dat de zon een luie christen in zijn bed beschijnt.' Daarom moet u ledigheid schuwen. In daad, woord of gedachten moet u altijd werkzaam zijn ter ere van God of voor de mensen, want zoals Augustinus tevens zegt: 'Niets schaadt een goede opzet meer dan ledigheid, want daarmee verkrijgt men niets, doch men verliest wat men reeds verkregen had.' En Hiëronymus zegt: 'Voorkom dat de duivel u in ledigheid aantreft. Want wie zich onledig houdt met goede werken zal niet snel door de duivel worden gevangen.'

Als u zich afvraagt hoe het mogelijk is dat iemand zich altijd met God kan bezighouden, luister dan naar wat de apostel hierop antwoordt: 'Wat u ook doet - eten of drinken, slapen of waken - doe dat altijd ter ere van God. Met die overtuiging kan uw arbeid nooit nutteloos zijn.' Hoe u God dag en nacht ononderbroken kunt dienen en aanbidden, blijkt ook uit het volgende exempel. Men leest dat een oude monnik immer arbeidde voor zijn brood; wat hij overhield, schonk hij weg uit liefde voor God. Eens kwam een jonge broeder tot hem en vroeg hoe men God het meest kon behagen. De oude vader antwoordde hem dat hij altijd moest bidden of goede werken doen. De jonge broeder meende dat dit onmogelijk was want tijdens zijn slaap kon hij niet werken of bidden. De oude man antwoordde dat hij altijd bad, ook terwijl hij at of sliep. Toen de jonge broeder dit niet begreep, zei de oude vader: 'Broeder, overdag werk ik uit alle macht om mijn brood te verdienen maar ook om mijn brood te kunnen delen met de knechten en vrienden van God, opdat ik op mijn beurt mag delen in hun gebeden en verdiensten. Zie, als ik slaap, moet jij bidden voor mijn aalmoezen, die ik tracht te verdienen terwijl ik waak.' De jonge broe-

der werd door deze woorden zeer gesticht.

Goede vriend, tracht deze oude vader na te volgen. Wat u te kort komt in deugden moet u zien te verkrijgen met aalmoezen en goede werken van naastenliefde. Als u niet verkozen bent om deel uit te maken van de wijngaard moet u bijdragen aan haar onderhoud en verzorging. De druiven van deze figuurlijke wijngaard staan voor de geestelijken. De goede mensen in de wereld die de geestelijken van levensbehoeften voorzien, onderhouden deze wijngaard. Al het overige in de wijngaard is nutteloos en schadelijk en dat gaat allemaal in het vuur, net als de zondige mensen en vooral de luiaards. Want op geen enkel tijdstip van de dag komen zij werken in de wijngaard.

Hiermee besluit ik mijn verhaal over de zondige dienaars van de prins. Een ieder kan hen herkennen aan hun eigenschappen zoals die hier beschreven zijn.

De laatste toebereidselen voor de strijd

Omdat u dit slechte gezelschap moet ontvluchten, wil ik mij haasten u een zadel te geven, zodat u beter te paard zit. Maar behalve een teugel zend ik u geen leidsels en dat doe ik met voorbedachten rade, want als u mede ten strijde trekt, zouden ze u eerder last bezorgen dan van pas komen. Dappere en wijze ridders met veel verstand van oorlog en strijd hebben evenmin versierde leidsels, die slechts dienen voor de pracht en praal maar bij het rijden hinderlijk zijn zonder dat men er enig profijt van heeft.

Figuurlijk bedoel ik met deze versierde leidsels: goede werken en zelfkastijding die men zichzelf in schijn oplegt. Sommige hypocrieten doen dit om een goede indruk te maken op de buitenwereld. En ofschoon zij op deze wijze andere mensen menen te bedriegen, komen zij uiteindelijk zelf bedrogen uit. Goede vriend, neem daarom dit zadel - dat wil zeggen: een

goede overtuiging, die men om twee redenen wel met een zadel mag vergelijken.

Ten eerste geeft het zadel een zekere steun, die men absoluut nodig heeft om goed te kunnen rijden. Zo verleent uw overtuiging u de zekerheid dat al uw daden verdienstelijk zijn. De tweede gelijkenis is dat een wijs ridder zijn zadel altijd bedekt onder zich heeft. Zo zal een wijs geestelijk ridder zijn zadel - dat wil zeggen: zijn overtuiging - niet voor iedereen openbaar maken. Gregorius schrijft: ook al ziet men alle daden, de overtuiging moet verborgen blijven opdat een ieder zijn hemelse beloning zal ontvangen van Christus, die alle harten kent. Maar de hypocrieten zullen slechts hier op aarde beloond worden.

U moet het niet bezwaarlijk vinden dat ik u zelf uw paard laat opzadelen want dat hoort nu eenmaal zo in onze geestelijke orde. Iedereen die met onze koning ten strijde wil trekken, moet zelf toebereidselen treffen. Want er staat geschreven: een ieder zal beloond worden naar zijn eigen arbeid.

Als uw paard gezadeld is en u zich van al het nodige voorzien hebt, dan bid ik u, mijn goede vriend, dat u de koning getrouw wilt zijn en zonder omzien de koninklijke weg wilt gaan. Sla niet af naar rechts of naar links, want dit schijnen aanvankelijk mooie wegen, die uiteindelijk echter naar het verderf leiden. Salomo zegt: 'De weg die ik de koninklijke noem, is voortgaan volgens de geboden van God.' Want zo lang u de geboden houdt, bent u in Gods genade en dan kunnen u geen vijanden deren. Maar als u omziet, bent u in gevaar. De vijand zit u op de hielen. Daarom zegt Bernardus: 'Niet voortgaan op de weg van Gods gebod is hetzelfde als terugkeren.'

U weet zelf wel dat het moeilijk is om terug te keren als u opgejaagd wordt door de vijand, maar ik zal u uitleggen waarom u ook niet naar rechts of links moet afslaan. Enerzijds moet u zich niet al te zeer verheugen in wereldse of geestelijke voor-

spoed, geluk en heerlijkheid, want hierin wordt menigeen bedrogen. Dan is men overtuigd aan de zijde van Christus te zijn, terwijl men recht tegenover Hem staat. Anderzijds moet u zich ook niet al te zeer laten terneerslaan door tegenslag of zwaarmoedigheid op momenten dat u vreugde in het geloof ontbeert. Wanneer dit gebeurt, moet u niet wanhopen; vaak is de mens het meest in Gods genade als hij meent daarvan ver verwijderd te zijn.

Deze twee wegen moet u niet kiezen. De rechter weg is grootspraak of al te veel vertrouwen in God; links is wanhoop. Beide wegen zijn bedrieglijk. U moet de koninklijke weg blijven volgen en steeds voortgaan in vrees en liefde. In vrees voor grootspraak en in liefde tegen de wanhoop; wie zich laat leiden door de twee ogen van vrees en liefde, kan nooit verdwalen. Want als wanhoop u naar links trekt, brengt liefde u voor ogen de onmetelijke goedheid die de koning aan de menselijke natuur heeft bewezen. Wanneer lof, grootspraak of te veel vertrouwen in God u van de juiste weg doen afwijken, zal vrees u voor ogen brengen hoe slecht en zwak u bent en dat u de goedheid van de koning te schande maakt. En dan zult u niet langer verwaand zijn.

Dit zijn twee staketsels die langs de weg staan als richtingwijzers waarop de ridders van God zich altijd oriënteren om niet te verdwalen. Dit is de rechte weg die de profeet David wilde gaan, toen hij - hier op aarde strijdend - onze Heer aanriep: 'Heer, leid mij naar de weg van uw geboden.' Ook de wijze Salomo, Davids zoon, leerde dit aan zijn nakomelingen: 'Zoon, als je God wilt dienen, moet je in vrees en rechtvaardigheid leven en je hart voorbereiden op bekoringen.' Dat zijn de geestelijke beletsels en hindernissen die de duivelse prins opwerpt voor de knechten van God opdat hij hen door verdriet en tegenslag kan uitputten.

Maar als u onze Heer getrouw wilt dienen, moet u een voorbeeld nemen aan de wijze koopman die zijn reis niet uitstelt

vanwege regen en sneeuw, of aan de edele ridder die in toernooi en strijd immer eer wil behalen. Zij wagen hun leven totdat zij de victorie behaald hebben.

Desgelijks, mijn goede vriend, moet u onderweg alle tegenspoed doorstaan en altijd voor ogen houden welke grote beloning, eer en rijkdom in deze strijd te behalen zijn. Houd uw helm vast op het hoofd en het zwaard in de hand, houd de teugel van uw paard strak en beveel u in handen van de koning die veel machtiger is dan de prins. Zoveel vertrouwen als u in God hebt, zoveel macht hebt u over uw vijanden. Op die manier zult u niet verdwalen of bedrogen worden door uw vijanden, die voortdurend waken en erop uit trekken met talloze listen. Zij hebben valstrikken gespannen langs de weg en blijven wachten tot iemand van de weg af dwaalt. Deze zal hun niet ontsnappen; zij trekken hem direct de strik over het hoofd. Om deze valstrikken te ontlopen, moet u altijd eenvoudig en nederig blijven. In een visioen zag de heilige vader Antonius hoe de lucht van de aarde tot de hemel gevuld was met valstrikken. De angst sloeg hem om het hart want het scheen onmogelijk dat iemand hierdoorheen kon komen. Maar hem werd gezegd dat met nederigheid alle valstrikken ontweken konden worden.

Mijn goede vriend, zou uw paard neerstorten uit angst of door toedoen van de vijanden of door uw eigen onvermogen, laat u dan niet bang maken en blijf niet liggen. Tracht zo snel mogelijk weer overeind te komen en roep de koning te hulp. Ongetwijfeld zal Hij u van uw vijanden verlossen, zelfs al hebben zij u gevangen genomen. David zegt: 'De Heer is allen nabij die Hem aanroepen in waarachtigheid.' U zult wel moeten beseffen dat de profeet niet alleen zegt 'die Hem aanroepen' maar eraan toevoegt 'in waarachtigheid'. David geeft vervolgens nog meer troost: 'De Heer zal het gebed verhoren van wie Hem vrezen; Hij zal hen behouden en gezond maken.'

Geloofd, geëerd en gezegend zij de almachtige koning van alle glorie, onze Heer Jezus Christus, door Wie al het goede is in de hemel en op aarde, Die mij door Zijn grenzeloze barmhartigheid waardig heeft geacht u op te wekken, beminde in onze Heer. Hij heeft mij met de wijsheid die Hij zelf is, geleerd wat ik uit mijzelf niet kon weten. Ik hoop uit oprechte liefde dat u deze kennis wilt ontvangen in dezelfde liefde waarmee Hij u deze leer heeft willen geven door mij, als door Zijn eenvoudig instrument. Trek nu snel met Hem ten strijde. U moet zich gereed maken, want het is tijd en de vijanden zijn in het veld. U moet zich nu snel wapenen en de koning tegemoet rijden want wij kunnen Hem elke dag verwachten. En wij weten niet waar Hij eerst zal komen, maar wij kunnen er zeker van zijn dat Hij ons zal achterlaten als wij niet gereed zijn bij Zijn komst. Dit moet verhoeden de voorzienige almacht van Hem die met de Vader en de Heilige Geest leeft en regeert, een god tot in eeuwigheid, amen.

Nawoord

Het *Ridderboec* is een typerend voorbeeld van hoe weinig we soms weten over de directe ontstaanssituatie van middeleeuwse literatuur. De volledige tekst is slechts overgeleverd in één handschrift, dat verder geen enkele informatie geeft over het werk. We kunnen het *Ridderboec* enigszins dateren en lokaliseren omdat er sprake is van een munt, de *boddragher*, die tussen 1412 en 1415 in het hertogdom Brabant geslagen werd. Over de verdere omstandigheden die hebben geleid tot het *Ridderboec* kunnen we vrijwel niets met zekerheid zeggen. De auteur moet een geestelijke geweest zijn, misschien wel een monnik, maar over zijn identiteit tasten we in het duister. De edelman voor wie de tekst in de eerste plaats geschreven werd, is al even anoniem. Hoewel de auteur zijn lezer voortdurend met ‘vriend’ aanspreekt, kunnen we slechts gissen naar de aard van hun contacten. Was de auteur biechtvader of geestelijk leidsman van de aangesproken aristocraat of bestond er tussen hen werkelijk een hechte vriendschap, zoals de persoonlijke toon wel suggereert? Namen kunnen we aan het *Ridderboec* al helemaal niet verbinden; wel kunnen we ons een beeld vormen van de soort literatuur waartoe het *Ridderboec* behoort.

In de loop van de veertiende eeuw groeide onder leken het streven naar een zekere zelfstandigheid in het geloofsleven. Enerzijds werd dit in de hand gewerkt door een tanend gezag van de kerk, die in deze periode steeds meer verwereldlijkte en materiële welstand verkoos boven ascese. Anderzijds was in kringen van adel en gegoede burgerij de geletterdheid sterk toegenomen. Zo ontstond er behoefte aan geschriften die de kennis leverden voor godsdienstige zelfregulering zonder voortdurende tussenkomst van priester en biechtvader. Mede onder inspiratie van religieuze hervormingsbewegingen als de Mo-

derne Devotie kwam een stroom teksten op gang die een publiek van leken de helpende hand boden en hun duidelijk maakten langs welke weg zij met een verhoogde persoonlijke inbreng de hemelse zaligheid konden bereiken.

Het gaat om teksten die lang niet altijd aan onze moderne opvattingen over literatuur beantwoorden. Het *Ridderboec* is met de uitgewerkte allegorie en het gestileerd taalgebruik een uitbundig uitgedoste representant van geschriften die doorgaans zeer sober waren vormgegeven. Belering en moralisering staan voorop, de inhoud is telkens gebaseerd op dezelfde geloofsleer en praktische toepasbaarheid als naslagwerk of leidraad bij vrome meditatie geldt als vereiste. Variërend van eenvoudige catechetische naslagwerkjes tot groots opgezette traktaten voor een diep doorvoeld geloofsleven leerden deze teksten hoe het leven afgestemd diende te worden op een christelijke moraal die tot dan toe vastgelegd werd in de Latijnse theologie. De weinig geschoolde leek werd met deze materie alleen via de preek - in de landstaal - geconfronteerd.

Deze teksten hebben dan ook veel weg van preek en catechese. De bijbel is telkens hoogste autoriteit voor de verkondigde leer. Verder exploiteert men zonder enige terughoudendheid het werk van kerkvaders en belangrijke vrome auteurs die de middeleeuwse theologie hebben vormgegeven. De auteur van het *Ridderboec* volgde een destijds gangbare methode door geschriften van Augustinus, Bernardus van Clairvaux, paus Gregorius de Grote en anderen te citeren als gezaghebbende autoriteiten voor bijbelexegese, moraal en onderricht in geloofswaarheden. We moeten ons niet voorstellen dat auteurs er telkens zelf de bijbel en kerkelijke geschriften op nasloegen. Voor preek en zielzorg beschikte men over handboeken die de voornaamste theologie samenvatten met op thema gerangschikte citaten uit de bijbel en van belangrijke kerkelijke auteurs. Ook de auteur van het *Ridderboec* heeft grote stukken aan deze werken ontleend.

Veel van de godsdienstig-didactische traktaten waren gewijd aan de noodzakelijke kennis om behouden te blijven in christelijke zin en bestonden grotendeels uit praktische leefregels, gebaseerd op de tien geboden, de geloofsartikelen en goede werken. Meer diepzinnige teksten voorzagen in een veel bredere basis voor het geloofsleven, waarbij zwaarwichtige en abstracte onderwerpen niet geschuwd werden. Het *Ridderboec*, behorend tot deze categorie, introduceert geloofswaarheden omtrent de schepping, de val van Lucifer, de verhouding tussen ziel en lichaam, leven en dood van Christus en het complex van genade, zonde, vrije wil en de mate waarin de mens zelf moet bijdragen aan zijn behoud. De auteur propageert voor zijn lezer een individuele vroomheid die verder reikt dan leven met behoud van zieleheil. (Dit is een tendens die nog sterker het *Ridderboec* als geheel bepaalt dan in de vertaalde stukken tot uiting komt.) Hierbij treden thema's als deugdbeoefening, zelfanalyse en activering van het zieleleven in de plaats van allerlei uiterlijk en gezamenlijk geloofsvertoon als aalmoezen, bedevaart en processie die het vrome leven in de late middeleeuwen zo vaak bepaald lijken te hebben. De auteur heeft het *Ridderboec* gesneden op de maat van een stillere vroomheid voor een ontwikkelde leek.

Afgezien van de allegorische verbeelding behandelt de auteur van het *Ridderboec* geheel volgens de inzichten van de middeleeuwse theologie de hoedanigheid van God en duivel en de oorsprong van hun eeuwigdurende tegenstelling. Ook de zieleleer legt hij uit volgens bekende grondlijnen. Centraal staat een bekende variant op veel gebruikte beelden in de vrome literatuur: de ziel als bruid van Christus en het lichaam als haar dienstmaagd. De dualiteit van lichaam en ziel vormt het beginpunt voor de innerlijke vorming van de lezer. De dubbele menselijke natuur verenigt de eeuwigheid van de edele ziel, die op aarde naar haar hemelse bruidegom smacht, met de vergan-

kelijkheid van het stoffelijke lichaam, onderworpen aan lust en begeerte. Tussen beide naturen bestaat een voortdurende spanning, die de mens in goede banen moet leiden door zijn lichamelijke natuur altijd ondergeschikt te maken aan de ziel - hetgeen de auteur niet nalaat in alle toonaarden te herhalen en te benadrukken.

Om de ziel in ere te houden, beschikt de mens over een aantal psychische vermogens, die in het *Ridderboec* als een soort hofhouding gepresenteerd worden. Wil, rede, verstand, geweten en geheugen behoren tot de zogenaamde cognitieve krachten, die in onderlinge samenhang te maken hebben met kennis en rationele keuzes. Liefde en vrees maken deel uit van een complex van sensitieve krachten, begeerten en geneigdheden die de mens aandrijven tot het goede en - na de zondeval - ook tot het kwade. Hoewel de auteur van het *Ridderboec* zich verre houdt van werkelijk scholastieke geleerdheid, zijn termen als 'ongeregelde geneigdheid' rechtstreeks aan deze middeleeuwse (Latijnse) systeemtheologie ontleend.

Ook in de beschrijving van de zondeval met alle consequenties van dien volgt het *Ridderboec* algemeen geaccepteerde opvattingen uit de scholastieke godgeleerdheid. De innerlijke harmonie uit de paradijselijke toestand werd verstoord toen de mens toegaf aan haar of zijn eigen wil. De lichamelijke natuur begon de ziel te overheersen; alle psychische vermogens raakten 'in het ongereede' en hebben zich tegen de mens en diens heil gekeerd. Met Zijn lijden en dood heeft Christus de erfzonde weggenomen om de mens weer geschikt te maken voor Gods genade. De neiging tot zonde (afwezig in het paradijs) moet de mens voortaan echter zelf bevechten. Daarbij kan hij zich richten op het voorbeeld van Christus en beschikt hij weer over de vermogens van de ziel - hoewel niet in de oorspronkelijke, paradijselijke toestand.

Vier vijanden bedreigen op aarde de mens en zijn zieleheil: de duivel, de eigen wil, zijn lichamelijke natuur en de wereld (die in het tweede gedeelte van de tekst alle aandacht krijgt). Deze allegorische tegenstanders zijn bekend uit de monastieke literatuur vanaf de twaalfde eeuw - reden waarom het *Ridderboec* de kloostergeloften als meest adequate wapen prijst. Deze beeldspraak komt regelmatig voor in combinatie met een strijdmetafoor die de middeleeuwse vertaling is van de bijbeltekst Job 7:1: 'Het leven van de mens is een ridderschap'. Op deze wijze veraanschouwelijkte men de innerlijke strijd tegen bekoring die de gelovige zijn leven lang moet voeren als hij zijn beloning in het hiernamaals niet op het spel wil zetten. Maar de auteur van het *Ridderboec* mobiliseert nog meer militaristische allegorieën. Aan het werk van de twaalfde-eeuwse mysticus Bernardus van Clairvaux ontleende hij de strijd tussen de koning van Jeruzalem en de duivelse prins van Babylon en uit dezelfde sfeer van krijgslustige spiritualiteit stamt de geestelijke wapenrusting die de mens zich naar het voorbeeld van Christus moet aanmeten om succesvol aan de strijd te kunnen deelnemen. De auteur laat een verzameling bekende en verwante thema's op basis van bijbelcitaat en gezaghebbende geestelijke literatuur ineengrijpen tot een ridderallegorie die nauw moet hebben aangesloten bij de belevingswereld van de edelman voor wie het *Ridderboec* bestemd was.

Met de soms vergaande gelijkschakeling van geloof en ridderplicht - uitmondend in de vergelijking van het geestelijk leger - probeert de auteur een ambitieuze geloofshouding bij zijn lezer te ontwikkelen. Een hoge positie bij de hemelse leenheer is immers even eervol als het aanzien binnen een wereldlijke adelshiërarchie. Maar de auteur constateert een schril contrast tussen de ijver waarmee men wereldse eer najaagt en de gemakzucht in dienst van de eeuwige koning, die men als christen (feodale) trouw verschuldigd is vanaf de doop. In een voortdurend pleidooi voor een vroom leven vol deugden wor-

den waarden als eer en aanzien, die het werelds ridderschap bepalen, als het ware gespiritualiseerd tot hemelse roem. Het liefst als ridder Gods, maar op zijn minst in de rang van schildknecht, moet men eer verwerven in een geestelijk leger.

De allegorie van het *Ridderboec* heeft het gewicht van bijbelexegese maar fungeert tevens als een stijlfiguur die appelleert aan de literaire interesses van een elitair publiek. De wijze van presenteren - eerst het beeld en dan de uitleg - geeft aan dat de allegorie niet zozeer abstracte thematiek moet verduidelijken of aanschouwelijk maken als wel ingezet is omwille van haar literaire mogelijkheden. Volgens bekend middeleeuws procédé wordt een concrete zaak - in geval van het *Ridderboec* een legerschare en een hofhouding - eerst voorgesteld in gangbare gedaante en vervolgens uitgelegd als een verbeelding of personificatie van iets geheel anders. De attractie voor het publiek ligt in het raadselachtige van de beschrijving en de verrassende betekenis die aan bekende voorstellingen gegeven wordt. Hoewel stichting eerste doelstelling blijft, lijkt de auteur van het *Ridderboec* meermalen te speculeren op het literaire karakter van de allegorie.

Op de moderne lezer maakt dit procédé wellicht de indruk gewild en gekunsteld te zijn, met als dieptepunt in het *Ridderboec* de kunstgreep die van Eva ook een ridder maakt om de gegeven constructie in stand te houden. De tekst sluit echter wel aan bij de literaire mode van de vijftiende eeuw. In vele genres werd de allegorie toegepast en onmiskenbaar gewaardeerd door een publiek dat met het procédé bekend was en zich wilde laten verrassen met nieuwe vondsten als verpakking van bekende thema's.

Behalve uit het complicerende gebruik van de allegorie blijken de literaire pretenties van de auteur uit de bloemrijke en exuberante stijl waarin het *Ridderboec* geschreven is. Naast de grote ridderallegorie voert hij nog op kleine schaal personificaties en metaforen ten tonele als 'mijn vrouwe ongenade' of een

wijngaard met de geestelijken als druiven en de mensen in de wereld als werklieden. Zonden duidt hij bij voorkeur aan als monsters die de mensen met hun gif besmetten; de hebzuchtige praktijken van de grote heren worden voorgesteld als netten en valstrikken. Soms verdringen de beeldspraken zich binnen één zin: ‘Dit zijn de vruchten van de gramschap; de rivier van deze zonde is dikwijls nog erger dan de bron’. Speciale vermelding verdienen de korte rijmende stukken die de auteur op strategische plaatsen invoegt. Soms hebben deze fragmenten het karakter van een afgerond hekeldicht; in andere gevallen wordt een betoog op bondige wijze afgerond op rijm, zoals men in middeleeuwse preken wel vaker tegenkomt. Met stijlfiguren als aanspreekvormen, overdrijving, uitroepen en parallellismen en formuleringen die vaker op toespelingen dan op explicaties berusten, wil de auteur van het *Ridderboec* zijn publiek boeien en laten zien dat hij geschoold is in de middeleeuwse retorica. Zijn zorgvuldig vormgegeven taalgebruik bereikt een hoogtepunt met het leger van zondaars dat in het *Ridderboec* tot leven komt in scherp getekende portretten, tafereeltjes, fabels en exempelen. Afwisselend met spot, afkeuring, hoon en verontwaardiging kleurt de auteur zijn wereldbeeld tot een bonte zedenschets.

Als rechtgeaard kloosterling heeft de auteur van het *Ridderboec* de wereld tot vijand verklaard. Haar bewoners beschrijft hij als boosaardige zondaars, die geregeerd worden door ongeremd materialisme en zedeloos wangedrag. Dat is de gebruikelijke gang van zaken in middeleeuwse zondenspiegels, die uit de aard der zaak een negatief beeld van de maatschappij ophangen. De treurzang over de toestand in de wereld wordt echter niet aangegeven als een aansporing tot de lezer zich zo snel mogelijk uit de maatschappij terug te trekken. Geheel volgens middeleeuws recept moet de beschrijving van alle kwaad juist aanzetten tot beter gedrag en meer besef kweken voor de (door

God gegeven) taak in de maatschappij en de verplichtingen behorend bij een ieders eigen stand.

Opsommingen van ondeugden werden in de middeleeuwse literatuur vaak gegroepeerd in een systeem van zeven hoofdzonden: hoogmoed, afgunst, gramschap, gulzigheid, wellust, hebzucht en luiheid. Ten behoeve van biecht en preek werden op schrift enorme verzamelingen van zonden vastgelegd: immense werken waarin alles wat een bedreiging vormde voor het zieleheil en de maatschappelijke orde een plaats kon vinden. Elke denkbare ondeugd werd geclassificeerd als een van de hoofdzonden en beschreven aan de hand van voorbeelden en passende Bijbelplaatsen. Deze theoretische summa's leverden vervolgens weer de voorbeelden om allerlei traktaten en didactische teksten met zonden- en deugdenmateriaal te stofferen. Veel van wat het *Ridderboec* ter sprake brengt over de aard der zonden is terug te voeren op de classificaties uit deze verzamelingen. Dit geldt bij voorbeeld voor de ‘wortels’ van de hoogmoed, waarom afgunst een zonde tegen de Heilige Geest is en waarom men hebzucht afgoderij kan noemen. Ook de modezucht die de auteur van het *Ridderboec* wel in het bijzonder op de korrel neemt, wordt steevast gecatalogiseerd onder hoogmoed als uiterlijk vertoon en pronken met overmatige rijkdom. Ook de exempelen, ‘voorbeeldige verhaaltjes’ die in het kort de verkondigde moraal verduidelijkten, zijn grotendeels bekende illustraties uit de middeleeuwse zondenleer. Het toepasselijke verhaal van de afgunstige die zijn oog laat uitsteken om een ander extra leed te berokkenen, behoort zelfs tot het standaardmateriaal voor deze zonde.

Geheel in overeenstemming met de kerkleer bepleit het *Ridderboec* een vlucht voor zonden en zondaars om met God in het reine te komen en een plaats in de geestelijke ridderschare te verwerven. Maar lang niet alles uit de zondenleer staat in het teken van toenemende vroomheid. Sociale ethiek en standenkritiek bepaalden zeker in de late middeleeuwen minstens even

sterk het aanzicht van de ondeugdencatalogi en in de stoet van zondaars uit het *Ridderboec* paradeert daarom zowel de overspelige die zondigt tegen het kerkelijk sacrament als de vreetzak en de oorlogszuchtige heer die in zijn mateloze drift onschuldige mensen onder de voet loopt.

Dat de zondenleer van het *Ridderboec* naast overtredingen tegen de kerkleer ook maatschappelijke gebreken en wantoestanden veroordeelt, kan echter vooral geconstateerd worden in de hoofdstukken over hebzucht. Iedere stand is ten prooi gevallen aan deze ondeugd. Kooplieden gaan rond met list en bedrog. Onder geestelijken heerst een jacht op prebenden, kerkelijke functies waaraan een eigen inkomen verbonden was. De rechtspraak staat bol van corruptie en omkoperij. Maar de grootste boosdoeners zijn - van oudsher - de grote heren, in het *Ridderboec* uitgebreid met gezagsdragers en overheid. Hier schuilt onder de vlag van hebzucht een hele lading machtsmisbruik en politiek die ingegeven wordt door zucht naar eigen gewin. De heren hebben de door God gegeven opdracht in hun land vrede en rust te handhaven en bescherming te bieden aan hun onderdanen, maar zij doen niet anders dan het volk meedogenloos uitbuiten en afpersen. Burgemeesters en schepenen verkwanselen het gemeenschapsgeld dat zij moeten beheren in belang van de burgers. Maar het ergst is nog wel de muntpolitiek van de landsheer en zijn raadslieden. Enigszins cryptisch beschrijft het *Ridderboec* hier een bekende middeleeuwse vorm van geldpolitiek die hertog Anton van Brabant enkele jaren voorafgaand aan het *Ridderboec* in de praktijk had gebracht. Vorsten konden oude munten laten omsmelten tot nieuw geld dat dezelfde waarde had maar minder edelmetaal bevatte. Daarbij konden zij zelf voordeel behalen, onder andere doordat er meer munten geslagen werden. Het gevolg van een dergelijke muntmanipulatie was een kunstmatige inflatie die kooplieden en arbeiders met een vast loon trof en vooral in de steden grote sociale onrust kon teweegbrengen. De auteur van

het *Ridderboec* schrijft met uitzonderlijk grote kennis van zaken over de geldontwaarding en citeert onder meer uit een gespecialiseerd werk over dit onderwerp dat enkele decennia eerder voor de Franse koning was geschreven. (De auteur van dit werk, Nicolas Oresme, staat op het omslag van dit boek afgebeeld.)

De auteur van het *Ridderboec* wil zijn lezer de grondbeginselen voor een verinnerlijkte vroomheid bijbrengen maar hem tevens een verantwoorder opstelling en taakuitoefening in de maatschappij aanleren. Door een dubbele doelstelling op aanpalende terreinen van geloof en (christelijke) moraal moet het *Ridderboec* een gelijksoortige functie krijgen als de middeleeuwse preek en het werk van een bepaald type, meestal klerikale, hofauteurs dat evenzeer religieus-didactisch gekleurd was. De auteur gaat dan ook regelmatig de vergelijking aan met predikers en biechtvaders, die als geestelijke raadsliden van de heren mede verantwoordelijkheid droegen voor hun zieleheil. Zij moeten het geweten van hun heer wakker houden en hem zijn dwalingen onder ogen brengen. Deze kritische functie laat niet toe dat predikers of biechtvaders hun woorden verdraaien om in de gunst van hun heer te blijven, of zoals de auteur in dichtvorm zegt: ‘Zwijgen en vleien leidt de wereldlijke heren naar de hel.’ Wellicht daarom geeft hij telkens hoog op van de waarheid van zijn woorden.

Het *Ridderboec* biedt een rijk geschakeerd beeld van geloof, moraal en sociale ethiek voor de aristocratische elite van de vijftiende eeuw, het geheel gevat in allegorische verbeelding en een kunstige retoriek die laat weten dat de tijd van de rederijkers aanstaande is. Maar we moeten ernstig rekening houden met het idee dat het *Ridderboec* in zijn eigen tijd slechts een geringe verspreiding gekend heeft. Wellicht was het niet anders bedoeld en is de telkens aangesproken ‘goede vriend’ de geadresseerde van een traktaat in briefvorm. Waarschijnlijker

is dat het *Ridderboec* als handleiding voor devotie slecht hanteerbaar was. De gestileerde routebeschrijving hemelwaarts die het *Ridderboec* uitzet, mag voor de moderne lezer extra attracties hebben, maar is in vergelijking met contemporain werk soms wel erg wijdlopig. Getuige de enkelvoudige handschriftoverlevering is de tekst niet erg populair geweest; niets wijst op een onthaal in de adellijke kringen tot wie de auteur zich richtte. Het kloosterhandschrift waarin het *Ridderboec* bewaard bleef, heeft een bewerking ondergaan die de tekst geschikt moest maken voor gebruik door lekebroeders. Zinsneden die al te duidelijk een wereldlijke lezer suggereerden, werden doorgestreept en de frequente aanspreekvorm ‘vriend’ werd gewijzigd in een meer algemeen ‘vrienden’. Maar ook in geestelijke kringen werkte de tekst niet lang na. Behalve een fragment uit een zestiende-eeuws handschrift wijst niets op een middeleeuws voortleven van het *Ridderboec*.

Verantwoording

Van het *Ridderboec* bestaat (nog) geen moderne editie; gedeelten van de tekst zijn uitgegeven door G.I. Lieftinck (zie literatuuropgave). Het handschrift met de volledige tekst van het *Ridderboec* wordt bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel onder signatuur 643-644. De vertaling is gebaseerd op dit handschrift.

Gestreefd werd naar een leesbare vertaling in modern Nederlands van de meest typerende en aantrekkelijke gedeelten van het *Ridderboec*. De keuze doet waarschijnlijk geen recht aan de eenheid van het werk. In deze vertaling treft men ongeveer de helft van het gehele traktaat; grote beschouwingen over de genade, de gebedspraktijk en het onzevader alsmede een bloemallegorie in de vorm van een berijmde dialoog zijn achterwege gelaten.

De tekst is zo getrouw mogelijk maar niet in alle gevallen even letterlijk vertaald; hier en daar zijn formulering en scholastieke terminologie wat vereenvoudigd. Uit de typografie blijkt welke stukken in het Middelnederlands rijmen. Om de overzichtelijkheid te bevorderen zijn moderne hoofdstukindeling en -titels aangebracht.

Literatuur

Over het *Ridderboec* zelf is weinig literatuur; de tekst wordt niet of nauwelijks vermeld in de Nederlandse literatuurgeschiedenissen. Voor verdere informatie raadplege men G.I. Lieftinck: 'Het Ridderboec', in *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 62 (1943), p.14-39, en van dezelfde auteur 'Het Ridderboec als bron voor de kennis van de feodale maatschappij in Brabant omstreeks 1400', in *Economisch-Historisch Jaarboek* 22 (1943), p.1-20. Verder G. Warnar: 'Een laatmiddeleeuwse vroomheidsvariant: Het *Ridderboec* als program voor een gemengd leven', in *De Nieuwe Taalgids* 84 (1991) p.122-136 en 'Ridderboec en burgermoraal. Literatuur vanuit de stad?' in H. Pleij (e.a.): *Op belofte van profijt. Stadsliteratuur en burgermoraal in de Nederlandse letterkunde van de middeleeuwen* (Amsterdam, 1991). Voor het geestelijk proza in de late middeleeuwen is de beste inleiding K. Ruh: 'Geistliche Prosa' in W. Erzgräber (ed.): *Europäisches Spätmittelalter*, Neues Handbuch der Literaturwissenschaft, Band 8 (Wiesbaden 1978) p.565-605. Voor een overzicht van Middelnederlandse teksten met grofweg hetzelfde bereik als het *Ridderboec* zijn goed bruikbaar, hoewel gedateerd, A. Troelstra: *Stof en methode der catechese in de Nederlanden voor de Reformatie* (Groningen 1903) en D.C. Tinbergen: *Des Coninx Summe* (Leiden 1900). Over geestelijke literatuur in kringen van wereldlijke elite ook hoofdstuk v. 'Dirck van Delft' in F.P. van Oostrom: *Het woord van eer. Literatuur aan het Hollandse hof* (Amsterdam, 1987).